

**Dünyanın Bitmeyen Kaosu:
MİLLİYETÇİLİK**

Ahmet Mercan:
İnsanın "Ötekisi" İnsan Değildir

Kazım Sağlam:
Milliyetçilik - Muhafazakarlık - Ümmetçilik

Kemal Kahraman:
Milliyetçiliği Nasıl Anlayalım?

Mustafa Eser:
Devinim, Akış, Eylem

**Milliyetçiliği
Necdet Subaşı, Mahmut Hakkı Akın ve Vejdi Bilgin'e
Sorduk**

İNSAN VAKFI

ÖĞRENCİ YURTLARI

Başvurular

Devam Ediyor

İNSAN VAKFI
İNSAN EĞİTİMİ KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA VAKFI

Öğrenci Yurtları

ivyurt.com

İMTİYAZ SAHİBİ:

İnsan ve Medeniyet Hareketi
Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Mehmet Bulayır

EDİTÖR

Şehnaz Fındık

SON OKUMA

Betül Yavuz

KAPAK TASARIM

Şifa Yaratılmış

YAYIN KURULU

Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK TASARIM

Ahmet Furkan Onat
ahmetfurkanonat@gmail.com

YAYIN TÜRÜ

Ayda bir yayınlanır. Yerel Süreli
Yayın. Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik
sorumluluğu sahiplerine aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı
yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net
adresinden erişebilirsiniz.

Vâhid ve *Ahad* olanın adıyla.

İnsan, Allah'ın üstün olarak yarattığı bir varlıktır. Kur'an-ı Kerim bunu değişik ifadelerle dile getirir. İnsanın yaratılışını bazen *tekrîm* (değerli, şerefli, üstün kılmak) bazen *ahsen-i takvim* (en güzel şekilde yaratmak) şeklinde ifade eder. Değerli, şerefli ve en güzel şekilde yaratılmak, bütün insanlar için geçerlidir. Rengi, dili ve ırkı ne olursa olsun bütün insanlar, bu özellikleri taşımaktadır.

Böyle yaratılmanın yanında insanın fitratında zaaflar, acizyetler, nâkısalar da vardır. Bunların başında, birey veya toplum olarak bazı insanların kendilerini diğer insanlardan üstün görme anlayış ve düşüncesi gelmektedir. İnsanlık kadar eski bu temelsiz üstünlük fikri, tarihte hemen hemen her yerde kanlı sonuçlara yol açmıştır. Yahudilik, kendi din mensuplarının diğer insanlardan üstün olduğu inancını, kendilerinin Tanrı tarafından seçilmiş millet oluşuna dayandırmaktadır. Fransa'da 1789'da gerçekleşen inkılap sonrasında bütün dünyayı kasıp kavuran milliyetçilik düşüncesi, imparatorlukların sonunu getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinde, Almanların üstün ırk olduğu fikrinin büyük etkisi vardır. Yirminci yüzyıl, ulus devletlerin tavan yaptığı bir devirdir. Bu ve benzeri durumlar, siyasi erki ellerinde bulunduranların azınlık olan diğer ulusları horlamasına, ezmesine, yok saymasına yol açmıştır.

Milliyetçilik, yakın zamanlarda bütün ağırlığıyla yeniden gündemin ilk sıralarına oturdu. Dergimiz *İnsicam*, dünyanın bugününü ve yarınını tehdit eden milliyetçilik olgusunu, Eylül sayısının dosya konusu yaptı. Milliyetçiliğin ne olduğunu, nasıl anlaşıldığını, hayatın çeşitli alanlarına nasıl yansıdığını, dünyanın değişik bölgelerinde hangi sorunlara yol açtığını, çeşitli yazılarla irdelemeye çalıştık. Amacımız, bu gidişatın insanlık için hayra alamet olmadığına dikkat çekmekti. Bir nebze de olsa bunu başarabildiysek, kendimizi mutlu addedeceğiz.

Ağustos ayını, sıcaklarla geçirdik. Dünyanın siyasi harareti, ondan daha az değildi. Hep birlikte bunaldık.

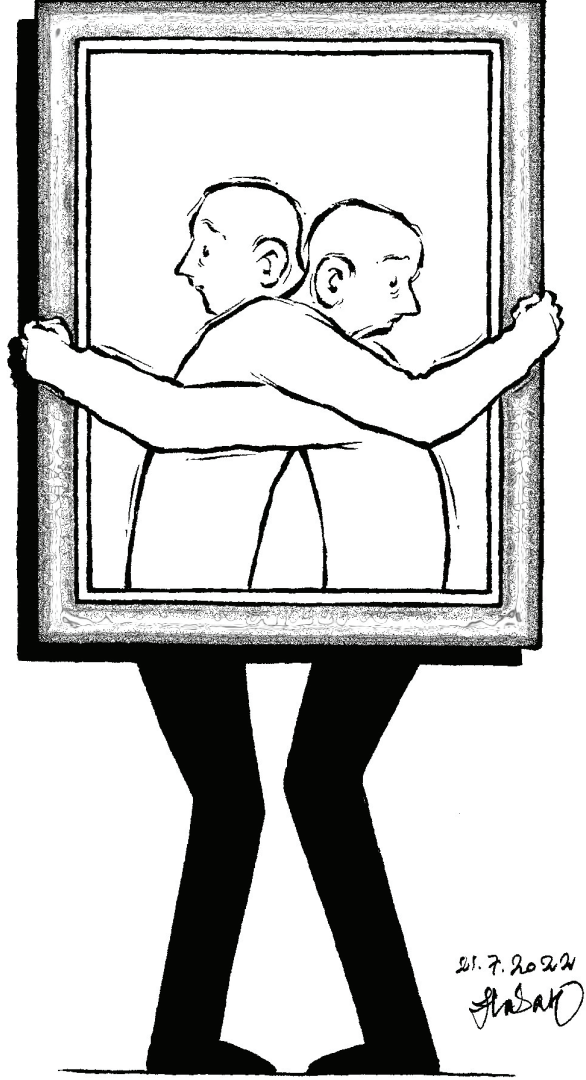
Eylül sayımızda maddeten ve manen daha serin bir sayıda buluşmak ümit ve niyazıyla, siz kıymetli okuyucularımızı *Vâhid* ve *Ahad* olana emanet ederiz.

Mustafa ÖZEL

Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

- 05 Çizgi: Hasan Aycın
- 06 *Kavuşmayan Kapılar, Akşam Sefaları, Saliha Abla*
Öznur Görür Kısar
- 08 *Sezar'ın Papağana Dönüşmesi; Vak'a mı, Vakıa mı?*
Zehra Tunç
- 10 *Devinim, Akış, Eylem*
Mustafa Eser
- 12 *Çöp Adamlar Cumhuriyeti*
Derviş Çelebi
- 14 *İnci Mercan Gerdanlığı -27- Bera ibn Azib (R.A.)*
Ahmet Poçanoğlu
- 18 *Kırk Kandil -27- Ammar B. Yasir*
Rıza Savaş
- 20 *Milliyetçilik - Muhafazakarlık Ümmetçilik (Yerellik 'Yerlilik' - Muhafazakarlık Evrensellik)*
Kazım Sağlam
- 24 *İnsanın "Ötekisi" İnsan Değildir*
Ahmet Mercan
- 28 *Milliyetçiliği Nasıl Anlayalım?*
Kemal Kahraman
- 32 *Milliyetçiliğin Dezenformasyonu Göçmenlerin Zencileştirilmesi, Toplumun Ku Klux Klan'laştırılması*
Peren Birsaygılı Mut
- 36 *Nerelisin?*
Kemal Mansur
- 38 *Kur'an-ı Kerim ve Milliyetçilik*
Mustafa Özel
- 42 *Vejdi Bilgin'e Milliyetçilik ve Etkilerini Sorduk*
İnsicam
- 44 *Hadisler Perspektifinden Milliyetçilik*
Nimetullah Akın
- 48 *Kavmiyet Tefrikası*
Eşref Edib
- 50 *Yerliliği Milliyetçilik Parantezine Almak*
Adem Ceylan
- 54 *İrkçiliğe Giden Yol Milliyetçilikten Geçer*
Mucahid Yıldız
- 56 *Din ve Milliyetçilik: Tarihsel Bir Anlatı*
Şehnaz Fındık
- 60 *Pakistan ve Milliyetçilik*
Mahmut Osmanoğlu
- 64 *Milliyetçiliğin Pakistan'ın Toplumsal Hayatına Etkisi*
Ahsan Shafiq
- 66 *Ulusalçılık ile Küreselcilik Kışkacında Balkanlar ya da Üçüncü Yolun İmkânı*
Mustafa Şentürk
- 70 *Balkanların Geleceğinde Milliyetçiliğin Rolü*
Bayram Pomak
- 74 *Mahmut Hakkı Akın ile Milliyetçiliğin Sınırları Üzerine*
İnsicam
- 76 *Afrika'nın Uyanışı*
Arif Altunbaş
- 78 *Japon İşgali, Göç ve Kimlik: Kore Draması Pachinko'da Kore Ulusal Bilincinin İnşası*
Sevde Öztürk
- 82 *Necdet Subaşı'na Milliyetçilik Hakkında Üç Soru*
İnsicam
- 84 *Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik*
Nihal Pakırdaşı
- 86 *Dönüş*
Hüseyin Nasrullah İnan
- 88 *İlişkilerde İletişim Krizleri*
Kerem Gümüş
- 90 *Şehirli İnsanın Doğayla Sınırı*
Gözde Çimen
- 92 *İznik'te Sabah Namazı*
Zübeyir Şekerci
- 94 Çizgi: Hasan Aycın

Çizgi: Hasan Aycin

"Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır."

(Hucurat Suresi, 13. Ayet)

Kavuşmayan Kapılar, Akşam Sefaları, Saliha Abla

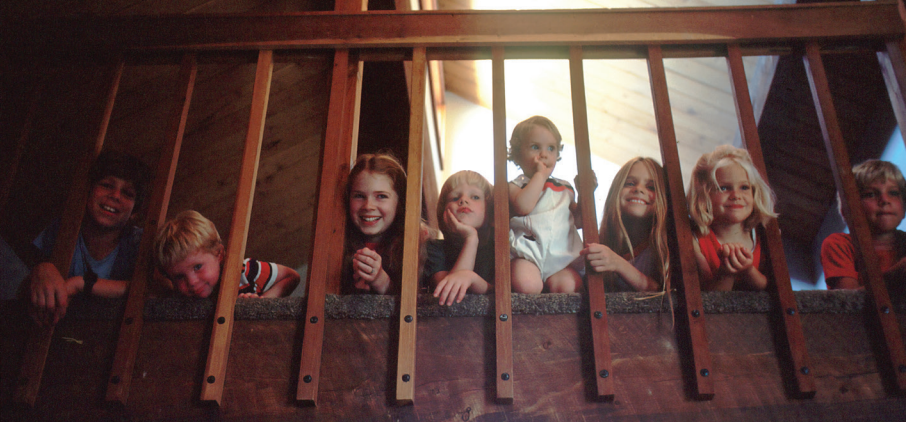
Öznur GÖRÜR KISAR

Çocukluğumun kahramanını sorsalar bir gün; hiç düşünmeden Saliha abla deyiveririm. İlk Kur'an-ı Kerim öğretmenim, tanıdığım ilk bilge insan.

Evindeki tahta döşemelerinin garip ve esrarlı gıcirtısı, tahta oda kapılarının tam kavuşmadığı (Kavuşmak: Anneannemin kapıyı örtme kavramı ile eş anlamlı kullandığı bir deyiş) mütevazi ve sade ev ortamında, onun misafiri olmak, bir çocuğun adeta Samanyolu'nda bir keşif yolculuğunda olması anlamına gelirdi benim için. Kavuşma mevzusuna gelirsek yeniden, Saliha ablanın evindeki tahta kapılar, zamanla eski hacminden biraz farklı bir büyüklüğe dönüştüğü için belki de tam bir kapanma, kavuşma gerçekleşemezdi. Biraz rutubet, biraz da kapının yıllar içerisinde bulunduğu kumdan aşağıya doğru inmesi ile belki, kavuşmayı engelleyen bir durum ortaya çıkardı.

Saliha ablanın evine konuk oluşum neden benim gibi küçük bir çocuğun veya bir genç kızın hayretini bu denli celp ederdi? Çok renkli, keşfedilmesi gereken, ilginç ve çok fazla objenin bulunduğu bir ev ortamına mı sahipti? Hayır, fakat Saliha ablanın bana anlattıklarının her biri, kendimi içinde bulabileceğim, bir çocuğun en sade ve cazip bir şekilde anlayabileceği, özdeşim kurabileceği, adeta içinde kaybolabileceği kadar ilginç ve güzel olduğuydu. Ve her bir anlattığı şeyin yıllar geçtikçe benim yeniden keşfedebileceğim hakikatler ile dolu olduğuydu.

İkinci vakitlerinde çoğu kez evinin bulunduğu küçük yeşil tepede, kapısının önünde akşam sefalarının yanı başında, onu bazen lacivert, bazen kahve rengi büyük namaz örtüsünü örtmüş halde ve mütebessim bir çehre ile bana bakarken görür, eve giderken yolumu değiştirir, bir anda

onun dizlerinin dibinde buluverirdim kendimi. Dünyanın en önemli konuğu gibi hissettiğim mütevazi minderde saatlerce bana anlattığı harikulade şeyleri dinler. Kendimce çok önemli çıkarımlar yapar, hayatımla ilgili kararlar alıverirdim. Tüm bunları bir çocuğun asla sıkılıp, alıp başını gidemeyeceği şekilde, harikulade bir kurgu ve cazibe ile anlatırdı Saliha abla. Tiyatral anlatımı ile kendimi tam da o mevzunun öznesi ve baş kahramanı gibi düşler, adeta o dünyanın içinde kaybolurdum. Elindeki minik çubuk ile akşam sefalarının toprağını havalandırırken minik bir toprak öbeği ile güya kendisinin bir an ahirete göçmüş olduğunu hayal eder, kabristanındaki kalabalığa ses olur, bana o kurgunun tüm ayrıntılarını resmederek anlatırdı. Aslında küçük bir çocuğa o minik kurgu ile ahiret inancı ve tevhid ilkesini hiç ürkütmeden, üzmeden, kâh beni kakhahalar içinde gülmekten karnım ağrıyana dek, kâh gözlerim dolu dolu olana dek o masalın içinde tutardı. Şimdilerde anlıyorum öğrettiği her şey aslında bir çocuğu ürkütmeden, sıkımadan, bıktırmadan nasıl anlatılabilecekse tam da öyle bir bilgelikle, zihnime nakşettiği hakikatlerdi.

Uzun kış gecelerinde akşam oturmalarına gidişimiz için nasıl heyecanlanır, nasıl anneme ısrarcı olurdu kim bilir? Hemen mutfağa girer pişi hazırlar, çay ikramıyla yer sofrasının başına oturur,

gerçek ikramı olan sohbeti ve muhabbetinde kaybolurdum. Muhabbetin en koyu anında bir an durarsa, hemen soba geçmesin diye odun, kömür ile sobayı beslerdi. Sobanın kapağı açılır açılmaz alevler odanın tavanına garip şekillerle yansır, o esnada yeni bir hayal dünyasında bulurdum kendimi.

Küçük kardeşimi hafızlığa teşvik etmek için, tıbbiye okuduğunu da hayal ederek, kendi yaşlılığını ve kardeşime bastonu ile gidişini hayal eder; lütfen bu yaşlı hanıma müsaade ediniz ben hafız Dr. ...Beyefendiye gidiyorum şeklinde bir tablo resmeder, kardeşim ve ben kıkır kıkır kıkırdayarak onun o haline gülüşürdük. Harika bir eğitim metodu ve mükemmel bir motivasyon yöntemi kullanırdı. Şimdilerde anlıyorum o demlerde, o düşürdü gönlüme o sevgiyi. İşte tam da o motivasyon ile hıfz nasip olmuştu.

Bir çocuğa inanmak her şeydi. Bir çocuğun dünyasına girebilmek her şey. Hele bir çocuğa inanmayı anlatabilmek, böyle zor bir konuyu aşkla anlatabilmek, dünyanın en kıymetli işiydi. Saliha abla bunu başarır mıydı.

Yıllar geçti, Saliha ablanın hastalığı esnasında; evladının, torunlarının bile adını unuttuğu oldu. Fakat elindeki tesbihi, namaz saatlerini ve başındaki örtüyü hiç unutmadı. Böyle bir salihayı, tıpkı onun beni evinde misafir edişi gibi, cennet de misafir etmez miydi? Rahmetle...

Bir çocuğa inanmak her şeydi. Bir çocuğun dünyasına girebilmek her şey. Hele bir çocuğa inanmayı anlatabilmek...

Sezar'ın Papağana Dönüşmesi; Vak'a mı, Vakıa mı?

Zehra TUNÇ

İMH Genel Sekreter Yrd.

Dostların kanı masada bir kâsede... Vücutları çöllerde susuz... Bir selama hapsedmişken gülen yüzleri; çığlıkları sabaha kadar zindan arkadaşı omuzlara dokunan dostların, sırtlarda bıraktığı soğuk metaller çeviriyor Sezar'ı papağana. Bulut gibi yumuşak ağlamaklı bir dostluk gösterirler, şimşekli, karanlık günleri saklayarak. "Defolun" diye haykırmak istiyorsa kalbimin kapıları, tentürdiyot istemez. Zamanı kuşlara yem atarak geçirmek ister sarılmayı unutan avuçlarım...

Sorry sir, all the seats are reserved.

Sarılmayı unutan avuçlarımda nabızı atmayan artık kelimeler; kabul etmiyorum, hepsi gerçek, nabızı atmayan gerçek olabilir mi? Elbette olur, neden olmasın? Fakat kavramlar gerçeklikte bulunmazlar. 'Şişe' bir kavramdır ve o kavram gerçeklikte yoktur. Zîrâ hiçbir şişe yeryüzünde diğerinin temsilcisi değil-dir. Kavramlar gerçek ötesi dünyanın malıdır. Şişenin gerçek olması ise zaman ve mekân ile ilgilidir. Gecenin tam üçünde, odamdaki masanın üzerinde duran şişe gerçek. Yani 'varolanlaşmış' kavram, gerçek. Peki ya kelimeler?

Rezerve edilen bütün güzel masalar gerçek, yemekler de gerçek, bununla birlikte sizin bu masalara gecikmişliğiniz de gerçek.

Varlığın tümü, âlem. Âlem hakikatle örtüşmekte; zamanda ve mekânda zira. Öyleyse rezerve edilen masalar umurumda değil, zira âlemin bir parçası olarak varım. Evreni kapsayan âlem, zaman ve mekân koordinatlarında var olan olayları incelemesine müsaade ettiği bilim kadar gerçeklikle oylanmayı da kuşatır elbette. Hangimiz tekrarlanamayan ve yeniden sınanmayan sahi? Evren olaylardan ibaret ve her 'olagelen' olup biten bir 'olay'.

O halde olay ikiye ayrılır: Vak'a ve vakia; tekrarlanamayan ve tekrarlanan.

Geçmişte olan olayların tümü vak'a. Fakat hiç mi tekrarlanmadı? O zaman vakia!

Her bitişinde kanı, masadaki o kâsede dostların, kabul edin! Bütün güzel dostluklar pay edilip size bir şey kalmadığında, bu bir tercih belki, kim bilir?

Kendimize karşı acımasızca gerçeklik, yeryüzündeki tüm şişeler gibi. Biraz yoklayın zihninizi, acısın biraz. O gerçeklik salt vak'a değilse, rezerve edilen tüm koltuklardan bize ne? Nesnellğin dışında olan nesnel durumlara nesnellik sadece yakıştırılır ve bu herkese göre değişebilir. 'Umur' nesnel midir bu durumda?

Gösterilen bulut gibi ağlamaklı, yumuşacık bir dostluk iken, gerçekliği tekrarlanmadığına göre vak'a olarak kalan bir şey. Madde bile diyemiyoruz felsefede buna meselâ. Yaşandı ve bitti. Vak'a. Ve artık o papağan Sezar yahut Sezar artık işte o papağan. Gerçeklikten, nesnellğe geçiş.

İnsan dimağının ürettiği ideolojiler, felsefenin inşa etmeye yanaşmadığı belirli sonuçlu fikirlerdir. Kur'an'da sıkça düşünmeye, öğren-

meye teşvik eden Allah, yapıp ettiklerinin açıklamasını vermez. Açıklama, şüpheyile ilintilidir zîrâ. Din buyruklar dizisidir. Şüpheyile alakası yoktur. İnanç için 'seksiz, şüphesiz'lik elzemdir. Dostluk da bir dindir. Şimşekli, karanlık günleri koynunda saklayan göstermelik te-bessüm, imanı zedeler, üzgünüm.

İşte, buyurun, masada kanım, içtiniz ve doyamadınız. Bu bir vakia oldu yıllarca. Madem ki şüpheli, haydi kaçının, fakat gerçekten gidin, gittim ben zîrâ, din bunu gerektirir. Sarılmayı unuttum, kuşlara yem atacağım, çok işim var!

Ve evet tüm bu tercihler yumağından mâdâ, kâinatın en güzel günleri vaat edildi bana.

Vakit, seher! Ayağa kalktım, lava-boya kadar gittim, yüzümü yıkadım, penceremi açtım ve sonsuz huzuru çektim içime 'Allah-u Ekber' ile.

Yeni bir gün doğuyor ve bu benim günüm. İmanım taze, hislerim hakikat, hep öyleydi lakin, kalbim hâlâ taze kan üretiyor yeni dostlar için. Umur'um tevbelereime mâ'tuf. Ümidimse en Kerim'e sığınıp, ancak en iyi bilenin bilebileceklerinin bilme imkânına sahip olduğu sınırsız, zamansız ve mekânsız âleme her nefeste besmeyleyle, bir adım daha yakın... Âmin.

**Varlığın tümü, âlem.
Âlem hakikatle
örtüşmekte; zamanda
ve mekânda zira.
Öyleyse rezerve edilen
masalar umurumda
değil, zira âlemin bir
parçası olarak varım.**

Devinim, Akış, Eylem

Mustafa ESER

Varlık devinim halindedir. Mikro âlemden makro âleme kadar her katmanda heyecanlı bir dinamizm vardır. Bu hareketliliğin bazılarının nizamı hemen anlaşılabilir ama bazılarının nizamı bir çırpıda anlaşılacak halde değildir. Üzerinde farklı pencerelerden bakılıp düşünülmesiyle insicamı bir parça anlaşılabilir belki. Bazılarının kozmosunu anlamaya ömürler kifayet etmeyebilir. Ama kaosta bile bir kozmos vardır. Çünkü varlık, anlam demektir. Anlam ancak amaçla mümkündür. Amaç ise muhakkak nizam ile erişilendir.

Hareket varsa elbette bir de yön vardır. Zira hareket bir tarafa doğru olandır. Taraftan bahsedebilmek ise mekânı zorunlu kılar. Mekân varsa ancak yönden bahsedilebilir. Zemin olmazsa zamanın akışı da ölçülemez. Çünkü akıntı bir iz bırakır. Soyut olan zamanın ölçümü dikkat ederseniz somut mekânın değişimi ile anlaşılabilir ilk adımda. Zaten insanın tarihinde, düşüncenin seyri de bilginin imali de somuttan soyuta doğrudur. Çocukların büyümesi/ insanlaşması bu dediğimizin gözlenmesi için elverişli bir misaldir. Hareket, mekân ile kendine imkân bulur. Bir başka taraftan ise hareket mekânı mümkün kılar. Birbirlerine rahim olurlar.

Varlığın deviniminin pek çok görünür hali vardır. Çıkan-inen, birleşen-ayrılan, donan-eriyen, pişen, eren, domuran, çürüyen ve daha pek çok eylemin yönü ya kemale ya da zevale doğrudur, denir. Ya oluyordur ya da ölüyordur. Ama sanki bu ikisi de görecelidir. Zira bu iki yargıyı ortaya koyanlar meseleye kendi taraflarından bakarlar. Esasında ya oluyor ya da ölüyordur değil; hem oluyor hem de ölüyordur diyebiliriz. Çünkü olan, akar. Tebdil olur. Ama yok olmaz. Yok oluş, varlık için imkânsızdır. Her oluş aynı zamanda bir ölüştür. Çiçeğin ölümüne meyve, meyvenin ölümüne tohum, tohumun ölümüne filiz, filizin ölümüne ağaç denir. Ve bu döngüsellik biteviye devam eder.

Devinim, devinimi doğurur. İrade sahibi olmayan varlıklar için bu devinim adeta kurulmuş bir saat gibi işler. Her bir anı mesaj olan akışın ahengi

çeşitli sebeplerle değişebilir. Bu da ayrı bir ritimdir artık. Devnim evrimseldir. Varlık, halden hale, suretten surete, hızdan başka bir hıza doğru akar da akar. Bu akışın da pek çok ilkesi ve hikmeti vardır elbette. İşte bütün bu debisi yüksek akışın içinde bir varlık vardır ki bu hali dizayn edebilme ve dahi tahrip edebilme donanımına sahiptir. Bu varlık âleminin göz bebeği, Rabb-i Rahim'in kıymetlisi ve imtihanına tam da bu yüzden muhatap kıldığı Hz. İnsandır. Bu, ciddi bir imtihandır. Yani hem imkân hem de o oranda vebaldir. Zira devnimin yarası gereği, hiçbir hareket ötekinden azade değildir. Steril de stabil de değildir. Sizin işleyen çarklarda yaptığınız bir tasarım, diğer bütün çarklara ama direkt ama dolaylı tesir edecektir. İnsan kendisi de dahil herhangi bir zeminde bir takdirde bulunduğu bir kaos ortaya çıkar. Bu kaosun hacmi ve tesiri takdirler kadar çok çeşitlidir.

İnsan, çeşitli donanımlarla daha nitelikli hale geldikçe akışın fıkhını kavrar. Bu akışa yön vermek istiyorsa yani bir tasarım derdindeyse, bunu mümkün kılmanın ancak akışa tabi olmakla olacağını fehmeder. Huzur da sekine de bu tabiiyettir. Olacak olan olur, olmaktadır. Sen bu donanımınla oluşun neresinde yer alıyorsun, diye kendine sorar. Aşırı müdahale, müdahalenin tesirini zayıflattır. Her yerde olan, her şeye dâhil olan, aslında yersizdir; hiçbir yerdedir. Daha önce başka bir başlıkta demeye cüret ettiğimiz gibi aslolan tutabilmektir. Tutabilme, salihatin özüdür. Tutma eyleminin içerdiği bütün anlamlarıyla tutma eyleminden bahsediyorum. Tutma pek müşküldür. Elini, dilini, belini, idrakini, kalbini nasıl tutabilir beşer? İnsan, donanımları gereği her yerde her şeyi ile her zaman hallemek hevesindedir. Odağı koru-

mak meziyettir. Bir işe karar verip azmetmek her babayığının harcı değildir. İşin hakkını vermek pek az kişiye nasip olur. Anda olabilmek ve o anı layıkıyla duyumsamak hususi bir beceridir ve kesbetmek için belki de ömürlük uğraşı gerekir. O halde her şeye müdahil olmak ile her şeye sırt çevirmek aynı derekededir, diyebiliriz.

Yaşam alanlarımızı hem nazari anlamda hem de görünür anlamda düzenliyoruz. Bazı prensipler ediniyor, bazı kırmızı çizgiler çiziyoruz. Derken süregelen akışın içinde kendimizi var kılıyoruz. Bu var kılmaya başka iradeli varlıklardan oluşan çevremiz de şahit oluyor ve bir şekilde dâhil oluyorlar. Onlarla ilgili de bir takdirimiz oluyor: Konumlandırıyor, istihdam ediyor, sıralamaya koyuyor, tasnif ediyor, kıyashıyor, arşivliyoruz. Bütün bunlar olurken merkezi konumumuzu muhafazaya direniyoruz. Bu yaptıklarımızla tezgâhımızdan yaşam denen fenomen ortaya çıkıyor. Eksenimize uyguladığımız muamelede kendimizle olan samimi meşguliyet ve olma gayreti devrede ise razı olunacak neticeler elde edilebiliyor. Değilse kendimizi muaf tutma kurnazlığı devreye girerse tarihteki pek çok örnekte olduğu üzere kandırdığımızı zannederek kanarlardan oluyoruz.

İnşa edebilme kabiliyeti ve siyaset etmesi dolayısıyla insan, yaşamı boyunca temas ettiği bütün devnimler karşısında ne yaptığından ya da ne yapmadığından mesuldür. Gösterdiği hiçbir performans nötr değildir. Kişiyi ya abat etmeye takviye olur ya da harap etmeye. Elbette denklem tek bilinmeyenli değildir. Pek çok girift algoritma devrededir insan söz konusu ise. O halde olabildiğince ve gücümüz yettiğince abat olmaya doğru meyyal olmalı, devnimlerimiz de devindirdiklerimiz de.

İnsan, çeşitli donanımlarla daha nitelikli hale geldikçe akışın fıkhını kavrar. Bu akışa yön vermek istiyorsa yani bir tasarım derdindeyse, bunu mümkün kılmanın ancak akışa tabi olmakla olacağını fehmeder. Huzur da sekine de bu tabiiyettir. Olacak olan olur, olmaktadır.

Çöp Adamlar Cumhuriyeti

Derviş ÇELEBİ

Düşünün, sıcak bir yaz sabahı güzelce kahvaltınızı etmişsiniz. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte düşmüşünüz yollara. Amacınız, bir haftalık güzel bir tatil yapmak. Arabanız altınızda; işiniz, derdiniz, tasanız arkanızda; asfaltı yeni dökülmüş yol önünüzde uzayıp gidiyor. Radyoda sevdiğiniz sanatçı, her kimse onun sesi, sol cam açık, dışarda hafif serin bir rüzgâr esiyor, kolunuzu pencerenin camına dayamışsınız. Kısaca keyfiniz gıcır yani! Sigaranızdan derin bir nefes alıyorsunuz ve izmariti fırlatıp atıyorsunuz. O da ne! Bir tabela ilişiyor gözünüze: “Çöp Adamlar Cumhuriyetine Hoş Geldiniz.”

Tabii ki bu bir hayal, kurgu, böyle bir tabela da yok elbette. Ama bu sizin bir çöp adamlar cumhuriyeti vatandaşı olmanızı engellemiyor. Şimdi bazıları hemen yine dudak büküp, “Ya hu, bu Derviş Çelebi’yi biz gelenekçi bilirdik bu sefer de çevreci takılıyor, ne iş?” diyebilir. Hatta bazıları daha da ileri gidip “Hocam, dervişten çevreci olur mu Allah aşkına, git köşende tesbihini çek” de diyebilirsiniz, memlekette demokrasi ve dolayısıyla söz hürriyeti var (mı?). O da ayrı bir yazının mevzusu. Sosyal medyada görüşünü beğenmedikleri adamı iki dakikada parça pinçik ediyorlar...

Şimdi dönelim bizim dergimize ve dervişliğimize. Kardeşim sizin yaptığınızı Molla Kasım bile yapmaz. Siz bari vazgeçin, insanları kategorize etme sevdasından. Bu yüzden Müslümanlığın birçok hayati değeri de güme gidiyor, farkında değil misiniz? Sırf çevrecilere muhalefet olsun diye ortalığa sigara izmariti atmak, olmadı çöp kovası boşaltmak nedir yani? Muhalefet, birinin A dediğine diğerinin B demesi değildir ki. Bir ifadenin ya da eylemin kimin işine yarayacağı değildir, asıl olan doğru olup olmadığıdır. Dostun ya da bizim tarafın hatırı, hakikatin hatırından âli olmasa gerek!

Televizyonların ana haber bültenlerinde bir ara, hangi kanalı açsanız, kapısına çöp kamyonu dayanmış bir vatandaşın “bırakın çöplerimi almayın!” feryadına şahit olup hayrete düştüğünüz olmuştur. Hele bir tanesinin, “Bunlar milli servet, nereye götürüyorsunuz?” sözü üzerine yukarıda yazının başlığı olan cümle, uzun süre hafızamı meşgul etmişti. Sonraları istemeden de olsa o adama hak verdim. Hak vermemin birinci nedeni, ülkemizdeki ambalaj sektörünün trilyonlarla ifade edilen bütçesi ve dolayısıyla bazen ambalajın içindeki üründen daha pahalıya mal olduğu gerçeği idi. Şimdi bu kadar çok

para ödediğiniz ürünün, şişesini, tenekesini ya da kutusunu nasıl kıyıp da atar insan? İkinci neden ise hepimiz için geçerli, çünkü şu veya bu şekilde doğayı kirletiyoruz. Doğa ise ortak kullandığımız bir ev değil mi? En masum olanımız çöplerimizi çöp sepetine boşaltıyoruz. Onları da belediye işçileri olan çöpçüler alıp doğanın çöplük haline getirdikleri bir köşesine yığıyorlar. Bizimse içimiz rahat yataklarımıza uzanıyoruz. Evimizin içi temiz ya!

“Tüketim toplumunda ve özellikle şehirlerde çöpten kurtulmak mümkün mü kardeşim?” diyenleriniz olabilir. Peki, ilk bakışta makul gibi görünen bu yaklaşıma teslim olmak doğru mu? Köyden kente göç edenler, bir düşünün bakalım. Köyünüzde çöplük ne tarafa düşüyordu? Gerçi modern zamanlarda bu soruda anlamını kaybetti ama neyse kastımın anlaşıldığını umut ederek devam edeyim. “Şimdi şehirli olduk, çöplükleri doldurduk” nakaratını söyleyip faturayı tüketim ekonomisine ve modernizme kesmek kolay. Zor olan istek ve arzularımızı dizginleyip, mesela israftan kaçınmak, alternatif düşünceler geliştirmek-

tir. Söz gelimi kibrit çöpünden gemi, karton kutulardan bebek yapabilirsiniz... Eskiden peynir tenekelerinden balkonlarına çiçek saksısı yapanlara estetik gerekçelerle-müthiş sinir olurdu. Şimdilerde ise gizliden takdir ettiğimi, açıktan itiraf etmeliyim. Yalnız bir şartla; o tenekeleri bir miktar yağlı boya ile daha sevimli hale getirebilirsiniz.

Bir de çöp sorununun diğer yönü var ki çok daha vahim. Tahmin edebileceğiniz gibi israftan söz ediyorum. Türkiye’de çöpe atılan yiyeceklerle Afrika’daki açlık sorununun kalkacağını ben değil, istatistikler söylüyor. Lüks otellerde açık büfe artıklarını masada bırakanları geçelim bir kalem, ya siz muhterem kardeşim, tabağın dibini sünnet olduğu için ekmekle sıyrıyor musunuz? Yoksa görgüsüzlük olur diye öylece bırakıyor musunuz? Bunun bir “görgü” olduğundan şüphemiz yok da kimden gördüğünüzü iyice bir düşünün bakalım.

Ersin Gürdoğan çevre kirliliğini, “Ruhu (içi) kirlenen insanın, doğayı (dışını) kirletmesi” olarak tanımlıyor. Eğer bu tanıma katılıyorsanız, şu soruya da cevap vermelisiniz: “Etrafımız neden bu kadar kirli ve ruhunuzla aranınız nasıl?”

Evini süpürüp çöpünü halının altına dolduran ev kadını, kaldırımlara tüküren maganda, elinin yağını sildiği bezi ortalığa atan işçi, Üsküdar sahilini manitası ile birlikte çekirdek kabuğu istilasına uğratan delikanlı, burnunu temizlediği kâğıt mendili masanın üstüne bırakan sekreter, mektup zarflarını ve yazışmaları odanın ortasına fırlatan yönetici, çiğnediği sakızı sahaya tüküren sporcu, kül tablasını pencereden kaldırma boca eden şoför, ormanları naylon torba ve pet şişe denizine çeviren piknikçiler, meclisin tavanına çiğ köfte yapıştıran milletvekili...

Sahi, siz hangi cumhuriyetin vatandaşları-sınız?

Televizyonların ana haber bültenlerinde bir ara, hangi kanalı açsanız, kapısına çöp kamyonu dayanmış bir vatandaşın “bırakın çöplerimi almayın!” feryadına şahit olup hayrete düştüğünüz olmuştur.

İnci Mercan Gerdanlığı -27-

Bera İbn Azib (R.A.)

Ahmet POÇANOĞLU

Emekli Konya İl Müftüsü

27. HADİS

حدیث براء بن عازب بن الحارث بن عدي بن مجدعة بن حارثة بن الحارث بن الخزرج بن عمرو بن مالك بن الأوس إذا أتيت مضجعك، فتوضأ وضوءك للصلاة، ثم اضطجع على شقك الأيمن، ثم قل: اللهم أسلمت وجهي إليك، وفوضت أمري إليك، وألجأت ظهري إليك، رغبة ورهبة إليك، لا ملجأ ولا منجأ منك إلا إليك، اللهم آمنت بكتابك الذي أنزلت، وبنبئك الذي أرسلت، فإن مت من ليلتك، فأنت على الفطرة، واجعلهنَّ آخر ما تتكلم به

Bera İbni Âzib (radiyallahu anhumâ) İbn-i El-Haris İbn-iAdiy İbn-i Mecdia' İbn-i Harise İbn-il Haris İbn-il Hazrec İbn-i Amr İbn-i Malik İbn-il Evs; hadisi: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle dedi:

Yatağına yatmak istediğin zaman namaz abdesti gibi abdest al. Sonra sağ yanına yat ve "Allah'ım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım. Rızanı isteyerek, azabından korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım. Sana karşı yine senden başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım." de! Eğer ölürsen iman üzere ölürsün. Bu dua senin o geceki son sözlerin olsun.

(Buhari:247, Müslim :2710)

BU HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

Hız. Peygamber (s.a.v) "Dua ibadetin ta kendisidir." buyurmuştur. Bu sebeple Kur'an'daki dua ayetleriyle ya da Peygamber Efendimizin öğrettiği dua adabına uyarak, onun dilinden dökülen cümlelerle Allah'a yalvarmak duaların en güzeldir. İşte bu hadis bize Rasulullah (s.a.v) efendimizin dilinden bir duayı ve Müslümanın bulunduğu her yerde Allah'ı hatırlamak, anmak, O'nun adını zikretmekle mükellef kılındığının şuuru içinde olması gerektiğini öğretiyor. Din-i mübîn-i İslâm, hayatın her alanını kuşatan bir edep dinidir ve insanın bu dünyada da mutlu bir hayat sürdürebilmesi için çok önemli prensipler getirmiştir.

Uyku ve uyumak, yaratılmış varlıklara mahsus bir özelliktir. Uyku, insan hayatında zorunlu bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Allah (c.c), "Uykuyu dinlenme vesilesi, geceyi ise bir örtü kıldık!" (Nebe Suresi: 9-10) buyurmaktadır. Bu ayetten şunu anlıyoruz ki uyku; insan için bir nimettir, zira uyku sayesinde insan gündüzün yorgunluklarından, stres ve sıkıntılarından kurtulur, uyku beden ve ruhun dinlenmesine vesile olur. Nitekim Allah (c.c), "Sizin için geceyi örtü, uykuyu dinlenme vesilesi kılan, gündüzü de dağılıp çalışma (zamanı) yapan, O'dur." (Furkan Suresi: 47) buyurmaktadır. Uyku, ölümün kardeşi, uyanmak ise tekrar dirilişin bir provasıdır. Çünkü uyuyan insan vücudu âdetâ ölen insanın vücudu gibi hareketsiz bir hâl almaktadır. Uyuyan insan çevresinde olup bitenlerden haberdar olamamakta ve olaylara müdahale edememektedir. Bundan dolayı uyku, yarım ölüm; ölüm ise tam uyku sayılmaktadır. "Gece ve gündüz uyumanız, çalışarak Allah'ın lütfundan nasibinizi aramanız da O'nun varlığının, kudretinin delillerindedir. Öğüt ve uyarıya kulak verip dinleyen toplumlar için de bunda yeniden diriltirme ile ilgili deliller vardır." (Rum

Suresi: 23) ayeti uykunun büyük bir mucize olduğunu bize göstermektedir.

Uyku, insanı dinlendirir, ertesi günkü hayata hazırlar; sinir sistemini yatıştırır, kalbin ve diğer birçok organın dinlenmesini sağlar. İnsanın hayatında zaruri bir ihtiyaç olan uyku konusunda da itidalli davranması gerekir. Zira ihtiyaç nispetinde uyumak, insan için bir nimet olduğu gibi uykuda aşırıya kaçmak birtakım zararlara sebep olur. Hz. Peygamber, "Ümmetim hakkında en çok şunlardan korkuyorum. Bunlar; şişmanlık, uykuya düşkünlük, tembellik ve iman zayıflığıdır" buyurmuştur. Nitekim Hz. Süleyman'ın annesinin, oğluna şöyle tavsiyede bulunduğu rivayet edilmiştir: "Evladım! Geceleyin fazla uyuma! Zira geceleyin fazla uyku, kişiyi kıyamet günü fakir bırakır." Sadece kıyamet günü fakir bırakmaz, dünyada da fakir bırakır. Hocalarımız, "Geceyi binek edin ki onunla emeline kavuşasın." derlerdi. Dünya ve ahiretin nimetleri, geceyi binek edip ufukları aşanlar içindir. Kendilerine geceyi bindirenler karanlıklarda kalırlar. Kur'ân-ı Kerim'de geceleri az uyuyup da ibadet edenler, Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde olan takva sahibi kimseler olarak

Hz. Peygamber (s.a.v) "Dua ibadetin ta kendisidir." buyurmuştur. Bu sebeple Kur'an'daki dua ayetleriyle ya da Peygamber Efendimizin öğrettiği dua adabına uyarak, onun dilinden dökülen cümlelerle Allah'a yalvarmak duaların en güzelidir.

Medine'nin Evs kabilesindedir. Babasının ismi Âzib olup Hârise oğullarındandır. Annesi, Habîbe binti Ebû Habîbe'dir.

vasıflandırılıp övülmüştür, “Onlar geceleyin pek az uyurlardı. Ve seher vakitleri hep istiğfar ederlerdi.” (Zariyat Suresi: 17-18). Uyku bütün nimetler gibi, aynı zamanda dünya hayatının imtihanlarından birisidir. Şu bir gerçektir ki insanın hayatını düzene koyması, uyku saatlerini denetim altında tutmasını gerektirir. Bir Müslüman için gecenin sonlarında kılınan sabah namazı, başlı başına bir denetim imkânıdır. Bu bakımdan uyku, tembelliği ve ihmalkârlığı çağrıştıran bir olgu değil, daha verimli ve üretken olmak için güç kazanma fırsatı olarak görülmelidir. Uykunun zamanına da dikkat edilmesi gerekir, mesela Hz. Peygamber yatsıdan önce uyumayı ve sonrasında da oturup konuşmayı hoş karşılamazdı. Allah Rasulü sabah namazından sonra uyumayıp sohbet etmeyi ve ashabıyla beraber vakit geçirmeyi tercih ederdi, üzerine güneş doğmazdı. Bilhassa gece ibadet için uyanmasına yardımcı olduğu için “kaylûle” denilen öğle uykusuna yatardı.

Abdest alarak yatmak, sağ tarafa yönelerek yatmak ve ayakları kıbleye doğru uzatmamak, uyumadan önce İhlas, Felak ve Nas surelerini okuyup vücudumuzu sıvazlamak, daha sonra bir Âyete'l-Kürsi okumak ve otuz üç defa Subhanallah, otuz üç defa Elhamdülillah, otuz üç defa Allahu Ekber diyerek günün son tesbihatını yapıp ondan sonra da günün bir muhasebesini yaptıktan sonra uyumak sünnete uygun olan uykudur. Yüz üstü yatmak ise Allah'ın sevmediği bir yatış tarzıdır. Öyle ki Hz. Peygamber, “Yüz üstü yatmak, Allah'ın kızgınlığına sebep olan bir yatış tarzıdır!” buyurmuştur. Her uyandığında veya sağa ve sola dönerken Allah'ı zikretmek uykuyu bereketlendirmek, uykuyu nimete dönüştürmektir.

BERA İBN-İ AZİB (Radiyallahü anhüma)

Medine'nin Evs kabilesindedir. Babasının ismi Âzib olup Hârise oğullarındandır. Annesi, Habîbe binti Ebû Habîbe'dir. Yaklaşık nübüvvetin üçüncü yılında Medine'de doğmuştur. Abdullah İbn-Ömer (r.a) ile yaşattır. Bu hususta kendisi, “Rasulullah (s.a.v), ben ve İbn-i Ömer'i küçük yaşta olduğumuz için Bedir Savaşı'na göndermedi” der. Bera İbn-i Âzib, Rasulullah'ın hicretinden önce Medine'de küçük yaşta iken Müslüman oldu. Babası Âzib de sahabi idi. Dini hükümleri peygamberimizden önce hicret eden Ashabı-ı Kiram'dan ve babasından öğrendi. Bera, “Rasulullah'ın ashabından Medine'ye ilk gelenler, Mus'ab bin Umeyr ile Abdullah İbni Ümmi Mektûm idi. Bunlar Medine'deki Müslümanlara Kur'ân-ı Kerîm okutuyorlardı. Sonra Bilâl-i Habeşî, Sa'd bin Ebi Vakkâs, Ammâr bin Yâsir hicret ettiler. Bunlardan sonra Hazreti Ömer yirmi kişi ile geldi. Nihayet Rasulullah efendimiz Medine'ye hicret ettiler. İşte bu anda Medine halkının Rasulullah'ın teşrifine sevindiği kadar, hiçbir şey sevinmediğini görmedim. Ben Peygamberimiz gelmeden az önce uzun sürelerden sayılan surelerle beraber **“Sebbihisme Rabbike'l-a'lâ”** suresini okumuştum” diyerek Rasulullah'ın ve diğer sahabenin hicretlerine şahitliğini anlatmıştır. Bera, kıblenin Ka'be'ye çevrilmesinin de şahididir. Bu olayı şöyle anlatır:

“Rasulullah Efendimiz Medine'ye teşrif ettikleri zaman on altı veya on yedi ay kadar Mescid-i Aksâ'ya doğru namaz kıldı. Allahu Teâlâ'nın emriyle kible Ka'be'ye doğru oldu. Peygamberimizin Ka'be-i Muazzama'ya doğru kıldırıldığı ilk namaz ikinci namazı idi. Peygamberimizle namaz kılanlardan biri mescitten çıktı. Yolda giderken başka bir mescitte cemaatle namaz kılanlara rastladı ki onlar rükuda idiler. Onlara, Rasulullah efendimizle be-

raber Mekke'ye doğru namaz kıldığımıza Allah için şehadet ederim deyince, onlar namazlarını bozmadan oldukları gibi Ka'be-i Muazzama'ya döndüler." O, İslam'ı öğrenme ve öğretmede titiz davrandı. İslam'ın hem kendi hayatında hem çocuklarının hayatında yaşanmasına gayret etti. Rasulullah'tan (s.a.v) nasıl öğrendiyse o şekilde tatbik etti ve etrafına göstererek örnek oldu. Bu hususta Bera'nın (r.a.) oğlu Yezid'in nakli şöyledir:

**"Bir gün babam bizi topladı. Geliniz oğullarım. Size Rasulullah (s.a.v) nasıl abdest alırdı, onu göstereyim. Bundan sonra sizinle ne kadar kalacağımı bilemiyorum, dedi. Çocuklar toplanınca su getirtti ve abdest aldı. Sonra iki rekât namaz kıldı. Sonunda, işte Resûl-i Ekrem (s.a.v) böyle abdest alır ve böyle namaz kılar-
dı."**

Hz. Peygamber ile on dört (veya on sekiz) savaşa katıldı. Bazı seriyyelerde de görev aldı. Bilhassa Huneyn'de büyük katkı sağladı. Hâlid b. Velîd kumandasında gönderilen ordu ile Yemen taraflarına gitti. Bera İbn- Azib (r.a) Uhud'un kahraman savaşçısı, ölünceye kadar savaşmak ve savaştan kaçmamak üzere Rasulullah'a (s.a.v) Rıdvan bey'at'ında bulunan sözünün eri

yiğit delikanlısıdır. O günlerle ilgili değerlendirmeleri ve şahitliği bizim için çok kıymetlidir. Bera İbn-i Âzib (r.a) o günleri şöyle anlatır:

"(Ey gençler!) siz, büyük fethi, Mekke'nin fethi sayarsınız (Mekke'nin fethi, Kur'an'ın şahadet ettiği parlak bir fetih ve zaferdir). Halbuki biz büyük fethi, Hudeybiye günündeki Rıdvan bey'at'ını addederiz (ki o gün cihad için Rasulullah'a verdiğimiz sözden Allah razı olmuştur). Biz o gün Nebi (s.a.v) maiyetinde 100'er mevcutlu on dört bölük (1400) er idik. Hudeybiye bir kuyudur. Biz oraya varınca kuyunun suyunu tamamen çekmiştik ve içinde bir katre su bırakmamıştık. Bu hal Nebi'ye (s.a.v) arz edildi. Rasulullah kuyunun yanına geldi, kenarına oturdu. Sonra içinde biraz su bulunan bir kap istedi. Getirilen su ile abdest aldı sonra ağzını çalkaladı ve (gizlice) dua etti. Sonra bu abdest ve çalkantı suyunu kuyuya döktü. Bunun üzerine biz az bir zaman kuyuyu bu halde bıraktık. Sonra kuyu bize istediğimiz kadar su verdi. Hem biz hem hayvanlarımız göç edinceye kadar suya kandık."

Bera İbn-i Azib (r.a), Siyer ve Meğazî'nin öncü sahabilerindedir. Hulefây-i Râşidîn devrinde de cihattan geri durmayan Bera, Rey ve Tüster'in fethine katıldı. Hz. Ali'nin maiyetinde Cemel, Sıffîn ve Nehrevan Savaşı'na iştirak etti. Bu arada Kûfe'ye yerleşen Bera, hayatını cihat etmek, hadis ve fıkıh dersleri vermekle geçirdi. Hicri 71 (690) veya 72 (691) yılında, seksen yaşlarında iken Kûfe'de vefat etti. Rasulullah'tan (s.a.v) tekrarlarıyla 305 hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerden 15'i Buhari, 6'sı ise Müslim Sahihlerinde münferiden yer almış, 22 hadiste de Buhari ve Müslim itifak etmişlerdir.

Allah O'ndan razı olsun.

Hz. Peygamber ile on dört (veya on sekiz) savaşa katıldı. Bazı seriyyelerde de görev aldı. Bilhassa Huneyn'de büyük katkı sağladı. Hâlid b. Velîd kumandasında gönderilen ordu ile Yemen taraflarına gitti.

KIRK KANDİL 27

Ammar B. Yasir

Rıza SAVAŞ

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üni. İlahiyat Fak.
Emekli Öğretim Üyesi

Güney Arabistan'da yaşayan Ans kabilesine mensup olan Ammar'ın babası Yasir b. Amir ile kardeşleri Haris ve Malik kaybolan dördüncü kardeşlerini bulmak için Yemen'den Mekke'ye geldiler. İki kardeşi geri dönen Yasir Mahzum oğullarından Ebu Huzeyfe'nin himayesine girdi ve Sümeyye bint Hayyat adlı cariyesiyle evlenip Mekke'ye yerleşti. Bu evlilikten Ammar dünyaya geldi. Hz. Peygamber'in Dârülerkam'da bulunduğu sırada İslam'a giren Ammar, Müslümanlığını açıklayan ilk yedi kişiden biridir.

Ammar'ın Siffin Savaşı'nda 37/657 tarihinde yaklaşık doksan yaşında öldürüldüğü rivayet edildiğine göre miladi 567 tarihinde doğduğu kabul edilebilir. Ayrıca Ammar'ın Müslüman olduğu sırada 40 yaşları civarında olduğu da kaynaklara yansımıştır.

Annesi Sümeyye, babası Yasir ve kardeşi Abdullah da onun yönlendirmesiyle İslâm'a girdiler. İlk müslüman olan kırk kişi arasında yer alan Yasir ailesi, Mekke'de kendilerini himaye edecek kimseleri olmadığı için Kureyşli müşriklerin ağır zulüm ve işkencesine maruz kaldılar. Fakat imanları sebebiyle başlarına gelen bu sıkıntılara sabırla göğüs gerdiler. Annesi Sümeyye ve babası Yasir bu işkenceler sonunda Ebucehil tarafından öldürülerek İslâm tarihindeki ilk şehitler oldular.

Müşriklerin dayanılmaz baskı ve işkencelerine artık tahammülü kalmadığı bir gün Ammar, sırf bu işkencelerden kurtulmak maksadıyla onların arzusuna uyarak Lat ve Uzza lehinde ve Hz. Peygamber'in aleyhinde konuşmak zorunda kaldı. Müşriklerin elinden kurtulur kurtulmaz hemen Hz. Peygamber'e koşan Ammar, başına gelenleri anlattı. Hz. Peygamber ona bu sözleri söylerken kalbinde neler hissettiğini sordu. Ammar da iman ile dolu

olan kalbinde en ufak bir değişiklik olmadığını söyleyince, Hz. Peygamber yine işkenceye uğrarsa aynı sözleri söylemesinin bir mahzuru bulunmadığını ifade etti. Nitekim bu konuyla ilgili olarak nâzil olan ayette kalbi imanla dolu olduğu halde dininden dönmeye zorlananların söyledikleri sözlerden sorumlu olmadıkları şöyle açıklanmıştır:

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ
مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا
فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Kalbi iman ile mutmain olduğu halde iken ağır baskı altında olan kimse dışında her kim, inanıp güvendikten sonra Allah’ı inkâr eder ve kalbini inkâra açarsa işte Allah’ın gazabı bunlardır ve bunlar için çok büyük bir azap vardır.”

Hicretten sonra Hz. Peygamber, Ammar’la Huzeyfe b. Yemân arasında kardeşlik bağı kurdu. Mescid-i Nebevî’nin inşası sırasında büyük gayret sarf eden Ammar, bu işi çok benimseyerek yaptığını çalışırken şarkı söylediğinden anlıyoruz. Şu iki mısra onun söylediği kasidedendir:

نحنُ المسلمونَ نَبَتِي المساجدا - يظل فيها
راكعاً وساجدا

Biz mescitler yapan Müslümanla-

rız. - Oralarda rükû ve secde edenler bulunur.

Hz. Peygamber’in bulunduğu bütün savaflara katıldı. Hz. Ebubekir devrinde ise Müseylimetülkezzâb ile yapılan Yemâme Savaşı’nda bir kulağını kaybettiği halde yiğitçe savaştı ve dağılmak üzere olan İslâm ordusunu yeniden toparladı. Hz. Ömer devrinde Kufe’ye vali olarak gönderildi (21/641-42) ve bu sırada gerçekleşen Nihavend Savaşı’na ve Huzistan’ın fethine katıldı. Hz. Osman’ın icraatlarını eleştiren muhalefet saflarında yer aldı ve bu yüzden iktidar yanlıları tarafından baskılara maruz kaldı.

Hz. Osman’ın şehit edilmesi üzerine Hz. Ali’ye biat etti. Cemel ve Sıffin savaflarında onun yanında yer aldı. Sıffin Savaşı’nda doksan küsur yaşlarında olmasına rağmen Hz. Ali’nin yaya birliklerinin komutanı olarak savaşırken şehit edildi ve Hz. Ali’nin kıldırıldığı cenaze namazından sonra orada defnedildi.

Ammar, sade ve nezih bir hayat yaşadı. Onun hiçbir namazını kazaya bırakmadığı rivayet edilir.

Allah İslâm’a hizmet edenlere rahmet eylesin!

246-265.

Hz. Peygamber’in bulunduğu bütün savaflara katıldı. Hz. Ebubekir devrinde ise Müseylimetülkezzâb ile yapılan Yemâme Savaşı’nda bir kulağını kaybettiği halde yiğitçe savaştı ve dağılmak üzere olan İslâm ordusunu yeniden toparladı.

¹ en-Nahl 16/106.

² İbn Sa’d, Tabakat, III, 246-265.

Milliyetçilik- Muhafazakarlık- Ümmetçilik (Yerellik ‘Yerlilik’- Muhafazakarlık- Evrensellik)

Kazım SAĞLAM

Bu üç kavram, üç anlayış, üç dünya görüşü; yer yer kesişir, yer yer çatışır, yer yer uyuşur. Bunları birbirinden kesin kes ayırmak mümkün değil. Bu ülkede, bu kavramlar ve onlar dolayısıyla fikir yürütenler, dikkatli ve temkinli hareket etmek zorundadırlar, aksi halde bu farklılıklar düşmanlık ve silesi oluverir.

Bu meyanda bu kavramları yerli yerince kullanırsak belki problem olmaktan çıkar, yekdiğerini besler hale gelebilir. Bu sebeple önce bu kavramların ne olduğu ve nasıl anlaşıldığı üzerinde biraz durmakta fayda var. Her bir kavram ve onun etrafında oluşan anlayış, düşünüş ve yaşayışı anlamak ve anlatabilmek zor ve de riskli. Ben bunları kendi zaviyemden bakarak biraz imal-i fikirde bulunacağım.

Millet-Milliyetçilik

Son zamanlarda millet yerine ulus, milliyet yerine ulusçuluk kullanılmaya başlanmıştır. Bu da gösteriyor ki çoğu kavramlarda olduğu gibi millet- milliyet/çi kavramı da zamanla anlam kaymasına maruz kalmıştır.

Millet kelimesi/ kavramı Kur’an-ı Kerim’de din manasında kullanılır: “Sen onların milletlerine tabi olmadıkça ne Yahudiler ne de Hristiyanlar senden asla hoşnud ve razı olmayacaklar...” (Bakara, 120) “İbrahim’in milletinden, -kendine kıyan beyinsizden başka- kim yüz çevirir?” (Bakara, 130) “Bir de: “Yahudi veya Hristiyan olunuz ki, hidayet bulasınız.” dediler. Sen onlara de ki: “Hayır! Hanif olarak hakka tapan İbrahim’in milletine/ dinine (uyarız) ki, o hiçbir zaman müşriklerden olmadı.” (Bakara, 135), “De ki sadakallah, o halde hak perest bir hanif olarak İbrahim milletine tabi’ olun, o hiçbir zaman müşriklerden olmadı.” (Al-i İmran, 95) Daha da çoğaltılabilir bu örnekler.

Görüldüğü gibi millet, din anlamında kullanılmıştır. Ama zamanla kavram değişikliğe uğramış ve millet, kavim anlamında kullanılır hale gelmiştir. Babanzade Ahmet Naim Efendinin “İslam’da Davayı Kavmiyet” kitabı buna örnektir.

Millet, ırk manasında kullanılır olmuş. Türk milleti, Arap milleti vb. halbuki daha önce Türk kavmi denilirdi. Bazen meslek manasında dahi kullanılır olmuştur...

Millet kelimesi/ kavramı da daha çok muhafazakarların kullandığı bir terim haline geldi son zamanlarda. Solcu, ilerici aydınlar nezdinde artık millet, biraz gerici bir tabir olarak kabul edilir oldu. Onun yerine ulus tabiri kullanılıyor. Ulus-devlet vb.

Kullandığımız dil de değişiyor. Eskiden beynelmil denilirdi. Sonra milletlerarası oldu. Şimdi de uluslararası deniliyor. Dünya literatürü de değişiyor. Cemiyet-i akvam, milletler cemiyeti bugün artık Birleşmiş Milletler olmuş.

Biz de bugünkü haliyle kullanacağız, Milliyetçiliği.

Muhafazakarlık

Genelde mütedeyyin ve milliyetçiler için bu tabirin kullanımı daha çok öne çıkıyor. Aslında her kesimin bir muhafazakâr tarafı vardır. En devrimciler bile bazen en muhafazakâr oluverirler.

Kemalist düşünceyi değerlendirmeye bile tahammül gösteremeyenler, başkasını muhafazakarlıkla itham ediyorlar ama kendileri muhafaza etmeye çalıştıkları ideolojileri asla değerlendirmeye tabi tutmaya razı gelmiyorlar. Bundan daha

muhafazakarlık olabilir mi? Var gücüyle Kemalizmi savunanlar acaba muhafazakâr değil de nedir?

Sürekli devrim, uygulanabilir bir düşünce, bir anlayış, bir yaşayış değildir, olması dahi mümkün değil. Her düşünce sonunda istikrara kavuşacak ve hayatiyetini belli kurallar çerçevesinde sürdürebilecektir. Kurallara uymak dolaylı da olsa muhafazakarlıktır.

Muhafazakarlık ile donukluğu- camidliği karıştırmamak lazım gelir. Gelişime açık ve kurallar dairesinde yürümeye, idame-i hayat etmeye muhafazakarlık denilirse bu olumlu bir yaklaşımdır. Ama durduğu yerde durmak, tüm gelişmelere -siyasi, sosyal, teknik, iletişim, ilmi vb.-her türlü yeniliğe kendini kapamak, önüne setler çekmek, etrafına kalın duvarlar örmek, eskileri tekrarlayarak yeni bir şeyler söylediğini sanmak, ortaya çıkmış yeni şeylerin cem-i cümlesine bidat damgasını vurmak olarak anlaşılırsa muhafazakarlık. O zaman yanlış bir anlayış olarak kabul edilmelidir ve böyle bir muhafazakarlık İslam’da yoktur. İslam’ın fıkıh usulünde iki ana anlayışımız var; bir sübutu ve delaleti kati nass, diğeri de içtihat. Naslara bağlılık bizi sapmaktan, savrulmaktan, sırat-ı müstakimden çıkmaktan korur. İçtihadımız da bizi donmaktan, camidleşmekten korur. Din, gelişen şeylere karşı hayatiyetimizi devam ettirir. Bu iki kavramımızı yerli yerince ve ehil olanlarca işletebilirsek muhafazakarlığı da yerli yerince işletebiliriz demektir.

Ümmetçilik

Ümmet; ümm- ana ile aynı kökten gelen bir tabirdir. Bir şeyin aslı esası, Ümmü’l- Kurâ şehirlerin anası, özü (Enam, 92), kavmin reisine dahi derler. Ümmet cemaat, dinin emirlerine riayet eden... (Al-i İmran, 110). Topluluk halinde hareket eden... (Enam, 38). Ümmet bazen zaman manasında da kullanılır. (Yusuf, 45).

Son zamanlarda millet yerine ulus, milliyet yerine ulusçuluk kullanılmaya başlanmıştır. Bu da gösteriyor ki çoğu kavramlarda olduğu gibi millet- milliyet/çi kavramı da zamanla anlam kaymasına maruz kalmıştır.

Kullandığımız dil de değişiyor. Eskiden beynelmilel denilirdi. Sonra milletlerarası oldu. Şimdi de uluslararası deniliyor. Dünya literatürü de değişiyor. Cemiyet-i akvam, milletler cemiyeti bugün artık Birleşmiş Milletler olmuş.

Tek başına davasına sadık kalan ve taviz vermeden yaşayabilen... Hz. İbrahim için (Nahl,120) (Bkz. Ragıp Müfredat, Vankulu Lügat, Mütercim Asım Efendi Kâmâsu'l Muhît)

Ümmet-ümmetçilik, bugünkü anlamıyla Müslümanların tümünü kapsayan bir tabir. İnananlar topluluğu...

Müslüman topluluk; dilleri, renkleri örf adet ve gelenekleri farklı bir bütünü oluşturur. Ayrıca düşünüş ve yaşayışları da farklıdır. Mezhepler, meşrepler....

Yaşadıkları coğrafya da çeşitlilik arz eder. Kimi Müslümanların devletleri vardır. Adına İslam ülkeleri denilen devletler. Bunların bir kısmı İslam düşüncesine daha yakın, bir kısmı İslam düşüncesine uzak, bazı devletler İslam'a mesafeli hatta nizalı. Adına İslam devletleri denilen devletçiklere bakılırsa bunu görmek mümkün. Buna İslam devletleri yerine halkı Müslüman olan ülkeler demeyi tercih ederim.

Demek ki ümmet dediğimiz cemaat- topluluk; dilleri, renkleri, mezhep ve meşrepleri, ananeleri, örf- adet ve gelenekleri, inanış ve yaşayışları farklı, renkli, zengin bir kültür ve sosyal yapıdan oluşan bir varlıktan söz ediyoruz. İslamlık bunların hepsini ihtiva eden geniş bir zaman diliminde ve geniş bir zeminde uygulanabilen bir anlayış, düşünüş ve yaşayış biçimidir. İmdi gelelim asıl üzerinde durmak istediğim meseleye.

Millet (Yerellik/Yerlilik) ve Ümmet İlişkisi Nasıl Olmalıdır?

En üst çatı bütün Müslümanları kapsayan İslam anlayışıdır. Buna genel manada ümmet, vahdet, ümmetçilik- İslam birliği vb. isimlendirmeler olarak karşımıza çıkar.

Her şeyin bir sıralaması, bir hiyerarşisi, bir derecelendirmesi, bir tasnifi vardır. Bahsi geçen millet-ümmetin de bir sıralaması önceliği vardır. Bu aslında biraz vazifeleri-

mizle ilgilidir. Mesela, bizim nefsimize karşı vazifelerimiz, ailemize karşı vazifelerimiz, içinde bulunduğumuz cemiyete karşı vazifelerimiz, üzerinde yaşadığımız coğrafyaya karşı vazifelerimiz, devlete (İslam devletini kast ediyorum. Bazı arkadaşların devletimiz tabirine alerji duyduklarını hesaba katarak) karşı vazifelerimiz, bütün Müslümanlara karşı vazifelerimiz, tüm insanlara karşı vazifelerimiz, kâinata karşı vazifelerimiz... ve Allah'a karşı vazifelerimiz vardır.

Konumuzla ilgili kısmına gelerek; üzerinde yaşadığımız coğrafya, içinde bulunduğumuz cemaat- topluluk, kader birliğimiz olan İslam coğrafyası, bölgesel ilişkilerimiz sonunda bütün kâinat yekdiğerine merbuttur. Birbirinden kopararak parçacı bir yaklaşımla meseleye baktarsak taşlar yerine oturmaz.

Vazifelerimiz sıralamasında nasıl önce nefsimiz geliyorsa, ümmet-millet ilişkisinde de önce içinde yaşadığımız ve beraber olduğumuz topluluk gelir. Ama toplumumuzu, bulunması lazım gelen yere oturtmamız gerekecek. Biz genel ümmet şemsiyesi altında bir yere sahibiz. Kendimizi ümmetin ve tüm Müslümanların üstünde ve onların bize her hâlükârda uyması gerekir fikrine kapılmamız lazım. Geçmişte, Osmanlı zamanında, ümmetin temsilcisi olmamız bugün bize aynı hakkı vermez. Bugün bir çalışma ve gayret içinde olmalıyız, bir nevi hayırda yarış olarak meseleyi görmeliyiz. Hangi coğrafyamızda yaşayan Müslümanlar daha İslamî ve insanî bir yol- yöntem bulursa ona tabi olmayı da gurur meselesi yapmamalıyız. Biz bir ümmetiz ve topyekûn hareket etmeliyiz.

Kendimizi feda ederek ümmete hizmet diye bir anlayış bir nevi kaçıştır.

Ümmetçilik adına bu coğrafyaya ait İslamî değerleri yok saymak

ümmete de zarar verir.

İrkçılığa kılıf giydirerek milliyetçilik diye öne sürmek ve buna da Türk ırkının üstünlüğü diye bir ideal oluşturmak ve bunu bir hayat felsefesi olarak orta yere koymak, insanımızı buna inandırmak, bu hususta bir siyaset gütmek, zararlı ve kabul edilemez bir hâl alır. Bu aynı zamanda Türklere, ülkeye de fayda yerine zarar getirir.

Bütün Müslüman kavimler bir bakıma bir bütündür, birbirlerine tamamlayan ayrı ayrı kavimlerdir. Hepsı indellahta müsavidir.

Burada kendi kavmini, üzerinde yaşadığı coğrafyayı önemsemek ile kavmi veya Türkiye coğrafyasını hepsinin üstüne çıkararak bir faiklik taslamak arasındaki ince çizgiyi iyice belirginleştirmek ve net bir şekilde vuzuha kavuşturmak lazım gelir.

Türkiye coğrafyası İslam topraklarından bir parçadır, Türkiye halkı da İslam halkından/ kavminden/ milletinden bir parçadır. Arap- acem vb. kavimler ne kadar Müslüman ise Türkiye insanı da o kadar Müslümandır veya öyle olmalıdır. Kudüs, Mekke- Medine, Şam, Kahire, İslamabad, Tahran, Buhara vb. ne kadar Müslüman şehirler ise İstanbul, Konya da o kadar Müslüman şehirdir. Bunları birbirine rakip görmek hiçbir İslam şehrine fayda sağlamaz.

Kavimler ve bugünkü devletler için de aynı şeyi söylemek mümkün. İslam coğrafyası bir bütündür, bu coğrafyanın tümünü savunmak Müslümanların ödevidir. İslam anlayış ve yaşayışların tümü de bir bütündür bunları savunmak ve hayatiyet kazandırmak bütün Müslümanların vazifeyi asliyesidir.

Aslî vazifeyi unutup tali vazifeleri öne çıkarmak ne kadar abes ise milliyetçiliği öne çıkarıp ümmetçiliği ötelemek de o denli abestir. Kendi milletini- ülkesini hor görüp dışarı-

daki diğer Müslümanları yüceltmek de o denli abestir. Bir denge gütmeliyiz, ümmet- millet kaynaşmasını sağlamanın yollarını aramaktan asla vazgeçmemeliyiz. Kendi ülkesinin problemlerinden kaçarak ümmetçiliğe sığınmak da İslam'ın önceliklerini ters-yüz etmektir.

Sıkıntılarımızla beraber, hep birlikte bir ümmet olduğumuzun bilincine varmalıyız. Bunun ilk adımı, herkes bulunduğu mevki tahkim edecek sonra komşusuyla kucaklaşacak, sonra bölgesiyle hemhal olacak, sonra ümmet coğrafyasıyla birlikte hareket etmenin yollarını arayacak...

Geçiş dönemini yaşadığımızın farkında olarak yol almamız gerekecek. Altyapısı oluşmayan bir ümmetçilik- hilafet, fikirsel ve ideal bir durum olarak kalabilecek. Bu dönemde milliyetçilik- muhafazakarlık- yerellik/yerlilik anlayışını yok sayarak doğrudan ümmet- evrensel anlayışına sıçramak, altı boş ve zemini olmayan bir anlayışı savunmak demektir.

Ulusun/ulus-devletin ne olduğunu ve ulusçuluğun insanımızın zihnini ne kadar körelttiğini, daralttığını, modern dünyanın problemlerine cevap veremediğini fark etmemiz elzemdir. Bunu fark edip sağlam bir zemine basarak ümmetçiliğe ve evrenselliğe uruc etmek, en sağlıklı yol olsa gerek. Milliyetçiliği ırkçılık olmaktan çıkarıp yerelliğe, toprağa bağlamak daha makul ve oradan ümmetçiliği yükseliş daha imkân dahilindedir. Muhafazakarlık; yerellik, düzenlilik ile ümmetçilik/ evrensellik arasında bir köprü vazifesini görebilir.

Yere saplanıp kalmayı ırkçılık/ ırkçılık manasında milliyetçilik, zemine basmayı da ümmetçiliğin ayak bastığı zemini olarak görmek bize bir ufuk açabilir. Bir zemine/ yere basacağız ama zemine saplanıp kalmayacağız.

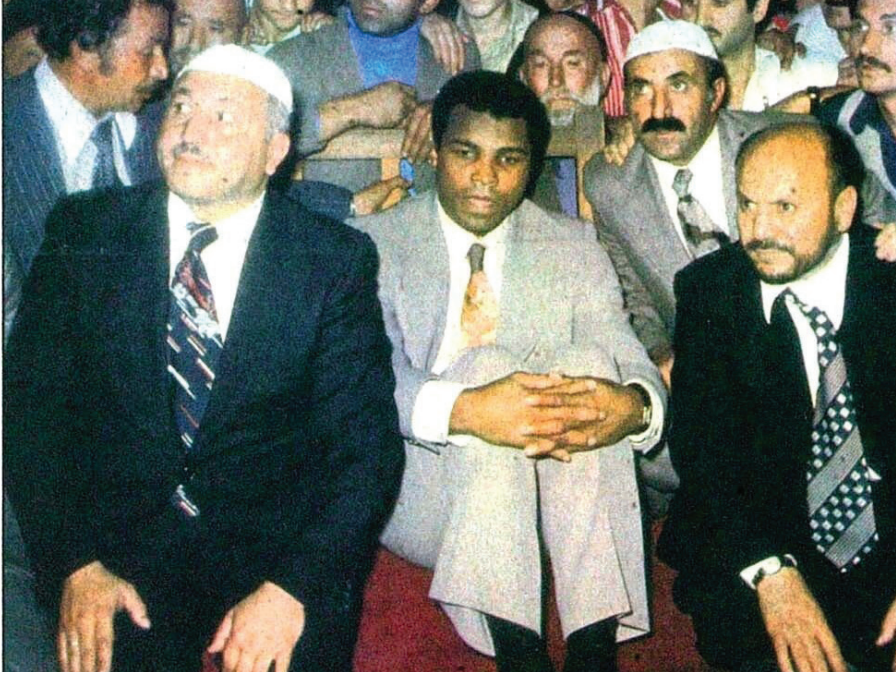
Burada kendi kavmini, üzerinde yaşadığı coğrafyayı önemsemek ile kavmi veya Türkiye coğrafyasını hepsinin üstüne çıkararak bir faiklik taslamak arasındaki ince çizgiyi iyice belirginleştirmek ve net bir şekilde vuzuha kavuşturmak lazım gelir.

İnsanın “Ötekisi” İnsan Değildir

Ahmet MERCAN

Kendini ve soyunu, ikna edici hiçbir açıklamaya ihtiyaç duymadan, üstün görme anlayışı, ırkçı, milliyetçi zihin özelliğidir. Kişisel duygudaşlık açısından kendinden olanla yakınlaşmayı ve farklı ırkları küçük görmeyi öngören bu bakış açısını sağlıklı görmek ve onaylamak imkân dâhilinde değildir. Milliyetçilik, kendi içinde ara tonları saklı olan bir hâl durumudur. Irkçılıkla aşırı vurguya kavuşan anlayış, kendi etnik kökeninin menfaatini önceleyen, görünürde daha işlevsel algıya açık, sayısız ara tona açılır. Kişinin hâl durumuna göre, şartlar değiştikçe dozajı azalıp çoğalan milliyetçilik duygusunun yaşı, insanlıkla yaşı. Monarşilerin yıkılma süreci ile batıda başlayan ulus devletin oluşum macerası Vestfalya Antlaşması (1648) ve Fransız Devrimi (1787) ile merhaleler kat etti. İhtilali örgütleyen burjuva sınıfının ulus devlet kriterlerini koyması ve kapitalist sermaye birikim ve akışını gerçekleştirmek için ulus devletin çıkarı ile sermayenin yaklaşımını eşitleyen merkantalist yapının iç içe geçtiğini ve demokrasinin burjuva sınıfına uygun normlarla devreye girdiği görülür.

Ulus devlet modeli; homojenleştirici mühendislik tasarımının topluma uygulanması olarak ortaya çıkar. Devletin vatandaş üzerinde her konuda egemen olduğu yapıda vatandaş ile devletin talep ve hedeflerinin örtüşmesi öngörülür. Vatandaşın kendini, ulusu için feda edecek duruma gelebilmesi için dinden kalan boşluğa, insanı tutan manevi dinamikler yerleştirmek ihtiyacını ulus devlet ihmal etmedi. Birliğin korunması, denetlenmesi, yönlendirilmesi için önce kahramanlıklarla dolu destansı bir tarih anlayışı gerekir. Kurucu mitolojik bir kahraman ve ona söylenen her konuda geçerli söylem ve bu birlikteliğin sembolü bayrak üzerinden kotarılan hamaset durumunu korumak için ulusal günler; bayramlar, kutlamalar.. Bu sayede ulus devletin hayatı idame edildi. Yaklaşık üç yüz yıl modern ulus devlet yapısı ve onu ayakta tutan vatandaş profili, dünyada varlığını

dünya savaşları, işgaller, saldırılar, sömürü ve mülteci hareketleriyle sürdürdü.

Milliyetçilikte hep bir öteki vardır. Ve öteki ile yaşamak yerine onu asimile etme; olmazsa etkisizleştirme çabası devreye girer. Bir ulus devlet modeli olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti de ulus devletin bu daraltıcı elbisesini giymede oldukça zorlandı. Bir asırdır varlığını sürdüren pek çok sorun, etnik kökenleri "Türklük"te yok etme mühendisliğinin sonucu olarak ortaya çıktı. Yaklaşık otuz etnik köken ve bir o kadar farklı dinlerin mezheplerini bir arada üç kıtaya yayarak barış içinde yaşatan Osmanlı tecrübesinden keskin kopuş ve batı standartlarına koşulsuz geçiş, ülkemize hesaba sığmaz maliyetler yüklemiştir. Her şeyden önce on binlerce can kaybı ve sömürgeci ülkelere açık hale gelme, en çarpıcı sorun olarak karşımıza çıkar. Diğer taraftan ulus devlet milliyetçiliği ile batıya platonik aşkla bağlılığın yaşatmış olduğu çelişki, yüz yılı boşa geçirmiş, hiçbir konuda insanlığa değer sunma imkânı elde edememiş bir süreç ve kalbi doğuya, akli zoraki batıya ayarlanmış kimliksiz

bir toplum... (Bu toplum nereye, nasıl yürüyebilir?)

II

Günümüzde postmodern aşamaya uyum sağlamak üzere milliyetçiliğin farklı tezahür ettiği şahitlik etmekteyiz. Küresel ölçekte ulus devletler eski katı yapılarından taviz vermek durumunda kaldılar. Artık homojen yapı yerine, çok renkli mozaik konumunu muhafaza etmesi isteniyor devletlerden. Postmodern dönemin merkezi yok, çünkü izafiyetin belirsizliği ve her şeye ulaştırdığı onay genişliği ile küreselliğin varlığını tanımlardan uzak, diri tutmayı sağlıyor.

Küresellik, hazlar üzerinden bütün kültürleri ve bir oranda dinleri, ürettiği haz ve haz nesnelere ile kişiye özgür olduğunu hissettirerek dönüştürüyor ve kendiyi irtibatlandırıyor. Bu aşamada ismi değişen burjuva geçmişte örtüştüğü devletleri markalar üzerinden aşarak küresel hegemonyanın sahipleri durumuna gelmiş oldular. Küresel sistem yine de milliyetçilik enstrümanını terk etmiş değil. Sömürü bölgelerinde kabile milliyetçiliklerini kışkırtmak yoluyla "yardım" ihtiyacına koşmayı ve

Ulus devlet modeli; homojenleştirici mühendislik tasarımının topluma uygulanması olarak ortaya çıkar. Devletin vatandaş üzerinde her konuda egemen olduğu yapıda vatandaş ile devletin talep ve hedeflerinin örtüşmesi öngörülür.

Küresellik, hazlar üzerinden bütün kültürleri ve bir oranda dinleri, ürettiği haz ve haz nesnelere ile kişiye özgür olduğunu hissettirerek dönüştürüyor ve kendiyi irtibatlandırıyor. Bu aşamada ismi değişen burjuva geçmişte örtüştüğü devletleri markalar üzerinden aşarak küresel hegemonyanın sahipleri durumuna gelmiş oldular.

yeniden haritalar çizmeyi kendi görevi sayıyor.

Karşısında etkin bir söylem gücü bulamadığından varlığını güçlendirerek devam ettiriyor. Milliyetçilik, küresel hegemonyanın ihtiyaç duyduğunda hemen devreye alabileceği uyuyan imkân olarak yedekte tutuluyor. Ayrıca pazara renk, biçim ve semboller üzerinden hareket getirici özelliği muhafaza edilip geliştiriliyor. Post-modern anlayış, kontrolünde bulunan her milliyetçiliği kışkırtırken, global ölçekte zevkler üzerinden kitle yaratma noktasında önemli bir aşamaya gelmiştir.

III

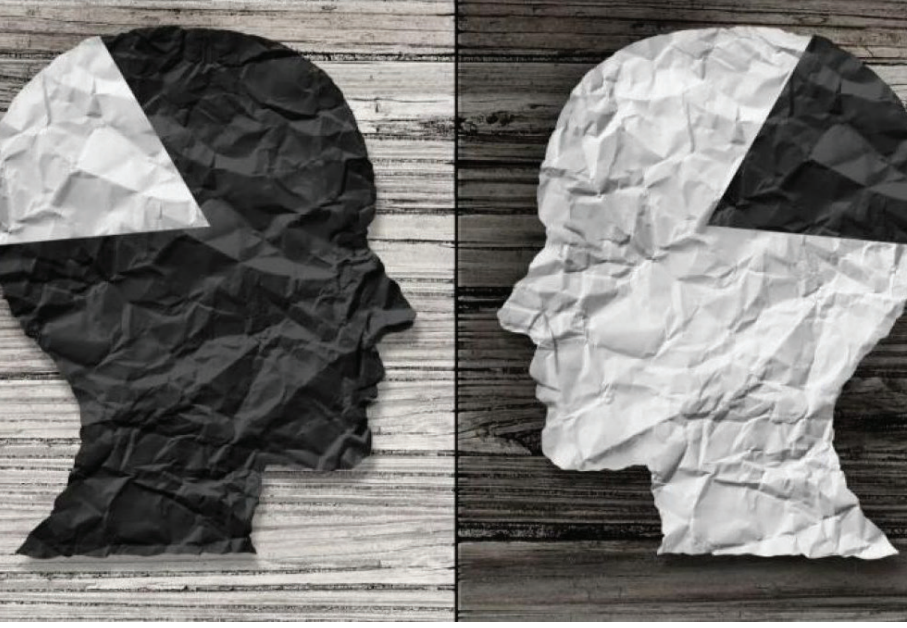
Kendimize dönüp biz neredeyiz ve nereye gidiyoruz sorusunu sorduğumuzda coşkulu ve umut yüklü cümleler kurmaya öylesine muhtacız ki... Hazinesinin üzerinde uyumanın ve haliyle şaşkın uyanış ve uyku sersemliği arasında bir yerdeyiz.

İnsanlığın bir anne ve babadan çoğaldığına inanan bir zihinde, fitrat açısından üstünlük ve eksiklik düşüncesinin oluşması mümkün değildir. İnsanın “en güzel şekilde” yaratıldığına inanan bir zihinde, insanın ötekisi bir insan olamaz. Müslüman için ötekisi, Rabb’e karşı geçersizliği, yanlışlığı fısıldayan insanın kendi nefsidir. Onu terbiye etmek, ölçüde tutmak ve hazların çağrısına karşı korku ve ümit diriliğinde sırat-ı müstakim üzere tutmaktır aslolan. İnsanlığa hakkı, sabrı tavsiye eden mümin için bir başka insanı küçümsemek veya yüceltmek sağlıklı değildir. İnsanlığın en büyük hazinesi Kur’an, sarsılmaz, eskimez ilkelerle insanların kardeş olduğunu ve üstünlüğün Allah’ın rızasını kazanmak adına iman edip salih amelde bulunmaya, bir açıdan da hayatın güzelleşmesine yardım edene üstünlük tanıyor. Adil olan Allah’ın (c.c) insanı elinde olmayan, çalışıp kazanamayacağı şeylerden so-

rumlu tutmayacağı açıktır. Kimse cinsiyetini, fiziğini, anne babasını seçmemiştir. Dahası Allah (c.c), insana ruhundan üfleyerek onu şereflendirmiştir. Bir insanı sebepsiz tahkir etmek, küçük görmek, bu ilahiyi soluğa duyarsız, cahilce karşı durmak anlamına gelir.

Her insan muhteremdir, bir farklı özelliğin, güzelliğin potansiyel olarak taşıyıcısıdır. İnsan zulmünü ortaya koyup sürdürdüğünde, ona karşı derece derece yükselen müeyyide uygulanır. Takva da bunun tersidir. Mümin salih amelleriyle tebaruz edince kendiliğinden insanların hürmetini kazanır. Ancak bu hürmet müminin sınırı aşmasına neden olmaz. Bütün bu yaklaşım teorik alanla ilgili. Dönüp yeryüzüne baktığımızda yakamızda bizi tekfir eden, takiye ile davranan kardeşlerimizin ellerini görürüz. Üzülerek şunu söylemek durumundayız ki milliyetçilik ülkemizde ve diğer coğrafyalarda değişik oranlarda mevcuttur. Kimi zaman bu milliyetçilik ettik kökenden ziyade mezhep üzerinden kendini gösterir. Diğer yandan dünya gerçekliğine baktığımızda, dünya savaşlarından sonra ulus devletlere ayrılma ve sınırlara hapsedilme süreci yaşandı. Bu durumda yeni bir fıkıh literatürü ile varlığını koruma yoluna gidilmedi. Olmadı.

Buna tepki olarak yurtsuz bir radikallik, kullanışa uygun bir pozisyonda varlık buldu. Ellere tutuşturulan silahların markasına bakmadan, nişangahtan kardeşlerini görmeleri, acziyetimizin başka açıdan göstergesiydi. Yaşadığımız coğrafyada yüz yıldır devam eden asimilasyon yaklaşımı, son 50 yılda aynı güçler tarafından milliyetçilik virüsü harekete geçirilerek kanlı çatışmaya dönüştü. Kürt-Türk milliyetçiliği birbirini beslediği müddetçe çözüm imkanından uzaklaşmaktadır. Artık kardeşlik iklimi de kulaktan gönüle inmiyor. Ayrıca

vatan, ayakta durmak için elzem bir ihtiyaç. İdeale ulaşmadan önce, varlığı korumak ve tahkim etmek gerek.

İslam Birliği bir proje, bir söylem değil; bir zorunluluktur. O süreci çalışırken mevcut coğrafyaları korumak, elimizde sınırları çizilmemiş olsa da vatanlık görevindeki ülkenin maslahatını korumak, top-rağına sahip çıkmak, imana zarar veren bir durum değil; aksine gereklidir. 15 Temmuz kalkışması bunu bir ders olarak önümüze koydu. Lakin buradan hareketle bir uçtan diğer uçağa savrulma sağlıklı olamaz.

İslam Birliği bir beka sorunu, Müslümanların ödevidir. Bu ödev tamam olduğunda sınırların kalkacağı ve benzer uygulamaların olacağı beklentisi gerçekçi değildir. Önce ülkeler arası kültürel birleşim, sonra ekonomik dayanışma, arkasında siyasi adımlar, acele etmeden, çabuk...

Ardından siyasi bir güç olarak bütün insanlığa iyilik taşımaya aday çok yönlü birliktelikler...

Müslüman, İslam milletinin mensubudur. Zaman ve mekân sınırlaması olmadan Hz. Adem'den kıyamet gününün son müaninine

kadar, varlık amacını ilahi kelimelerle belirlemiş bir milletin üyesi olmak, zaman ve mekâna ait gerçeklikleri de meşru içeriğe taşıma mesuliyetini de içerir. Bu durumda her insana ulaşma, hidayetin hevesiyle olma çabası ve aynı zamanda rızadan korkma kaygısı, ötekisiz bir ilişkinin kurulmasına imkân verir. Yine gerçekliğin gereği olarak elde edilen meslek, statü ve beceriye ait kurumlar ve aidiyetler söz konusudur. Mezhep, meşrep ve coğrafi aidiyetler de dahil olmak üzere bütün bir sınırlı statüler İslam ümmetinin üyeliğinin ifadesi olan Müslüman kimliği ile çelişmez. Onun rızasına aykırı bir durum oluşturamaz. Dahası hayatın temel koordinatlarını zaman ve mekânı bereketlendirerek ilahi ilkeler ışığında diğer alt kimliklerin mahiyeti belirlenir.

Netice olarak çağımız Müslüman toplumunu da etkilemiş olan cahiliyenin belirgin özelliği milliyetçilik, modern ve postmodern dönemde farklı biçimlerle insan ve toplumu olumsuz etkileyen bir virüs olarak varlığını sürdürmektedir. Bu durumu keskin neticeye şu vurgu ile bağlayabiliriz: İnsanın ötekisi, insan değildir.

Netice olarak çağımız Müslüman toplumunu da etkilemiş olan cahiliyenin belirgin özelliği milliyetçilik, modern ve postmodern dönemde farklı biçimlerle insan ve toplumu olumsuz etkileyen bir virüs olarak varlığını sürdürmektedir. Bu durumu keskin neticeye şu vurgu ile bağlayabiliriz: İnsanın ötekisi, insan değildir.

Milliyetçiliği Nasıl Anlayalım?

Kemal KAHRAMAN

Dr., Tarihçi

Bir zamanlar Almanya'daki ırkçılardan, neo-nazi gruplardan şikâyet ediyorduk. Berlin duvarlarına Turken Raus! (Türkler Dışarı) diye sloganlar yazan, Türk nüfusa saldıran "aşırı" gruplar artık işi büyüterek oldukça yüksek oylara ulaşan siyasi partiler kurdu. Göçmen karşıtlığı genel bir eğilim haline geldi. Yabancıları istemediklerini söyleyen gruplar kendilerini milliyetçi olarak tanımlıyor. Son yıllarda yabancı düşmanlığı bir adım öteye giderek İslam düşmanlığına dönüştü. Yabancıları özenle ayırma tabi tutuyorlar.

Ülkemizde ne yazık ki Batı'yı her durumda izleme modası devam ediyor. Milyonlarcasını misafir etmekle övündüğümüz Suriyeli göçmenler hakkında bizde de bir kamuoyu tepkisi gelişiyor. Yaşanan ekonomik kriz, Suriyeli göçmenlerin daha da ötekileştirilmelerine yol açıyor. Önceleri muhalefet gruplarının dillendirdiği bu durum artık "muhafazakâr" çevrelerde de kendine zemin bulmaya başladı. Buna "milliyetçiliğin uyanışı" diyebilir miyiz?

İlginç olan, tıpkı batı ülkelerinde olduğu gibi bizde de göçmenler arasında ayrımcılık yapılması. Mesela Ukrayna'dan gelen göçmenler o kadar göze batmıyor. Biz de Almanları örnek alarak "Syrian Raus!" (Suriyeliler dışarı) demeye başladık. Seçimlerde bizde de milliyetçi eğilim prim yapıyor. Sokaklarımızda Osmanlı torunlarına yakışmayan manzaralar yaşanıyor. Herhangi bir AVM'de Türkçe tabela nerdeyse bulunmazken, İzmir Belediyesi'nin Suriyeli işyerlerindeki Arapça- Türkçe tabelaları indirdiğine şahit olduk. Belli ki göçmenler iç siyasetin bir tarafı olarak görülüyor. Suriyeliler "bizim de dedelerimiz Çanakkale tabyalarında yatıyor" diye kendilerini savunmak zorunda kalıyor. Ne yazık ki yabancıların ötekileştirilmesi olgusu, modern dünyanın önemli bir sorunudur. Formül çok açık; ekonomik bir kriz çıktığında "önceden gelenler en son gelenleri" fazla olarak görüyor.

Bu hengamede milliyetçilik üzerine biraz geriye dönerek düşünmekte fayda olduğu kanaatindeyiz. Her dönemin kendine özgü koşulları, muhtevası, kavramsal dünyası oluyor. Son yıllardaki moda deyimiyse "konjonktür" hazretleri kelimelere yüklenecek anlamlara karar veriyor. Milliyetçilik dendiği zaman anlamamız gereken şey de zamana, zemine, kişilere göre değişiyor. Genelde vatanseverlikle eş anlamlı olarak kullanılıyor. Bu daha çok Amerikan kültüründeki "patriot" kavramını çağrıştırıyor. Vatanseverlikle milletseverlik aynı şey midir? "Nation"dan gelen "nationalism" kavramı da daha çok etnik varlığa değil, vatandaşlığa yakın duruyor. Yakın tarihimizde tüm siyasi oluşumlar

kendini bu ikisinin bizdeki karşılığı olarak kullanılan milliyetçiliğe dayandırma gereği duymuştur. Siyasi grupların birbirlerine kıyasıya karşı olduklarına bakılırsa belli ki herkes bu kavramdan farklı şeyler anlıyor.

Cumhuriyet devrimizin kurucu partisi, altı temel prensip anlamına gelen altı oktan birisini ona tahsis etti. Bununla kalmadı millet kavramını etnik kimliğe indirgeyerek Orta Asya göçleri, “Güneş Dil Teorisi” gibi konuları öne çıkardı. Bizde Ergenekon efsanesi parlatılırken Almanya’da kendini “nasyonal sosyalist” olarak tanımlayan, fakat “ırkçılık” olarak nitelenen milliyetçilik tırmanıştaydı. Galiba bizim kurucu ittihatçı kadroların “Alamancı” damarı tutmuştu. Bir yandan Almanya’daki Nazi zulmünden kaçan Yahudi akademisyenlere kucak açarken, öte yandan (1931) Balkan oyunlarında Türk sporcuların tribünlere Nazi selamı verdiği görüldü. Türkçülük çalışmalarına ekalliyet denilen azınlık aydınlarından büyük bir katkı geldi. Türkçülüğün öncülerinden Moiz Kohen, damardan girerek öz be öz bir Türk soyadı alıyordu; Tekin- Alp. TDK başuzmanı Agop Dilaçar, Orhun yazıtları ve Kutadgu Bilig üzerine önemli çalışmalar yaparken dilde Türkçeleşme çalışmalarının öncüsü oldu. Latince alfabeye geçilmesinde önemli katkı sağladığı gibi, Atatürk’e bu soyadının verilmesini TBMM’ye teklif eden odur. Milli devlet formülünün en büyük teorisi-

yeni olarak kabul edilen ve kurucu liderliğin fikir dünyasına büyük katkılar sağlayan Ziya Gökalp’in de esasen etnik anlamda Türk kökenli olmadığı bilinmektedir.

Yani önemli olan, bu düşünceyi şekillendiren şahsiyetlerin etnik arka planı değildir. Onları bu fikre sevk eden zamana bağlı nedenler vardı. Bunlardan ilki Fransız ihtilaliydi. Avrupa’da klasik derebeylik sisteminin modern çağa geçerken aynı dili konuşan kültür havzalarındaki yerel feodal yapılar bütünleşme sürecine girmişti. Böylece modern Avrupa’nın sınırları oluşmaya başladı. Klasik imparatorluk sistemleri çeşitli etnik yapıları içinde barındırıyordu. Fransız İhtilali’nin domino etkisiyle farklı egemenlik bölgelerinde kalan etnik gruplar, isyan etmeye başladı. Devlet yapıları yeniden dizayn ediliyordu. Bu kargaşadan büyük savaşlar, liderler, düşünürler ve sanatçılar ortaya çıktı; burada sıralaması mümkün olmayan, modern dünyanın temellerini atan birçok ünlü isim. Büyük filozoflar, ortaya attıkları devlet ve toplum teorileriyle siyasi ve askeri iradeye yön verdi.

Avrupa’da milliyetçiliğin yükselişi dediğimizde bütün bu olguları bir arada düşünmek zorundayız. İstenen şey, özetle “İttihat” ve “Terakki”dir. İttihat milliyetçiliğe, terakki pozitivistmeye yol açıyor. Çözülme halindeki toplumda “birlik” sağlanması bir yanda, iktisadi, bilimsel, en-

düstriyel “gelişme” sağlanması öbür yanda. Osmanlı’da “millet” kavramı tamamen İslami geleneğe dayanıyordu. Esas olan etnik kimlik değil, inanç ve kültürdü. Avrupa’daki “nation”un karşılığı olan vatandaşlık anlamında birleştirici kavram “Osmanlılık” idi. Bugünlerden baktığımızda bize naiflik, saflık gibi görünen Osmanlı sistemindeki zaaf, esasen işte bu sistemin içinde bir anlam kazanabilmektedir. En kritik noktalarda, dış işlerinde, ticarete, tıp hatta hukuk gibi alanlarda azınlıkların giderek güçlenmesi modernleşme sürecinin doğal bir sonucu olmuştur. Fakat yasal çerçevede Osmanlı idari sisteminin yapacak bir şeyi yoktur. Anlamayı kolaylaştırmak için bugünkü ABD ile karşılaştırılabilir ki zaten ABD’nin kuruluş sürecinde Osmanlı sistemini yakından incelediği bilinmektedir.

Cumhuriyet devrindeki kurucu kadroların hareket noktalarından bahsederken birincisinin Fransız İhtilali olduğunu söylemiştik. Türkçülüğün babası Ziya Gökalp’e ilham veren Orhun Kitabeleri değil, Fransız düşünür Durkheim’dir. Söz konusu kitabeleri çözenler Batılı bilim adamlarıydı. Şimdi burada sosyoloji, tarih, felsefe gibi derslerde öğrencilere kök söktüren, yazılması oldukça zor isimleri sıralamak istemiyorum. Ne olursa olmuş, bizimkiler modernleşme deyince daha çok Fransız tarzı yaşam biçimini anlamışlar. Bilimsel, teknolojik, hatta ekonomik “terakki” konusunda ya kanmışlar ya da kandırılmışlar. Milliyetçilik kavramıyla birlikte bonus olarak jakobenliği de almayı ihmal etmemişler.

Başlangıçta yapılması gereken önemli bir iş vardır. O da Osmanlı “millet” anlayışını ortadan kaldırmaktır. İşte ikinci hareket noktası burada ortaya çıkıyor. Orta Asya ve göçlere dayandırılan, Güneş Dil teorisi gibi idealize edilen mevzunun temelinde, İslam geleneğindeki millet anlayışını (ümme) unutturmak yatmaktadır. Özellikle İngiltere’yi çok rahatsız eden hilafet otoritesi ve ev-

rensel inanç birliği ortadan kaldırılacaktır. Siyasi anlamda geçerliği zaten kalmamıştır. Artık meşruiyetini elde kalan Anadolu topraklarına dayandıran etnik anlamda “milli” bir varlık söz konusudur. Bunu destekler görünen örnekler de yaşanmıştır, “Araplar cihan harbinde bizi arkadan vurmuştur”. Elbette tıpkı Ermeni olaylarında olduğu gibi bunun da değerlendirmesini siyasiler değil arşivlere dayanan tarihçiler yapmalıdır. Sonuçta elde kalan, Anadolu’da çoğunluğu etnik olarak Türklere oluşan bir nüfus vardır. Wilson prensiplerinde meşru bir temele oturuyor gibi görünen “ulusal” sınırlar aynı zamanda Misak-ı Milli’de belirlenen sınırlardır. Fakat Batı dünyası gücünün yettiği yere kadar “Türkleri” geri itmeye kararlıdır.

Son bir girişim olarak Yunanlılar gaza getirilmiş ve müttefik gemileriyle Batı Anadolu’ya sevk edilmiştir. Osmanlı’dan kalan son birikim direnmiş, bu işgale izin vermemiştir. Milli Mücadele kıtalarında Alman mavzerleri kullanılmıştır. Tabi yeni kurulan Sovyetlerin yardımlarını da unutmamak lazım. Kurucu kadrolar, Lenin liderliğindeki Sovyetler’den büyük destek gördü. Doğu cephesindeki silahların Batıya sevki, Hindistan Müslümanlarının yardımlarının Rusya üzerinden gelmesi, kuruluş devrindeki büyük sanayi hamlesi, vs. Sovyetlerin iki önemli etkisi; Monarşi adı verilen hanedan sistemiyle birlikte geleneksel din kurumunun tasfiyesidir. Bunu yaparken gerek Rus gerekse Türk liderler ilhamını Fransız İhtilali’nden almıştır. Sanayi devriminin daha ileri aşamasında bulunan Rusya’da aydınlar Paris komünü üzerinden Marksist teorilere yelken açarken bizimkiler Osmanlı geleneğine uyararak devlet eliyle Modernleşme sürecini tercih etmiştir.

Başlangıçta Rusya ile olan yakın ilişkiler, Batıcı diyebileceğimiz aydın kesiminde sert bir düalizmin ortaya çıkmasına yol açmış görünüyor. Kuruluş devri kendini tamamen Osmanlı kültürünü tasfiyeye adanmış, kökleri bütün bir İslam coğrafyasına uzanan çınar ağacı budanmaya devam ediyordu. Bu nedenle sadece Batıyı referans alan aydınlar kendilerine meşru bir zemin bulabiliyordu. Onlar arasında da zamanla büyük bir uçurum ortaya çıktı. Rusya ile olan yakın ilişkilere rağmen yeni oluşan iki kutuplu dünyada bir tercih yapmak gerektiğinde kurucu kadroların yerleri belliydi. Çoğu Fransızca’yı akıcı bir şekilde konuşan, bunun yanında Almanca veya İngilizce bilen kurucu subaylara “Batıcı” yerine “Batılı” demek belki daha doğru olacaktır. Onlar Avrupa ortalarına uzanan bir coğrafya vizyonunun çocuklarıdır. Sultan Abdülhamid devri harp okullarında yetişen bu subaylar, bütün o Namık Kemal tarzı vatan müdafaası söylemlerine rağmen, Batı ittifakında yer almak üzere motive olmuşlardır. İdeallerindeki güçlü ve müreffeh devlet İngiltere, modern hayatın merkezi ise Paris’tir. Esasen bu 19. yüzyıl Avrupa kültürünün bir formülasyonudur. İngilizin politikası, sanayisi, ticareti; Fransızın hayat tarzı, sanatı, mutfağı. Modern dünya Westminster ile Şanzelize arasında gerilmiştir.

Peki bizdeki kurucu kadrolar Güneş Dil teorisi hengamesinde Sovyetlerle ilişkileri nasıl yürüttü? Önemli bir Türk nüfusu idare eden Kremlin hiç rahatsız olmadı mı? Bu kadrolar süttan ağzı yanmış, çetin zamanlar yaşamıştır. Evrensel İslam anlayışını terk ettikleri gibi Anadolu dışındaki Türk Dünyasına da pek ilgileri yoktur. Yani Turancı değillerdir. Teorik olarak Türk kültürü ve milli kimlik öne çıkarılırken siyasi olarak Misak-ı Milli sınırlarında kalınmıştır. Türkçülüğü, ırkçılık değil de kültürel bir varlık olarak ve Osmanlıcılığa karşı bir vatandaşlık ortak paydası olarak formüle etmek istemişlerdir.

Bununla beraber devletin oluşturduğu meşruiyet alanlarında kesif bir milliyetçilik tartışması ortaya çıktığı anlaşılıyor. Sovyetlerle ilk dönemdeki yakınlaşmadan cesaret alan “sosyalist” aydınlar zamanla kendilerini

gayet zor bir pozisyonda, açıkçası faysaytta buluyor. Hiçbir dini referansları olmasa da bir tercih yapmaya doğru giden Türkiye’de “suçlu” pozisyona düşüyor. Din kurumu ve öncü şahsiyetlerin tasfiye süreci tamamlanırken, yavaş yavaş sıra bu süreçten faydalanan “sosyalist” aydınlara geliyor. Tırnak içine alıyorum çünkü bu yazar ve aydınlar genellikle kendilerinin “komünist” veya “sosyalist” olarak nitelenmelerinden şikâyet ediyor. Toplumcu, gerçekçi, kapitalizm karşıtı düşünceleri dolayısıyla devletin suç olarak algıladığı bu kavramlara atfedildiklerini söylüyorlar. Her kim olursa olsunlar bir dönem siyasi nedenlerle “mahpushaneleri” dolduruyorlar.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Batı ittifakında yer alması kesinleşen Türkiye’deki tek parti iktidarı, Amerikan yardımlarıyla beraber bu kültürün fobilerini de ithal etmiştir. Bunun başında yeni doğan iki kutuplu dünyada, Batı alemindeki en genel geçer suçlama olan sosyalistlik gelmektedir. Gerçekten siyasi ve fikri bir atılım halindeki sosyalizm, o zaman savaş sırasında büyük yıkım yaşamış olan Batı dünyasındaki sefil yığınlar için bir kurtuluş gibi görünmüş, birçok Batı ülkesinde sendikal hareketler güçlendiği gibi, sol partilerin iktidara gelmesinin yanında, sol terör örgütleri kurulmuştur. Bunların etkisiyle Batı ülkeleri yakın zamanlara kadar sosyal devlet politikası gütmüş, yani oldukça fazla sosyal sorumluluk yüklenmiş, bu şekilde refah paylaşımı sağlamaya çalışmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan statüko, genel hatlarıyla günümüze kadar devam edip gelmiştir. Fakat başlangıçtaki ayrışma kolay olmamıştır. Tercih süreçlerinin ceza etme cesaretini gösteren aydınlar, yazarlar, şairler olmuştur. Osmanlı millet sistemine karşı etnik milliyetçilik politikası ortalığı kasıp kavururken o zamanın “sosyalist” aydınları neredeydi? Cevabını belki bugünde

bulabiliriz; En büyük zulmü tek parti devrinde gören sol düşünce geleneği bugün nasıl tek parti devrini savunacak hale gelmiştir? İşte konjonktür hazretleri buralarda devreye giriyor. Kelimelere anlamları yükleyen, zaman ve zemin oluyor.

Bugün kapitalizmin merkezi olan ünlü alışveriş merkezlerinde kitapları hap gibi satılan Sabahattin Ali, konumuz açısından gayet ilginç bir şahsiyettir. Zamanında adam “komünist” diye başına gelmedik kalmıyor. Evet Amerika karşıtı ama Almanya’da eğitim görmüş. Batı kültüründe yoğrulmuş. O sırada Batı ülkelerinde de sosyalist fikirler yaygın. ABD tarafından kurtarılan Batı onlara aman vermiyor. 1968’de bile ne olaylar yaşandığı düşünülürse, 1940’ları tahmin etmek zor değil. Bizde tek parti iktidarı, dini tasfiye ettikten sonra sırası son zamanlarda güçlenen sol akımlara getirmiş. Sabahattin Ali, ne kadar ben “mürteci” değilim dese de ülkesinin Batı ittifakında yer almasını istemiyor. Esasen Sovyetlerdeki gelişmelere de sempati duyuyor. Ne var ki devlet olarak tercih yapıldığından, kendini meşru olmayan bir zeminde buluyor. Sonunda bir rivayete göre “vatansever” bir rehber, bir rivayete göre dönemin iktidarı tarafından ülkeden kaçarken öldürtülüyor (1948).

Bir yazarın bu şekilde cezalandırılmasında kabul edilecek bir yön yoktur. Fakat ne yazık ki o dönemin bir özelliğidir. Aynı dönemde binlerce din adamı, kanaat önderi, İstiklal adı verilen sözde mahkemelerle idam sehpalarına gönderilirken “özgürlük” söylemlerine çokça sarılan bu sol aydınlar nerededir? Ne yazık ki siyasi geleneğimizde genel anlamda bir özgürlük kavramı olmamıştır. Bu gibi kavramları genellikle her grup kendi adamları için kullanmıştır. Sabahattin Ali deyince hemen aklımıza gelmesi gereken isim Nihal Atsızdır. Ziya Gökalp gibi “milliyetçi” geleneğin fikir önderleri arasında sayılan Atsız’ın, Sabahattin Ali ile olan kapışması konumuz açısından büyük önem taşıyor. Çünkü Atsız, tek parti

devrinde öne sürülen etnik anlamda milliyetçiliğin daha doğrusu kendi deyimile “ırkçılığın” temsilcilerindendir.

Bu tip bir etnik anlayışın Türkçülüğe de dayansa Batı kültüründe bir karşılığı vardır. Nitekim Atsız, savunmalarında Batı literatürüne atıflarda bulunuyor ve dini referans almıyor. Esasen bu nokta Sabahattin Ali ile ortak paydalarını oluşturuyor. Bunun dışında, Batı kutbunun lideri ABD bir yandan Marshall yardımlarıyla adeta ülkeyi abluka altına alırken, bir yandan yeni müttefikinin gelişme potansiyellerini kontrol etmeye, özellikle yerli silah sanayi altyapısını yok etmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken “sosyalist enternasyonale” karşı milliyetçi grupları desteklemeyi uygun görmüştür. O dönemde milliyetçi akımlar oluşan bu meşruiyet zemininden faydalanmıştır diyebiliriz. Bu durum bilindiği gibi 50’li yılların sonlarına kadar devam etmiştir.

Etnik yapıyı Anadolu topraklarıyla sınırlayan, Hitit kültürünü öne çıkaran resmi milliyetçilik anlayışıyla Turancılık arasında farklar olduğunu söylemiştik. Devletin politikalarındaki değişim sürecinde evrensel anlamda Türk milliyetçiliğine dayanan anlayış da kendini ofsayt durumunda bulmuştur. O zaman Orhun dergisini çıkaran Nihal Atsız, Turancı bir aydın olarak özellikle Sabahattin Ali ile sert bir mücadelenin içindedir. Yazılılarıyla sık sık mahkemelik olmaktadır. Sabahattin Ali İçimizdeki Şeytan adlı romanıyla ırkçıları ele almakta ve onları aşağılamaktadır. Adeta Atsız’ı işaret etmektedir. Atsız, bu roman ve yakından tanıdığı yazarı üzerine dergide çok sert yazılar kaleme alır. Yazılarında kendisinin “ırkçı, Türkçü ve Turancı olmaktan gurur duyduğunu” belirtir. Ona göre S. Ali gençliğinde Türk Ocağı’na devam etmiştir. Fakat daha sonraki yıllarda fikir değiştirmiş, “Nazım Hikmetof’un etkisiyle Sinop Hapishanesinde Marks, Engels, Lenin’i tanımış ve sonunda “Yoldaş Sabahattin Aliyef” olmuştur. Dönemin hukuki jargonunda çok geçerli

olan bu suçlamaları “vatan hainliği” ile nihayete erdiriyor.

Ben aynı dergide yayınlanan bir mektuba dikkat çekerek konumuzu sonuçlandırmak istiyorum. Atsız, o zaman başvekil olan Saraçoğlu’na hitap ettiği mektupda Sabahattin Ali’nin yazdığı iki mısraı ele alıyor:

İsmet girmede mi kodese?

Kel Ali’nin boynu vurulmuş mudur?

Sabahattin Ali’deki cesarete bakar mısınız? Cumhurbaşkanı, devrin kahramanına neler söylüyor. Ama konumuz o değil şimdi. Kendisini Türkçü, Turancı olarak tanımlayan Atsız, onu başbakana şikâyet ediyor, bunu yaparken resmi meşruiyet zeminini kullanıyor ve şöyle diyor;

“Maarif Vekaleti’nin sevgili memuru olan bu komünistin hapse girmesini temenni ettiği İsmet, pek kolaylıkla anlayacağımız gibi, o zamanki başvekil, şimdiki reisicumhur ve hepsinin üstünde İnönü zaferinin başkumandanı İsmet İnönü olduğu gibi, boynunun vurulmasını istediği Kel Ali de Ayvalık’ta Yunan’a ilk kurşunu atan alayın kumandanı Ali Çetinkaya’dır.”

Atsız, bu yazıları dolayısıyla ödüllendirilmez, ihbarlarının gereği yapılmaz, aksine Orhun dergisi kapatılır, öğretmenlik görevinden alınır. Bugün büyük sermaye ve kendini sol olarak tanımlayan çevrelerin resmi yazarı haline gelen Sabahattin Ali’nin kendi zamanındaki duruşuna ve başına gelenlere bakınız. Bir de milliyetçilik geleneğinin efsane isimlerinden Atsız’ın durum alış ve mücadelesine bakınız. Şimdi günümüz perspektifinden bakıldığında o zamanın sol veya milliyetçi akımlarını bugün nereye koyacağız? Onu bilemeyiz ama döneme farklı bir açıdan bakarak yazımıza son verelim. Bir kısım aydın devrin siyasi koşullarına rağmen ülkesi için kendince inandığı çözüm yollarını kalemiyle ortaya koymuş, var gücüyle savunmuş, bedelini ödemeye de hazır olmuş. Şu rehavet çağında onları anlamamız kolay olmayacaktır.

Milliyetçiliğin Dezenformasyonu Göçmenlerin Zencileştirilmesi, Toplumun Ku Klux Klan'laştırılması

Peren BİRSAYGILI MUT

Sene 1871. Güney Karolina'da 500 maskeli adam, Union County hapishanesine baskın yaparak, sekiz siyahi Amerikalı mahkumu linç ederek öldürmüştü. Bu olaydan önce de birkaç vahşet içerikli eylem yapan ve kendine has giyim tarzı olan, eylemlerini maskeli bir şekilde yapan ve çevresine korku yayan bu terörist örgüt, ırkçı Ku Klux Klan'dan başkası değildi..

Amerikan iç savaşının ardından ekonomik ve politik eşitlik sağlamak için bir takım düzenlemeler yapılmış ve siyahiler, seçimlerde meclis üyeliğinin %10'unu kazanmışlardı. Ku Klux Klan da 1866'da senesinde, konfederasyon üyesi altı eski asker tarafından ABD'nin Tennessee eyaletinin Pulsaki şehrinde, bu duruma tepki olarak kurulmuştu.

Ku Klux Klan, ismini, İngilizcede 'circle' (daire) anlamına gelen, Yunanca 'kyklos' kelimesinden ve İrlanda'dan esinlenerek, kendilerini 'Güneyin Görünmeyen İmparatorluğu' olarak adlandıran 'Klan' kelimelerinin birleşiminden alıyordu. Anglo-Sakson beyaz üstünlüğünü savunan, göçmen ve siyah Amerikalı karşıtı ırkçı bir gizli örgüttüler. Amerikan iç savaşının ardından güney eyaletlerde zencilere tanınan hakları engellemek, özgürlüğe kavuşan zencileri tekrar köleleştirmek ve beyaz olmayanlara eziyet ve işkence etmek amacını güdüyorlardı.

1871'lere gelindiğinde örgütün kötü yönetilmesi ve engelleyici yasaların çıkmasıyla, Ku Klux Klan faaliyetleri sona erdi ve bu klana birinci klan adı verildi. 1915 senesine gelindiğinde, örgüt artık tamamen yok olmaya yüz tutmuştu. Ancak 1915'te çekilen ve orijinal adı *The Clansman (Klan Üyesi)* olan "*Bir Ulusun Doğuşu*" isimli film herşeyi berbat edecekti. Filmde klan, adeta bir haçlı ordusu gibi resmediliyor ve Amerika'daki en soylu kuvvetler olarak gösteriliyordu. Halk, sinemalara akın etti ve filmin milliyetçilik söyleminden çok etkilendi. Bu da, Ku Klux Klan'ın tekrar doğması demektir.

1928 senesinde, Washington'da 400 bin kişinin katıldığı bir Ku Klux Klan yürüyüşü yapılacak ve örgüt 8 milyon üyeye ulaşacaktı. Üstelik bu ikinci dalga klan, sadece siyahlara karşı nefret beslemiyordu. Yahudiler, Araplar, sendikacılar, komünistler ve tüm göçmenler hedeflerindeydi artık. Örgütün kuruluşundan bu yana resmi kayıtlara geçen linç, tecavüz, hadım etme, dayak atma, işkence, iftira gibi 3000'den fazla vakâ var. İftirayı basit bir şey olarak düşünmeyiniz. İftira sonucu birinin idamına ya da hapse atılmasına sebebiyet vermek mesela.

Yasalar, II. Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkan insan hakları bilinci ve kölelik karşıtı tutumun ardından, bu acımasız örgütün üstüne gitmiş ve işledikleri suçlar açığa çıkarılarak, pek çok kişiye ceza verilmiş. Ancak bu örgütle benzer fikirlere sahip hakimler sayesinde, pek çok suçlunun da beraat ettirildiğine inanılıyor. Ku Klux Klan görünürde bitse de etkisinin devam ettiği ve sızdığı Amerika'nın dehlizlerinde hâlâ etkin olduğu söyleyenler var. Örgütün bir üyesi, cinayet suçlamasıyla tutuklandıktan sonra 1960'larda serbest bırakılmış, ardından 2006'da tekrar tutuklanmış mesela. Bu

çok konuşulan bir mesele olmuştu Amerika'da. Tutuklansa ne olacak? 46 sene boyunca serbest dolaşmış ve yaşamış hayatını zaten.

Beyaz Adamın Milliyetçiliği

Kolomb'un Amerikayı keşfinden sonra Avrupa'dan Amerika kıtasına göç eden beyaz adam, önce Amerika'da bulunan yerlileri katletti, ardından da uçsuz bucaksız tarlaları ekip biçecek insana ihtiyaç duyunca, Afrikalıları 300 yıl boyunca Amerika'ya zorla getirip köle olarak madenlerde ve tarlalarda çalıştırdı. Kıtaya sonradan gelmesine rağmen kıtayı sahiplenen Anglo-Sakson dünyanın bu ırkçı insanları, yurtseverlik ve milliyetçilik kisvesi altında, kendilerinden olmayan herkese göçmen muamelesi yapıyor, beyaz olmayanlara ırkçı bir zihniyetle yaklaşıyordu. Ve bu insanları, 1960'larda bile birçok restaurantta rastlanılan 'zenciler ve köpekler giremez' yazılarının da olduğu şehirlerde yaşamaya mecbur kılarak, Ku Klux Klan gibi sözde milliyetçi, gerçekte ırkçı örgütlerin şiddet ve aşağılamalarına maruz bırakmıştı. Hatta otobüslerde bile Afrikan-amerikan siyahilerin belirli koltuklara oturmasına bile izin verilmiyordu.

ABD'de bu söylemin yükseldiği 1930'lu yıllarda, Avrupa'da da Nazizmin ayak sesleri duyuluyordu. İtalya'da Mussolini, Almanya'da da Hitler'in, İtalyan ve Alman milliyetçiliğini kullanarak, iktidara gelmeleriyle Avrupa, tarihinin en ırkçı dönemlerinden birini daha yaşıyordu. Ne ilginçtir ki, ırkçılık, ABD'de Anglo Sakson dünyanın Kuzey Avrupası etkin iken Avrupa'nın daha çok orta kısımda görülecekti. Özellikle de Almanya ve işgal ettiği Doğu Avrupa'da Yahudilere ve Alman olmayanlara karşı yapılan ırkçılık, II. Dünya Savaşı sonunda milyonlarca Yahudi ve Polonyalı'nın hayatına mal olacaktı. Bu kıyım, Endülüs'ün 1492'de

1928 senesinde, Washington'da 400 bin kişinin katıldığı bir Ku Klux Klan yürüyüşü yapılacak ve örgüt 8 milyon üyeye ulaşacaktı. Üstelik bu ikinci dalga klan, sadece siyahlara karşı nefret beslemiyordu.

ABD’de bu söylemin yükseldiği 1930’lu yıllarda, Avrupa’da da Nazizmin ayak sesleri duyuluyordu. İtalya’da Mussolini, Almanya’da da Hitler’in, İtalyan ve Alman milliyetçiliğini kullanarak, iktidara gelmeleriyle Avrupa, tarihinin en ırkçı dönemlerinden birini daha yaşıyordu.

düşüşü esnasında Müslümanlar ve Yahudilere yapılan zulümden bu yana yaşanan en büyük vahşetlerden biriydi.

Anadolu; Kimsesizlerin Vatanı

“Muhacir, gideceği yer olmadan biteviye yürüyen hayalettir; adını bilmediği bir başka hayaletin ekmeğini yiyecektir.”

Mithat Cemal Kuntay, Türk edebiyatının tartışmasız en iyi romanlarından birisi olan Üç İstanbul romanına bu sözlerle başlıyordu. Kuntay, Balkan Harbi’nin ardından gelen muhacirlerin tren garlarındaki perişan hallerine, yedi tepeli şehirde, insanların arasına karıştıktan sonraki biçare vaziyetlerine ve hayata tutunma çabalarına şahitlik ettikten sonra kaleme almıştı bu satırları. Yakın dostu büyük şair Mehmed Akif, Arnavut göçmeni bir ailenin oğlu olarak yaşadığı bu topraklar için önce Çanakkale Destanı’nı, sonra ise İstiklal Marşı’nı kaleme alacaktı.

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak

Zira Batı’da tüm bunlar yaşanırken, 1848’den bu yana yaşanan göçler sonucu Anadolu, bir göçmen yurdu olmuş ve bu göçmenler Osmanlı vatandaşı olarak Anadolu’nun çeşitli yerlerine dağılmışlardı. 1915’te yaşanan zorunlu Ermeni göçü ve 6-7 Eylül 1956 olayları hariç Anadolu’ya gelen Müslüman ve gayrimüslim nüfus, Osmanlı Devleti’nin bayrağı altında güven içinde yaşamışlardı. İstanbul da imparatorluğun başkenti olarak bu göçmen nüfusu sahiplenmişti. Halk arasında hiç hoşnutsuzluk yaşanmadığını söyleyebilir miyiz? Elbette hayır. Samiha Ayverdi’nin Hey Gidi Günler Hey isimli kitabını okumanızı tavsiye ederim. Ancak devlet, yaşadığı tüm çalkantılara rağmen azınlıkların veya farklı inançtan insanların, çoğunluğun zimmetinde, yani can, mal, inanç

ve namuslarının güvence altına alınmasına büyük bir dikkat gösteriyordu. Sadece İslam inancının değil büyük devlet olmanın da gereği buydu.

“Ben tebaamın Müslüman’ını camide, Hristiyan’ını kilisede, Musevi’sini havrada fark ederim. Aralarında fark yoktur. Cümlesi hakkında muhabbet ve adaletim kavidir ve hepsi hakikî evlâdımdır.”

II.Mahmud’a ait bu sözü çok severim. Osmanlı bu anlayışı, sadece dini inanç değil etnik köken bakımından uygulamayı bir devlet refleksi haline getirmeyi başarmıştı. Ancak 18. yüzyılda, Fransız Devrimi’nin ardından yayılan milliyetçilik akımları, Avrupa’yı olduğu kadar Osmanlı İmparatorluğu’nu da etkileyecekti. Fransız Devrimi’nden sonra hemen her millet, kendi ulus devletini kurmayı amaçlamış, bu talepler varlığını sürdüren imparatorluklar için bir tehdit oluşturmuştu. Osmanlı Devleti de çok uluslu bir yapıya sahip olmasından ötürü, milliyetçilik akımlarından olumsuz etkilenmeye başlamıştı. Yüzyıllar boyunca Doğu ile Batı arasında bir köprü görevi görmüş olan imparatorluk, artık tarihinin en zor dönemlerinden birine giriyordu. Ortaya çıkan milliyetçilik düşüncesinin etkisiyle Balkanlardaki Hristiyan halklar, arkalarına dış devletlerin desteğini alarak Osmanlı’nın temsil ettiği merkezi otoriteye karşı ayaklanmaya başlamışlardı.

Bu ayaklanmalar sonucunda çıkan savaşlarda yerinden yurdundan edilen insanların, kimsesizlerin vatanı ve sığınacakları yegâne liman, yine Anadolu toprakları olmuştu. Bence kaderimiz bu bizim. Doğup büyüdüğüm İzmir, Balkan göçmenlerinin çok yoğun olduğu bir şehirdi mesela. Osmanlı Devleti’nin yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti, göçmenler

yurdu olma sıfatını devam ettirmişti. Sonradan gelenler zamanla alıştı geldikleri yere, yeni dostluklar komşuluklar kurdular.

15 Temmuz gecesi nasıl kurtulduk?

Bu toprakların şimdiye kadar gördüğü en alçakça ihaneti yaşadığımız 15 Temmuz 2016 gecesinin ardından selâlar okunurken, bir çoğumuzun aklına aynı şey geldi muhtemelen. Allah şahit, adımın Peren olduğu kadar biliyorum ki, bizi o gece kurtaran topraklarımızı zı mazlumlara, yetimlere açmış olmamızı.

"Onlardan önce bu yurda yerleşmiş ve gönülden inanmış olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler, onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar; ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin bencillikinden korunmayı başarırsa işte kurtuluşa erecekler onlardır." (Haşır, 9)

Halini hatırlı sorduğumuz göçmen bir kadın, başını okşadığımız yetim bir çocuk, soframıza buyur ettiğimiz bir aile, bizi uçurumun kenarından çekip almıştı. Çok sevdiğim Suriyeli bir hocam var. Abisi Muhammed Emin Sadu'yu, yengesini ve beş yeğenini Maraş depreminde kaybetti maa- lesef. "Abim çok güçlü bir imana ve peygamber sevgisine sahipti" diye anlatmıştı abisini bana hocam. Hz. Muhammed'i (s.a.v) düşündükçe gözleri dolar, namazlarını hiç aksatmaz, yoksul olmasına rağmen daima kendinden daha zor durumdaki insanlarla paylaşmış elindekileri. Allah'ın arzı geniş, Kahramanmaraş'ta yeni bir hayat kurmaya çalışıyormuş, yeni dostlar edinmiş kendisine. "Türkiye'ye çok dua ediyordu, Peren" demişti. Allah ona, sevgili eşine ve evlatlarına rahmet eylesin. Biz o gece, Hz Muhammed'in (s.a.v) ismi geçtikçe

ağlayan rahmetli Muhammed Emin Sadu'nun bizim için ettiği dualar sayesinde kurtulmuştuk çünkü.

Depremi 140. Saatinde, Türk kurtarma ekipleri tarafından yaklaşık 10 saat süren bir çalışma ile enkazın altından çıkarılan 27 yaşındaki Suriyeli Muhammed Habib vardı. Epey zamandır Türkiye'deymiş. İnsan Suresi'nin ilk ayetlerini okuyarak dönmüştü aramıza. Üstü başı toz toprak içindeydi ama bakışları tertemizdi. Dilimdeki besmele kadar eminim ki, biz Muhammed'i Suriye sınırında ölüme terk etmediğimiz için, Allah da bizi kurtarmıştı.

Milliyetçiliğin Dezenformasyonu; İç Tehdit Algısı Üretmek ve Toplumunu Ku Klux Klan'laştırmak

Seçim öncesi artan ve sosyal medyada iyice görünür hale gelen çarpık milliyetçilik algısının en büyük hedefi, göçmenleri bir nefret objesi haline getirmek. Özellikle Dağıstan göçmeni ve Japonya doğumlu Ümit Özdağ ya da Avustralya vatandaşı olduğu söylenen İlay Aksoy gibi bazı siyasi figürler ve troller tarafından dillendirilen çok sayıda yalanla baş etmek zorundayız.

Memlekette yaşanan en ufak sordundan dahi göçmenleri sorumlu tutan büyük kötülük. Yüzyıllardır mazlumu, yetime yuva olmuş bu topraklara ithal edilmeye çalışılan "beyaz adam" tipi, dışlayıcı bir milliyetçilik tasavvuru. Sürekli iç tehdit algısı üreterek, göçmenleri zencileştiren ve toplumu Ku Klux Klan'laştırmaya çalışan şeytani bir akıl bu. Belli bir gruba işaret ederek, örneğin Suriyeliler ya da Afganlar, onları ülkenin geleceği için tehlikeli olarak etiketlemeleri yani terörize etmeye çalışmaları, başka hiçbir şekilde izah edilemez. Her milliyetçilik önce kendini sevmekle başlar ancak demagogların eline düştüğü vakit kendinden

başka herkese nefret duyan hastalıklı bir hal alır. Ve milliyetçilik yalanı ile sürdürülmeye çalışılan bu tehdit algısı, masum insanları hedef gösterecek kadar korkunç bir iştaha sahip. Ve aynı zamanda, kendi içlerindeki birlikteliği ve hınçlarını canlı tutmak için sığındıkları en önemli kale.

Batı'nın ruh hastası klancıları gibi Anglo-Sakson beyaz üstünlüğünü savunan bu algı, daha da örgütlü hale gelmeden engellenmeleri, en büyük önceliğimiz olmalı şu anda. Yasalar daha güçlü olmalı ve milliyetçilik kavramının neyi ihtiva edip, neyi etmeyeceği tekrar tekrar anlatılmalı gençlere. Bizi vurmaya çalıştıkları bu "milliyetçilik" silahı, aslında hastalıklı bir halden başka birşey değil. Milliyetçilik, vatanını sevmekse eğer vatan sevgisi falan da değil bu.

Akif'in çok sevdiğim Bülbül şiirini dinliyorum şu anda bunları yazarken. "Bugün bir yemyeşil vadi, yarın bir kıpkızıl gülşen. Gezer-sin, hanümanın şen, için şen, kainatın şen!" Milliyetçilik, vatanımızı sevmekse eğer... Vatanımızın kuru kuru taşını toprağını sevmek demek değildir bu. Vatanı sevmek, çağrıştırdıklarını sevmektir en çok da. Eğer vatan dediğimiz topraklarda, yetim bir göçmen çocuğun yüzünde kocaman bir gülümseme belirliyorsa, savaştan kaçarak Anadolu'ya sığınan bir kadın, Türk komşularının evine kahve içmeye gidiyorsa ya da evini bir bombalama sonucu kaybetmiş bir baba, burada bir iş bularak, evlatlarına helalinden bir lokma ekmek götürebiliyorsa, o zaman değil sevmek delicesine severiz biz vatanımızı.

Nerelisin?

Kemal MANSUR

Büyüklerimiz ilk görüşmelerde birbirlerine bu soruyu mutlaka sorarlardı. “İsminizi bağışlar mısınız?” diye başlayan, “nerelisiniz?” suali ile devam eden bir tanışma faslı. Ait olunan yerler üzerine hatıralar, değerlendirmeler, sorular, muhabbeti koyulaştıran unsurlar olurdu hep. “O yer” ile ilgili bir hatıra, bir duyum mutlaka olurdu.

Bir türlü anlam/ değer veremezdim bu soruya. Öyle ya, muhatap olduğun kişi tüm endamiyla önünde, onu etnisitesi ya da inancı dolayımından anlama gayreti ne ola? Nice zaman sonra bu soruyu bana sorduranın beynimin kılcallarına hasisane sirayet etmiş modernizm virüsü olduğunu sezdim. Zira modernizm ‘yerleri’ buharlaştıran ve insanı bedensel zevkleri içerisinde yersizleştiren/ yalnızlaştıran bir süreçti.

Yerlerin ve zamanların ruhu vardır. O ruh insanla ve insanda ortaya çıkar. İnsan, zaman, mekân kombinezonu önümüze bir hasıla koyar, bu hasıla genel karakteristik olarak tebarüz eder. Yani her mekânın sosyolojik birikimi ile değişik devirlerde ortaya koyduğu genel bir fotoğrafı vardır. Bu bize tarihsel süreçte toplumları ve mekanları daha doğru anlama ve yorumlama imkânı sağlar. Her bir toplumu domine eden vasıflar farklı olmaktadır. Aslında bu vasıflar, o toplumu diğerlerine fark ettiren dahası diğerleri ile makul irtibatı mümkün kılan unsurlardır.

Hucurat Suresi 13. Ayet bu gerçeği anıtaştıran bir manifestodur: “Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık, tanışasınız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık, Allah katında en değerli olanınız O’na itaatsizlikten en fazla sakınmanızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir, her şeyden haberdardır.”

Din, dil, ırk, renk, coğrafya farklılıklarının büyük bir insanlık ailesine dönüşmesi için ademoğullarına bahşedilmiş muhteşem bir vizyondur bu. Burada dayatılan bir örnek çerçevesinde aynileşme çağrısı yok. Kimliklere ve kişiliklere saygı çerçevesinde karşılıklı açılma/ tanışma çağrısı var. Yani kâinatı yaratan iradenin afak ve enfüste mündemiç hassas formülünün fark edilmesi durumunda dünyanın dar-ı saadete dönüşeceği müjdesi var.

Ruhu Allah (c.c.) tarafından ortak fitri doneler kümesine sahip olarak yaratılan insanoğlu, yeryüzünde ilk nefesini aldığı andan itibaren “beden” dediğimiz fiziksel format içerisinde zaman ve mekânın kollarına atılır. Hayat tesmiye edilen şeyi içine düştüğü bu zaman- mekân kesişmesinde tanır. Ruhunun bileşenleri ile zaman-mekânın bileşenleri çoğu zaman

sancılı giden bir tanışma vetiresinde onu fert kılar. İçine doğduğu imkanlar dünyası farklı olabilir ama kişileşme sürecinin yasaları aynı işler. Hiçbir insan teki bundan azade değildir.

Her birimiz zaman ve mekân izdivacının çocuklarıyız...

Tarih boyunca insan grupları değişik saiklerle birbirleriyle mücadele edegelmiş olsalar da ontolojik anlamda genel-görünür bir üstünlük iddiasına şahit olmuyoruz. Esir etmeler, baskı kurmalar, katliamlar... Birçok şey kayıtlara geçmiş ama tarihin ana aksı üzerinde yaradılış olarak daha üstün insan olma iddiası dillendirilmemiştir. Beni İsrail'in seçilmiş kavim olma iddiası ontolojik değil, Tanrı karşısında diğer insanlardan mertebe olarak üstünlük iddiasıdır.

Lakin... Modern anlara, yetiştirildiği imajlar ve örnekler üzerinden hükmeden global iktidar sahipleri, kurdukları sosyo-evrimsel üstünlük ideolojisiyle geleneksel insanlık tasavvurunu tahrip ettiler. "Bilimsel araştırmalar" marifetiyle kendilerinin insanlaşma sürecini tamamladıklarını, diğerlerinin ise henüz yolda olduğu gerçeğini vurguladılar. Tabii, bilim kendilerine kaçınamayacakları bir görev yükliyordu: Ağyarın insanlaşma sürecinin ikmaline yardımcı olmak...

"The West and the Rest" anlayışıyla kendilerini sair insanlık pratiklerinden pozitif ayırıştırarak norm koyuculuk yani efendilik pozisyonuna yerleştirdiler. Diğerlerini, kendilerini kopyalamaya

çabalasalar dahi daha "alt kategoride insan" olarak tasnif ettiler. Sömürü çarkları yoluyla elde ettikleri ekonomik ve askeri gücün de yardımıyla dünyanın her tarafında propagandanın envai çeşidini yürüttüler.

Tabii, işin trajikomik tarafı, bu üstünlük ideolojisi dünyanın 'sair'leri arasında da hayli alıcı buluyor. Batı dışı toplumların modernleşme hikayeleri bu parantez içerisinde gerçekleşiyor. Köklerinden koparılmış, "yer"lerinden edilmiş "rol modeller" üzerinden dünyanın her tarafında 'yeri' buharlaştırmayı, kendi kurdukları sanal zeminlerde tüm insanlığı "bende" mesabesine indirgemeyi hedefliyorlar.

Artık "nerelisin?" sorusunun anlamsızlaşmaya başladığı, modern hayatın ürettiği kalıplar üzerinden yapılan tercihler esas alınarak soruluyor sorular. Aslına bakarsanız soru da sorulmuyor! Sahiciliğini yitirmiş sentetik kimlikler, insanı git gide daha ürkek, daha septik, daha uzak kılıyor. Sorulacak olsa da artık yüz yüze değil sorular. Sanal gerçeklikler ortamında sanal yüzler kullanılır oldu.

Yerin buharlaştığı yerde yüz de buharlaşır. Yüz buharlaşınca artık kimse tanınır/ ayırt edilmez. Her şeyin aynileştiği bir distopya...

Kim senin, kim senin yüzüne bakacak yüzü de mecali de kalmadı!

Mücadele "yerlilik" ile mümkündür. Yerimizi, yöremizi, töremizi tebarüz ettirmekle mücadelenin ilk adımını atabiliriz. Kültür kümemizi oluşturan her elemana sahip çıkarak sabit kadem bir direniş kararlılığını kuşanmalıyız. Türedi kavram ve tarzları içinde eritecek, öğütecek, ayakları 'yere' basan bir çerçeveye sahip olmalıyız. Salt yakınmaların necis bir avuntudan ibaret olduğu hususunu zihnimizin çeperlerinde bir serlevha gibi taşınmalıyız.

İnsanlığın maruf değerlerini ku-

caklayarak, dünyanın tüm yerlilerine yerimizde yer açarak, değerlerimizin ardından cesedimiz üzerinde de operasyon yürütme cüretindeki soysuzlaştırma ameliyesini boşa çıkarabiliriz. Alemlere rahmet olarak gönderilen kutlu elçinin izinden giderek bunu yapmak zorundayız: "Birbirinizden nefret etmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları kardeş olun." (Buhârî, Edeb, 62)

Yerliliğin elzem şartı, her tür ırkçılığa ve tek tipleştirmeye karşı olmaktır. Millet/ milliyet kavramının geniş anlam haritası üzerinde bir tahayyül ve pratik inşası dışındaki ayırıştırıcı, tasnif edici, öteleyici, itici, üstenci yaklaşımlara pabuç bırakmamaktır.

Yerliliğin bir diğer şartı da milli düşünüş ve eylem setlerine sahip olmaktır. Tanımladığımız, tasavvur ettiğimiz evsafı ile milli duruş, asıl itibarıyla cihanşümül bir duruştur. Sadece toprakla kayıtlı bir anlayış çerçevesi değildir. Varlığın sahibinin Allah olduğuna, kutsalın sadece onun tarafından tespit edilebileceğine ve kullar arasında ontolojik anlamda mutlak eşitlik bulunduğuna iman esasına dayanır.

Milliyetçiliği, kendi yerel değerlerini hassasiyetle yaşatmaya çabalarken insanlığın maruf değer ve geleneklerine de aynı hassasiyetle yaklaşmak olarak değerlendirmek mümkündür. Hassasiyet dengesinin kaybı, yolun sonunu köleliğe vardırır.

Global iktidar mahfilleri, milliyetçiliği/ yerliliği doğal bağlamından koparıp yeniden üreterek, insanlığın birbirinden kopuşunun enstrümanına çevirmeye çalışıyorlar. Toplumların doğal iletişim imkanının tahribi ve nihayetinde tek bir "kültür" kalıbının mutlak etki makamına yerleştirilmesi hedefleniyor. Direnmek zorundayız. Çok kafa yormamız gerekiyor.

Kur'an-ı Kerim ve Milliyetçilik

Mustafa ÖZEL

Prof. Dr., FSMVÜ İslami İlimler Fak.

İslam, insanların tek bir baba ve anneden türediği inancına dayanır. Bütün insanlık, onların çocuklarıdır. Bu, "bütün insanlık" ifadesi içine; rengi, dili, ırkı ne olursa olsun herkes girer. Herkes, insanlık paydasında eşittir. Dinin varlık amacı da budur. İnsanlar arasında farklılık, üstünlük, sınıf anlayışı gütmek zulümdür. İslam ile zulüm, aynı yerde asla bulunamaz, barınamaz.

"İslam'ın temel özelliği nedir?", "Kur'an-ı Kerim'in ana meselesi nedir?" sorularının cevabı, gayet açıktır: "Tevhid". Yani Allah'ı tek ve bir kabul etme. Tevhid, sadece dar anlamda bir akide ve inanç konusu değildir. Tevhid inançtan ibadete, ticaretten sanata kadar merkezde olan bir kavramdır. İman nasıl parçalanıp paylaşılmazsa, ibadet nasıl bölünüp Allah'ın dışındaki varlıklarla paylaşılmasa toplum hayatında da tevhid yoksa tevhid olmazsa parçalanma, bölünme, kargaşa ve anarşi olur. Toplumun birliği tevhid, toplumun geleceği yine tevhiddir.

Kur'an-ı Kerim, çeşitli ayetlerinde Allah'ın insanları değişik ve farklı yarattığını bildirmektedir. Bu bağlamda bir iki ayet mealini zikrederim. Örneğin Mâide suresinin 48. ayet-i kerimesindeki bir cümlenin meali, şöyledir: "Eğer Allah dilesseydi mutlaka sizi tek bir topluluk yapardı." Aynı ifadeyi, Nahl suresi 93. ayet de içermektedir, hem de harfi harfine¹: "Eğer Allah dilesseydi mutlaka sizi tek bir topluluk yapardı." Hûd suresi 118. ayette de aynı manayla karşılaşmaktayız: "Eğer Rabbin dilesseydi mutlaka insanları tek bir topluluk yapardı." Aynı anlamı ifade eden Şûrâ 8. ayette farklı olan tek şey, "onlar" (hüm) zamiridir. Ayetin meali, şöyledir: "Eğer Allah dilesseydi mutlaka onları tek bir topluluk yapardı." Gayet açıktır ki insanların farklı farklı olmasının sebebi, Allah'ın bunu böyle dilemesidir. İnsanlar arasında ayrımcılık yapmak, Allah'ın iradesine ve takdirine karşı gelmektir. Dolayısıyla konu, oldukça hassas ve naziktir. İnsanlar arasında ırk, renk ve dil ayrımcılığı yapmak, inanan insanı İslam'ın dışına götürebilecek bir düşünce ve harekettir.

Kur'an'ın insanlar arasında koyduğu ölçü, inançtır. Belirleyici olan, Allah'a, peygamberine, peygamberine gönderdiği kitaba inanmak ya da inanmamaktır. Soy sop, çoluk çocuk, aile kabile, Kur'an-ı Kerim nazarında bir kıymet ifade etmez. Bu hususta çeşitli surelerde Hz. Nuh ile Hz. Lut ailelerinin örnek olarak zikredilmesi, oldukça kayda değer bir durumdur. Nuh peygamberin oğlu, Lut peygamberin de karısı helak edilmiştir. Helak edilme sebepleri, Allah'a iman etmemeleridir. Eğer soy sop önemli olmuş olsaydı, peygamber yakınları helake uğramazlardı. Tufan olayının anlatıldığı Hûd suresinin 42. ve sonrasındaki

ayetler, gayet ibretâmizdir. Surenin 45. ayetinde Hz. Nuh'un Allah'a yakararak oğlunun kendi ailesinden olduğunu söylemesine, Cenab-ı Allah bir sonraki ayette şöyle cevap vermiştir: "Gerçek şu ki o, senin aileden değildir." Hz. Nuh'un oğlunun yanı sıra karısı da onun karşısında konumlanmıştır. Tahrîm suresinin 10. ayetinde Nuh ve Lut peygamberlerin karıları hakkında şöyle denilmektedir: "Bu ikisi, kullarımızdan iki salih kişinin nikâhları altındaydılar. Derken onlara hainlik ettiler de kocaları, Allah'ın azabından hiçbir şeyi onlardan engelleyemedi. Onlara, "Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!" dendi." Hak Teala, Müminûn suresi 27. ayette Hz. Nuh'a gemiye kimleri, neleri alacağını emrederken ailesinden haklarında azap hükmü verilenleri istisna etmiştir. Hûd suresi 37. ayette de aynı mana vardır. A'râf (83), Hıcr (60), Şuarâ (171), Neml (57), Ankebût (32) gibi ayetlerde Hz. Lut'un karısının helak edildiğini görmekteyiz. Dolayısıyla imanın olmadığı yerde, hiçbir şeyin ölçü olamadığı, olamayacağı anlaşılmalıdır.

İmanın en üst ve yegâne değer olduğuyla ilgili başka bir kanıt da, Bakara suresinin 47. ve 122. ayetleridir: "Ey Yakup'un evlatları! Size verdiğim nimeti ve sizi diğer insanlara (âlemlere) üstün kıldığımı hatırlayın." Gayet açıktır ki yahudilerin diğer insanlara üstün kılınmasının sebebi, Allah'a ve O'nun gönderdiği peygambere ve kitaba iman etmeleridir. Bu ayetler;

Peygamber Efendimizin çağdaşı olan Yahudilerin, "Müslüman" iken kendilerine bahşedilen üstünlüğün artık sürmediğini, o hükmün artık geçersiz olduğunu beyan etmektedir.

Kur'an-ı Kerim sosyal dayanışmaya büyük ehemmiyet vermektedir. Yanımızdakiler yöremizdekiler, bu bağlamda ilk sırada gelmektedir. Akrobaya sahip çıkmak, ona ekonomik olarak destek olmak, yüce kitabımızın ısrarla üzerinde durduğu konulardan biridir. Bakara suresi 83. ayette, önce sadece ve sadece Allah'a ibadet edilmesi, sonra da iyilikte bulunulması emredilmektedir. Ayette iyilik yapılması gereken üç grup insanın başında, akrabalar gelmektedir. Onların ardından ise yetimler ve yoksullar. Söz konusu akrabalık ve akrabalar, kan bağıyla da olabilir evlilik yoluyla da. Evlilikte insanlar, değişik renk, dil ve ırktaki insanlarla evlenebilmektedirler. Bu durum, günümüzde çok daha yaygındır. İnsanları birleştirici bir özelliği olan evlilik kurumu üzerinden aramızda oluşan hukuk ve sosyal ilişki renk, dil ve ırk farkı gözetmeksizin birbirimize sahip çıkmayı gerektirmektedir. Aynı surenin 177. ayet-i kerimesi, iyiliğin ölçüsünü belirlemektedir. Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere imanın ardından konu, malı sevmemize, mal sevgimize rağmen onu vermeye gelmektedir. Bu malın verileceği kimselerin başında, yine akrabalar gelmektedir. Her Cuma günü Cuma namazında hutbe de okunan "Muhakkak ki Allah adaleti, iyiliği/iyi yapmayı ve akrabalara yardımda bulunmayı emreder." mealindeki Nahl suresinin 90. ayetini de hatırlatalım.

Akrobaya sahip çıkmakla yakından ilişkili bir konu da, sıla-i rahim (ana baba ve hısım akrobayı arama, ziyaret etme)dir. Kerim Kitabımız bu ziyareti Müslümanlığın bir özelliği, bunu terk etmeyi ise hüsrana uğramanın, lanete müstahak olmanın sebebi olarak nitelendirmiştir. Ra'd suresinde akıl sahiplerinin, aklını kullanarak müslüman olanların özellikleri an-

latılmaktadır. Bunlardan biri de, 21. ayette ifade edilen, "Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetirler." cümlesidir. Hemen hemen bütün müfessirler bunu, "sıla-i rahimde bulunmak" (akrabalık bağlarını yaşatmak, akrabaların birbirini ziyaret etmesi ve iyi ilişkiler kurması) olarak yorumlamışlardır. Ayette geçen "yesilûne" ve "yûsale" fiilleriyle sıla-i rahimdeki "sıla" kelimesi, aynı kökten gelmektedir. Bakara suresi 27. ayet-i kerimede fasıkların yani günahkârların, yoldan çıkanların niteliklerinden söz edilmektedir. Bunların ikincisi, "Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri keserler." cümlesidir, yani "gözetmezler"dir. Aynı ifadeyi, kelimesi kelimesine Ra'd suresi 25. ayette de görmekteyiz. Söz konusu ayetler, "sıla-i rahimde bulunmamak" olarak yorumlanmıştır.

Milliyetçilikle alakalı başka bir ayet de, Rûm suresi 22. ayettir. Mealî şöyledir ayetin: "Gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin birbirinden ayrı olması da O'nun (büyüklüğünü ve gücünü gösteren) delillerindendir. Şüphesiz ki bunlarda, bilenler için ibretler vardır." Ayetten anlaşıldığı kadarıyla insanların, ilk insandan son insana, ilk varlıktan son varlığa kadar sadece dil ve renk açısından değil, her yönden farklı olması, ancak ve ancak Allah'ın azamet ve kudretiyle alakalıdır. Bir dil, bir ırk, bir renk içinde bile ne denli farklılıkların olduğu asla unutulmamalıdır. Allah, insanların çeşitliliğinden yanadır. Tek tip insan ve toplum ihdas etmek, Allah'ın iradesine mugayirdir. İnsanlar arasında renk, dil ve ırk esaslı bir üstünlük gayreti, kesinlikle Kur'an-ı Kerim'in tanrı ve insan tasavvuruyla uyuşmaz, örtüşmez.

Kur'an'ın hacimce küçük ancak sosyal muhteva açısından oldukça mühim bir suresi vardır: Tekâsür suresi. Çoklukla, nüfusla övünmenin yerildiği bu surenin nüzul sebebi hakkında, kaynaklarda iki rivayet vardır. Konuyu anlamak için birisi yeterli olduğundan sadece İbn Ebî

Hâtim rivayetini aktaracağız. Bu sure, Ensar'dan Benî Hârise ile Benî Hârise kabilelerinin mal ve evlât, soy sop ile böbürlenme ve büyüklük taslama yarışına girmeleri üzerine inmiştir. Bazen işi o kadar ileri götürürlerdi ki, zaman zaman kabirlere gidip biri "Şu ve şu adamımızın sizde bir benzeri var mıdır?" veya "Şu ve şu kabir, bizim kabilemizdendir" derken diğer kabile de kendi adamlarının kabirlerini gösterip sayı ve soy bakımından böbürlenirler ve böylece sonu gelmeyen bir yarış içinde tartışıp dururlardı. İşte Tekâsür suresi, bu tartışmanın ne kadar gereksiz ve faydasız olduğunu haber vermektedir. Her iki kabilenin üstünlük ölçüsünü değersiz ve anlamsız kılmıştır.

Kur'an ve milliyetçilik dendiğinde sadece Hucurât suresine baksak, mesele vuzuha kavuşur. Bir ahlak ve edep suresi olan bu sure, bireysel ve toplumsal sorunlara ışık tutmaktadır. Nasıl konuşulacağından kimin haberine güvenileceğine, iki grup arasında çıkan kavganın nasıl çözüme kavuşturulacağından gıybet etmeye kadar insan davranışlarını mercek altına almaktadır. Surenin 11. ve 13. ayetleri, konumuzla doğrudan irtibatlıdır. Hatta 13. ayetteki "Gerçek şu ki sizin Allah katında en değerli ve en üstün olanınız, en takvalı (O'nun emirlerini yerine getirme, yasaklarından kaçınma konusunda en duyarlı) olanınızdır." cümlesi, milliyetçilik meselesini kökten çözmektedir.

Şimdi söz konusu iki ayete yakından bakalım. İlk ayetin nazil oluşuyla ilgili rivayetler, bizim insanlara nasıl bakmamız gerektiği konusunda sağlam bir bakış açısı sunmaktadır. Ama biz önce ayetin meali ne diyor, ona bakalım: "Ey iman edenler! Bir topluluk, kendilerinden daha hayırlı olması muhtemel (başka) bir toplulukla alay etmesin. Kadınlar da, kendilerinden daha hayırlı olması muhtemel (başka) kadımlarla alay etmesin. Kendinizi ayıplamayın, birbirinize (kötü) lakaplar takmayın. İmandan sonra günahkârlık ne kadar da kötü bir isimdir! Kim (yaptığı

kötü işlere pişmanlık duyup) tövbe etmezse artık onlar kendilerine zulmedenlerdir."

Şimdi ayetle ilgili bazı nüzul sebeplerini görelim:

1. Hz. Safiyye validemiz, Peygamber'e (s.a.v.) gelmiş, "Kadınlar bana, 'Ey Yahudi kızı Yahudi!' diye laf atıyorlar." demiş, o (s.a.v.) da, "Niçin babam Harun, amcam Musa, eşim de Muhammed demedin?" buyurmuştur.

2. Ebû Cehil'in oğlu İkrime, Müslüman olduğunda bazıları kendisi hakkında, "Bu, bu ümmetin Firavun'un oğludur!" demiş, bu da onun gücüne gitmişti. O da, bu durumu Hz. Peygamber'e şikâyet edince ayet inmiştir.

3. Ebû Zer ile bir adam arasında bir tartışma vardı. Adam ona, "Ey Yahudi kadının oğlu!" diye seslenmişti. Bunun üzerine, "Birbirinize kötü lakaplar takmayın!" ayeti inmiştir.

4. Ka'b b. Mâlik Ensârî ile Abdullah b. Ebî Hadred Eslemî arasında bir sorun vardı. O, Abdullah'a, "Ey bedevi!", Abdullah da ona, "Ey Yahudi!" dedi. Bunun üzerine ayetin bu kısmı nazil olmuştur.

Bu ve başka rivayetlere binaen mezkûr ayet, insanlar arasında ayrımcılığı, üstünlük anlayışını, değer idrakini kökten değiştirmekte, insanın saygınlığını öne çıkarmaktadır. Çünkü insanların hepsi, Allah'ın kulu olma noktasında eşittir. Hiç kimse dünyaya gelirken anne babasını, ırkını, dilini, rengini seçerek gelmemektedir. Buna imkân yoktur. Dolayısıyla bir kimsenin isteyerek elde etmediği özellik ve niteliklerle başkasına karşı bir üstünlük iddiasında bulunması saçmalıktan, hadsizlikten başka bir şey değildir.

Ayette dikkat çeken kelime, "hayr" kelimesidir. "Hayr" daha iyi, daha hayırlı, daha değerli gibi manalara gelmektedir. Hangi insanın ne kadar iyi, hayırlı, değerli olduğu onun geldiği soy sop, aile kabile, ırk, konuştuğu dil, sahip olduğu renge bağlı değildir. Tanımadığımız, bildiğimiz birinin bizden daha iyi, daha değerli olma imkân ve ihtimali her zaman vardır.

Şimdi 13. ayet-i kerimeye bakalım. Önce ayetin meali: "Ey insanlar! Biz sizi, bir erkekle bir kadından yarattık. Hem sizi, birbirinizle tanışasınız diye, topluluklar ve kabileler haline getirdik. Gerçek şu ki sizin Allah katında en değerli ve en üstün olanınız, en takvalı (O'nun emirlerini yerine getirme, yasaklarından kaçınma konusunda en duyarlı) olanınızdır. Kesinlikle Allah, bilendir, haberdar olandır."

Kaynaklarda yer alan kimi nüzul sebepleri şunlardır:

1. Bu ayet, Sâbit b. Kays ve onun kendisine yer açmayan kişi hakkında söylediği söz üzerine inmiştir.

2. Mekke fethedildiği gün, Allah Rasûlü (s.a.v.) Hz. Bilal'e emretti, o da Kâbe'nin üzerine çıkıp ezan okudu. Hz. Peygamber, bununla müşrikleri hor ve hakir kılmak istedi. Bilal ezan okuyunca, Attâb b. Üseyd, "Bugünden önce Üseyd'in canını alan Allah'a hamdolsun!" dedi. Hâris b. Hişâm da, "Muhammed, müezzin olarak bu karakargadan başkasını bulamadı mı?" diye söylendi. Süheyl b. Amr, "Allah bir şeyi beğenmezse, onu değiştirir" dedi. Ebû Süfyân ise "Ben bir şey demiyorum, eğer bir şey söylersem, gökyüzü aleyhime şahitlik eder, yeryüzü de benden haber verir." dedi. Ayet bunun üzerine inmiştir.

3. Siyah bir köle hastalandı, Rasûlüllah (a.s.) da onu ziyaret etti, sonra adam vefat etti. Hz. Peygamber, onun yıkama, kefenleme ve defin işlerini gerçekleştirdi. Bu durum sahabeyi etkiledi, sonra da bu ayet nazil olmuştur.

Her iki ayetin inmesine yol açan olaylara bakıldığında, bunların insan onurunu korumayla ilgili olduğu açıktır. Onuru çiğnemenin insan ezik olur, pasif olur; insanlara ve topluma faydası olmaz. İnsanın onuru ve saygınlığı, her şeyden önce gelir. Bu, onun psikolojisini etkiler. İnsanın psikolojisi de doğrudan insanlarla ve toplumla olan ilişkilerine yön verir.

Yukarıda Rûm suresi 22. ayeti ele alırken insanların dil ve renklerinin farklı olmasının, Allah'ın büyüklüğünü ve gücünü gösteren delillerden biri

olduğunu söylemiştik. Hucurât suresi 13. ayette, insanların farklı topluluklar halinde yaratılması konusunda karşımıza başka bir amaç çıkmaktadır: Tanışmak, bilişmek. Ayetteki “teâruf” kelimesi, işteşlik bildirmektedir. Arif, irfan, marifet, itiraf, tarif, örf, maruf gibi kelimelerle aynı kökten gelen teâruf, insanların karşılıklı olarak birbirlerini tanımalarını, tanışmalarını, tanışıp bilişmelerini ifade etmektedir. Evet, yeryüzünde bu kadar renk, dil ve ırk olmasının tek bir amacı vardır: “Tanışmak”. Hiçbir millet kendisinin seçmediği rengiyle, diliyle vesairesiyle başka bir millete asla ve kat’a üstünlük taslayamaz. Böyle bir şeye yeltenmek hadsizlik olur, haddi aşmak olur.

Gelelim ayetteki **إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ** (تَقْوَىٰكُمْ) cümlesine. Mealen: “Gerçek şu ki sizin Allah katında en değerli ve en üstün olanınız, en takvalı (O’nun emirlerini yerine getirme, yasaklarından kaçınma konusunda en duyarlı) olanınızdır.” Ayette iki tane karşılaştırma sıfatı vardır: “Ekrem” (en değerli, en üstün) ve “etkâ” (en takvalı, en müttaki). Bir de ortada “indellah” (Allah katında) ifadesi var. Bu “Allah katında” ifadesi, insanın kimin yanında, nerede itibarlı olmasına işaret etmektedir. Evet, bu nokta çok önemlidir. Eğer bir insanın birinin, birilerinin yanında bir kıymeti, bir değeri, bir ehemmiyeti olacaksa bu, sadece ve sadece Allah olmalıdır. Allah katında, Allah’ın yanında kıymetli olmak, değer görmek bütün kıymet ve değerlerin üstündedir. “Etkâ” kelimesi, cümledeki en mühim sözcüktür. Sözcüğün ehemmiyeti, “Allah katında” ifadesiyle zirve yapmaktadır. “Etkâ”, Kur’an-ı Kerim’de iki yerde geçmektedir. Bir burada, bir de Leyl suresi 17. ayette; meali şudur: “O en müttaki olan ise ondan (o cehennemden) uzaklaştıkça uzaklaştırılacaktır.” Müttaki, Kur’an’da karşımıza sık çıkan bir kelimedir. Tekil olarak yer almaz. Çoğul formu da, müttakûn ve müttakîn’dir. Aynı kökten gelip de aynı manada olan diğer bir kelime de takî’dir. Bu kelime sadece Meryem su-

resinde ve üç kere geçmektedir.

Allah’ı gerçek manasıyla bilen, kulluğunu idrak edip mucibince hareket eden biri, bırakın insanlara üstünlük taslamayı onlara hizmet etmeyi bir görev, bir şeref bilir. Cenab-ı Allah, insanlar arasında üstünlük ölçüsünü, “emrettiği şeyleri yerine getirme, yasakladığı şeylerden de uzak durma konusunda en üst derecede hassas olma” şeklinde belirlemiştir. Bir daha tekrar edelim. Böyle bir makamda bulunan biri, hiç başka insanlara, diğer varlıklara tepeden bakabilir, onları küçümseyebilir mi?

Kur’an’ın üstünlük konusunu dile getirdiği yerlerden biri de iblisin Hz. Adem’e secde etmediğini anlatan ayetlerdir. Daha açık bir ifadeyle, Hz. Adem’in yaratılış kıssasıdır. Konu, A’râf (ayetler: 11-25) ve Sâd (ayetler: 71-85) surelerinde anlatılmaktadır. Hz. Adem’in kıssası, başka surelerde de değişik biçimleriyle yer almıştır. Kıssanın bu iki suredeki versiyonundaki bir ifade, milliyetçilik sorununun da temelidir: “Ben, senden; biz, sizden üstünüz, değerliyiz, iyiyiz.” anlayış ve zihniyeti. Kıssanın özü şudur: Allah Hz. Adem’i yaratmış, ona secde edilmesini emretmiş ancak iblis bunu yapmayı reddetmiştir. Gerekçesini de şöyle açıklamıştır: “Ben, ondan üstünüm.” Ayetteki ifade, şöyledir: (أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ). Sorun, kadim bir sorundur. Hz. Âdem daha dünyaya indirilmeden önce, varlıklar arasında üstünlük konusu gündeme gelmiştir. “Ben, ondan üstünüm.” Sebep? “Beni ateşten, onu ise topraktan yarattın.”

Başkalarına karşı renk, dil, ırk ve benzeri hususlarda üstünlük iddiasında bulunan herkeste bir iblislik vardır; onlar iblisten bir parça taşıyordur. Milliyetçilik; sınırı, kapsamı, alanı açıkça belirlenmediği, tanımı düzgün yapılmadığı takdirde arkasına taktıklarını iblisleştirebilir. Gittikçe küçülen, daralan ve daraltan, bunalan ve bunaltan dünyada yegâne kurtarıcı, Kur’an-ı Kerim’in diriltici nefesidir, tevhidî bakış açısıdır. Hep öyle olacak ve hep öyle kalacaktır.

Başkalarına karşı renk, dil, ırk ve benzeri hususlarda üstünlük iddiasında bulunan herkeste bir iblislik vardır; onlar iblisten bir parça taşıyordur. Milliyetçilik; sınırı, kapsamı, alanı açıkça belirlenmediği, tanımı düzgün yapılmadığı takdirde arkasına taktıklarını iblisleştirebilir.

¹ Her iki ayetin metni, şöyledir:

Maide 48: (وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً)

Nahl 93: (وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً)

Vejdî Bilgin'e Milliyetçilik ve Etkilerini Sorduk

İNSİCAM

Prof. Dr. Vejdî Bilgin Uludağ Üni. İlahiyat Fak

S: Dünya tarihinin son üç asrında en etkin fikir, siyasî akım ve hareketlerin başında milliyetçilik geliyor. Sizce milliyetçilik insanlığa ne getirmiş ne götürmüştür?

C: Milliyetçiliğe temel teşkil eden duygu, daha mikro düzeyde, aile, sülale veya aşiret bağlamında modern dönemden önce de hayli etkin ve yaygındı. İnsanlar bir taraftan kendi akrabalarını koruyup yüceltirken, diğer taraftan kendilerini “öteki”lerden ayrı ve üstün tutmak için çaba gösteriyorlardı. Bu durumu çok detaylı bilgilere sahip olduğumuz İslam öncesi ve sonrası Arap toplumlarında, daha sonra Türk ve Avrupa tarihindeki siyasî hayatta görüyoruz. Ancak büyük ideolojiler çağında ortaya çıkan milliyetçilik, geleneksel etnosentrik anlayışın çok daha ilerisine gidip bir sistem haline geldi, diğer ideolojilerle rekabet etmeye başladı ve doğal olarak kitleleri harekete geçirdi.

Milliyetçiliğin birkaç tür etkisinden söz edebiliriz: Her şeyden önce modernlik öncesi toplumsal ve siyasal düzen çoğunlukla çok uluslu ve çok kültürlü bir yapıya dayanıyordu. İmparatorluklar döneminde ulusal-kültürel farklılıklar korunuyor, halk farklı dillere ve geleneklere şahit oluyor, dolayısıyla daha hoşgörülü tutum ve davranışlar gösteriyordu. Ancak bu konuda genelleme yaparken de dikkatli olmak gerekir. Örneğin, Avrupa kıtasında farklı dinlere hoşgörü yoktu, hatta din birliği etnik birlikten daha önemliydi, aynı etnisiteden gelen farklı din mensupları arasında ciddi çatışmalar yaşanmıştı. Ancak İslam dünyası, günümüzden daha farklı olarak farklı din mensuplarına ve kültürlerine tam bir koruma sağlamış, hatta giyim-kuşam ve aksesuar olarak din farkını koruyacak fikhî hükümler getirmişti. O dönemki anlayışın günümüzden farkını bir örnekle ortaya koymak gerekirse, Brezilyalı Katolik bir futbolcu Türk vatandaşı olmak istediğinde, hukuki bir zorunluluk olmamakla birlikte, bir Türk veya Türk-Müslüman ismi alıyor. Oysa Osmanlı döneminde Müslüman olmadıktan sonra bir yabancıнын böyle bir isim alması mümkün değildi, o kendi dini-kültürel kimliğini yansıtacak bir isim kullanmak zorundaydı. Modernlik öncesi geleneksel düzen, bireylerin kök kültürlerini sürekli öne çıkarırken, günümüz anlayışı kök kültürü geri plana itip bireyleri hâkim (milli) kültüre zorluyor. Bu yaklaşımda milliyetçiliğin doğrudan etkisinden söz edebiliriz.

Milliyetçilik aile, sülale ve aşiretin üstünde, milliyetin kendisine vurgu yaptı. Daha dar çerçevedeki üstünlük duygusu daha geniş bir üstünlük duygusuna doğru evrildi. Tabii böyle bir duygunun gelişmesi için uygun bir tarih yazımı, edebiyat ve eğitim sistemi gerekliydi. Kök kültüre veya daha özelde lisan verilen önem arttı. Bunun kültürün korunması, lisanın gelişmesi açısından faydalarından söz edebiliriz ancak aynı zamanda kültürel bir daralmadan da söz etmek müm-

kündür. Yani konuya salt avantaj veya salt dezavantaj olarak bakmak doğru olmaz.

Milliyetçi anlayışın, biraz daha ileri boyutta, bazı "bilimsel" çalışmalara da yol açtığını biliyoruz. ABD'de 20. yüzyılın başında beyaz ırkın daha zeki olduğunu gösteren araştırmalar vardı. Almanya'da üstün olduğuna inanılan Aryanlık üzerinde duruluyordu. Hatta ülkemizde Türklerin sarı ırka değil de beyaz ırka mensup olduğunu iddia eden çalışmalar yapılmıştı. Bugün bu tür araştırmalar ideolojik olarak görülüyor ve kabul görmüyor.

S: Ulus devletler ve milliyetçilik bağlamında neler söyleyebilirsiniz? Neredeyse her ulus devletin sınırları içinde birden fazla ulus barınıyor. Bu durum, nasıl bir sonuç doğurmuştur?

C: Ulus-devlet anlayışı modern toplum projesinin en önemli ayaklarından birisidir. Buna göre heterojen toplumlar, homojen toplumlar haline gelecek, tek bir kültür (milli kültür) gelişen iletişim ve ulaşım imkânları sayesinde ülkenin en ücra köşesine kadar götürülecek, çok sesli bir toplum yerine tek sesli bir yapı ortaya çıkacaktır. Aslında bunun biraz da sonuç olduğunu söyleyebiliriz, zira ne kadar küçük olursa olsun her etnisiteye devlet kurma imkânı tanıdığınızda aksi bir gelişmenin olması beklenebilir. Hatırlanacağı üzere 1910'larda hem Lenin hem de ABD Başkanı Wilson ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı üzerinde durmuştu. Sovyetler Birliği'nde bu durum etnik kökene dayalı ve merkeze bağlı Sovyet Cumhuriyetleri şeklinde gerçekleşti, Batı'da ise irili ufaklı müstakil devletler şeklinde. Ancak her halükarda bir devletin içinde farklı etnisiteden gelen yerleşik veya göçmen topluluklar söz konusuydu. Zira sınırları bir kez çizdikten sonra farklı etnik toplulukları sınır dışı etmek toplumsal ve hukuki açıdan problemliydi, ayrıca her devlet komşu sınırları içerisinde kendi etnisitesinden gelen bir azınlığın bulunmasını uluslararası ilişkiler açısından faydalı görüyordu. Böylesi bir hâlde kolaylıkla diğer devletin iç işlerine müdahil olabilecekti. Sonuç olarak hiçbir

ulus-devlet, tek bir etnisiteden meydana gelmedi. Üstelik Avrupa ülkeleri, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra gerek eski sömürgelerinden gerekse Türkiye gibi ülkelere çok sayıda göçmeni kabul ettiler. Bu, homojenlik hedefini daha da bozdu. Yükselen milliyetçilikle birlikte farklı etnik kökenden gelenlere, geleneksel toplumlardan gördüğümüzün çok daha ileri boyutunda ayrımcılık yapıldı. Yine başta Avrupa olmak üzere dünyanın hemen her yerinde farklı etnisitelere yönelik ayrımcı söylemlerin arttığını görüyoruz. Ulus-devletlerdeki gelişen bu problemin çözümü için entegrasyon çalışmaları hız kazandı. Ancak entegrasyon ile asimilasyon arasında ince bir çizgi olduğunu kabul etmek gerekir. Burada yurttaşlık etnisitesinin önüne geçiyor; siyah bir Afrikalı "Fransız", kara kaşlı kara gözlü bir Türk "Alman" olarak niteleniyor. Daha insafli bir tabirle "Senegal kökenli Fransız", "Türk kökenli Alman" oluyor, ancak mevcut ulus devlet anlayışı içinde artık Senegalli veya Türk olması mümkün değil. Dikkat çekici bir şekilde etnik ve kültürel azınlıklar gönüllü asimilasyon (self-assimilation) denilen bir tutumu tercih edebiliyorlar. Yani aile, çocuğuna kök kültürünü yansıtmak için isim vermiyor, kendi lisanını öğretmiyor, hâkim kültürün değerleri içerisinde yetiştiriyor. Çünkü kendi alt kültürünü muhafaza ederek hâkim kültüre entegre olmaya çalıştığında yine ayrımcılığa maruz kalacağını biliyor.

S: Dünyanın bugün geldiği siyasal ve toplumsal karmaşa ve sorunlarda milliyetçiliğin bir tesirinden söz edebilir miyiz? Sizce bu sorunlardan çıkış yolu nedir?

C: Aslında sadece milliyetçiliğin değil, diğer ideolojilerin de -örneğin komünizmin- olumsuz etkilerinden söz etmek mümkün. 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın ilk yarısında etkin olan bu büyük ideolojiler, öncelikle Batı'da ve sonra dünyanın geri kalan kısmında baş gösteren siyasal ve toplumsal problemleri çözmeye iddiasındaydılar. Ancak hiçbirisi gerçek anlamda bir çözüm sunamadı; hatta bu ideolojilerin bütünüyle hâkimiyet kurduğu

(İtalya, Almanya, Rusya ve Çin gibi) devletler kısa ve uzun vadede büyük trajedilere sebebiyet verdiler. Modern ideolojiler bizzat bir çözüm sunamadıkları gibi, kendi aralarındaki büyük çatışmalar da yeni siyasal-toplumsal krizler üretti. Komünizm 20. yüzyılın sonlarına kadar yaşasa da (hatta bazı tarihçilere göre 20. yüzyıl Doğu Bloğu'nun yıkıldığı 1990'da bitmiştir) milliyetçi ideolojiler II. Dünya Savaşı'ndan sonra makro düzeydeki etkisini yitirdi, ancak mikro düzeyde yaşamaya devam etti. Bugün özellikle farklı alt kültür topluluklarının yoğun olarak yaşadığı ülkelerde bu ideolojinin olumsuz etkisini görüyoruz. Almanya'ya göç eden birinci kuşak Türkler, ırkçı saldırılara maruz kalırken, günümüzde bu ayrımcı tutumun gerilediğini iddia etmek mümkün değil. Üstelik Avrupa'nın diğer ülkelerinde de benzer gelişmeler gözleniyor. İngiltere ve İskoçya gibi ülkelerde Doğu'dan gelenlerin başbakanlık, bakanlık, belediye başkanlığı gibi üst düzey görevlere gelmesi, nüfus artış hızlarının daha yüksek olması, Avrupa'nın hem ekolojik hem de endüstriyel açıdan dünyanın çekim merkezi olması... İster istemez yerli Avrupalı'da milliyetçi duyguların yükselmesine neden oluyor. Aslında başka sebeplere bağlı olsa da aynı şey Doğu toplumları için de geçerli. İslam dünyasında yaşanan iç çatışmalar ve işgaller, aynı zamanda ekonomik ve ekolojik şartlar, insanları görece daha müreffeh komşu ülkelere yöneliyor ancak o ülkelerde de pek çok problem söz konusu. Dolayısıyla milliyetçi duygular yeşeriyor, yayılıyor; ayrımcı tutumlar saldırgan davranışlara dönüşüyor. Bu durumu salt eğitimle veya hukuki düzenlemelerle çözmek mümkün değil, aynı zamanda iç ve dış siyasette özel politikaların yürütülmesi ve ayrımcı tutumları dizginleyecek bazı düzenlemelerin yapılması gerekiyor. Problemler bazen 5-10 yıl gibi, bir toplum için oldukça kısa sürecek bir sürede patlak verse de çözüm için istikrarlı bir şekilde üç beş kat daha fazla zamana ihtiyaç olduğu unutulmamalı.

Hadisler Perspektifinden Milliyetçilik

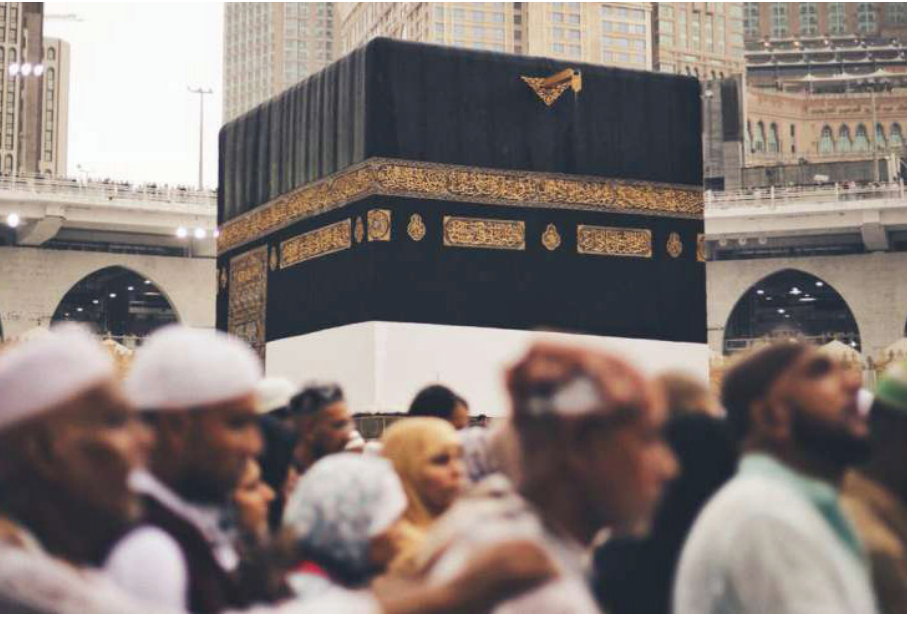
Nimetullah AKIN

Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üni.
İlahiyat Fak.

1. Kavramsal Çerçeve ve Anlam Analizi

İnsanlar arasında birçok farklı bağdan söz etmek mümkündür. Aynı anne babadan doğanlar arasında kan kardeşliği, aynı anneden süt emenler arasında süt kardeşliği, aynı soya mensup olmaktan kaynaklı ırkdaşlık, aynı vatanında yaşamaktan kaynaklı vatandaşlık, aynı dine mensup olmaktan kaynaklı dindaşlık gibi. Bu bağlardan biri veya birkaçıyla topluluk oluşturan, topluluğu ayakta tutan ve bu bağları hâkim ideoloji haline getirmeye çalışan milliyetçilik, köken itibarıyla Arapça millet kelimesine dayanmaktadır. Ezberden yazdırmak, imla ettirmek anlamlarına gelen (أُمَّلٌ) fiilinden türeyen millet kelimesi Kur'an ve hadislerde din ve fitrat anlamında kullanılmıştır. Bakara Suresi'nde yer alan "Sen onların milletine uymadıkça ne Yahudiler ne de Hristiyanlar asla senden razı olmazlar" ayetinin tefsirinde Elmalî Hamdi Yazır özetle şu harika yorumu yapmaktadır:

"Millet: (...) Zemahşeri'nin "Esas"ta beyanına göre; (...) "tutulup gidilen yol" demektir ki, eğri veya doğru olabilir. İşte bu anlamdan alınarak din ve şeriat mânâsında kullanılmıştır. (...) Ancak itibar edilen ve gözetilen mânâyaya göre, yine de her biri bir başka yönden diğerinden farklı bir anlam kazanır. [Bir dinin] İtikat ve iman bakımından [ifade edilmesine] din, amel ve tatbikat bakımından [ifade edilmesine] şeriat, sosyal bakımdan, yani sosyal realite bakımından [ifade edilmesine de] millet denilir. (...) Şu halde millet, bir cemiyetin etrafında toplandığı ve üzerinde yürüdüğü, diğer bir deyişle, ictimaî duygu ve telakkilerinin tabi olduğu ve kitlesinin bağlı bulunduğu hakim ilkeler ve takib edilen gidişattır. (...) millet, sosyal kurul dediğimiz toplumun kendisi değildir. Ona cemaat, kavim, ümmet veya ehl-i millet denilir. Mesela

Yahudilik ve Hıristiyanlık birer millettir fakat Yahudiler ve Hristiyanlar ehl-i millet, sahib-i millettirler.”

Kur’ân-ı Kerîm’de din kelimesi Allah’tan başka kimseye nispet edilmemişken millet kelimesi başta Hz. İbrahim olmak üzere birçok farklı kişiye nispet edilmiştir. Yine bu bağlamda *Yahudi milleti*, *Hristiyan Milleti*, *İslam Milleti*, *küfür milleti* gibi tamlamalar literatürde sıkça kullanılmaktadır. Hz. Peygamber’in ifadelerinde millet kelimesi din anlamı yanında fitrat manasında da kullanıldığı görülmektedir. Bütün çocukların İslâm üzere doğduğunu, ancak daha sonra anne babaları yahut da çevreleri tarafından farklı dinlere göre yetiştirildiklerinden bahseden hadislerde bazen fitrat bazen de millet kelimesi kullanılmıştır. Millet kelimesi yaygın olarak din (Millet-i İbrahim), ümmet (İslam milleti), ırk (Türk milleti) gibi anlamlarda kullanılmaktadır.

Modern dönemde Batı kaynaklı nation kelimesi, millet kavramının dini içeriğinin değişmesine etki etmiş ve artık günümüzde millet kavramı sosyal, kültürel ve bazen de ırksal birliktelikleri ifade için kullanılmaya başlanmıştır. Millet kelimesinin modern dönemde se-

küler anlam kaymasına uğramasıyla birlikte nation kelimesinin karşılığı olarak kullanılan ulus kelimesi, İslami bir arka plana yasal olan millet kavramıyla birlikte kullanılmaya başlandı. Milliyetçilik, bir başka ifade ile millet/ulus esasına dayalı devlet fikri özellikle Fransız ihtilali sonrasında Batı’da ortaya çıkan değişimlerle dünyanın birçok yerinde ilgi gördü, ilgi görmeye kalmayıp hâkim düşünce haline geldi. Özellikle İslam coğrafyasında ulus esasına dayalı devletler ortaya çıktı.

2. Hadislerde Olumlu Anlamda Millet ve Milliyetçilik

Milliyetçilik içinde barındırdığı millet formuna göre İslam dininde olumlu ya da olumsuz anlam kazanmıştır. Allah insanları bir erkek bir dişiden yaratmış sonra onları farklı soylara, bölgelere, renklere ve kültürlere ayırmıştır. Ancak bu farklılıklar İslam kardeşliği şemsiyesi altında güzel bir çeşitliliğe dönmüştür. Milliyetçilik bu bağlamda aynı dine mensup, aynı dili konuşan, ortak tarihi olan, aynı gelenekleri ve aynı kültürü olan, aynı ideale ve aynı vatana sahip olan kimse demektir. Bir insanın bulunduğu coğrafyayı sevmesi, içinde bulunduğu toplumda huzur bulması, vatandaşı bulun-

Kişinin içinde yaşadığı toplumu, ait olduğu kökeni sevmesi ve bundan mutlu olması bağlamında milliyetçilik negatif anlam taşıyan ırkçılıktan farklı bir şeydir.

duğu devleti öncelemesi bir üstünlük fikri olmadığı müddetçe doğal bir durumdur. Milliyetçilik kavramı İslam'da tek bir düzlem üzerinde düşünülmez. İnsanların birbirlerine karşı sadece soyları, ırkları, renkleri statüleri üzerinden değer verip değer almaları söz konusu değildir. Allah katında en değerli kişi, ilişkisini Allah'ın emir ve yasaklarını dik-kate alarak sürdürürdür.

İslam nazarında bağların en değerlisi din kardeşliğidir. Müslümanlar arasında aidiyet ve velayet duygusuna, Yüce Allah'ın da merhametine vesile olan bu kardeşlik duygusu Kur'an'da şu ifadelerle yer alır: "Müminler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin."

"Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoymazlar. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirler. Allah'a ve rasûlüne itaat ederler. İşte bunlara Allah merhamet edecektir."1157F Hz. Peygamber Efendimiz de: "Birini dost edinecek olsaydım, Ebû Bekr'i dost edinirdim, ancak İslam kardeşliği daha değerlidir." buyurmuştur.

Müslümanın Müslüman kardeşi üzerinde hakları vardır. Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.): "Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu zulme teslim etmez. Kim bir Müslüman kardeşinin ihtiyacını görürse Allah da onun ihtiyacını görür. Kim bir Müslümanın sıkıntısını giderirse Allah da onun kıyamette sıkıntısını giderir. Kim bu dünyada bir Müslümanın kusurunu örterse Allah da onun kıyamet günü bir kusurunu örter." buyurmuştur.

Müminler, birbirlerine karşı merhamet, sevgi ve şefkat konusunda, bir vücut gibidir. Vücudun bir organı rahatsız olduğunda diğer organlar da o acıyı hissederler. Yine Müslümanlar birbirlerine destek

vermede de sırt sırta vermiş binalar gibidir. Birinin kolunda veya taşıyıcısında oluşan hasar ve sıkıntı diğerlerini etkiler. Hz. Peygamber Efendimiz: "Canımı elinde tutana yemin olsun ki iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe (tam manasıyla) iman etmiş olmazsınız. Size, yaptığınızda birbirinizi seveceğiniz bir şey göstereyim mi? Aranızda selamı yayınız." buyurmuştur. Müslümanın kardeşine sırtını dönmesi, kin duyması, öfkelenmesi, üç günden fazla küs durması, kıskançlık yapması, müşterisini çalması, satışı üstüne satış yapması helal değildir. Küsen iki Müslümandan en hayırlısı karşılaştıklarında ilk selamı verendir. Müslüman kardeşini aşağılaması, kardeşinin canına, malına, onur ve şerefine dokunması kişiye günah olarak yeter.

Müslümanlar aralarındaki sıkıntı ve sorunları güzel bir şekilde gidermek, araları bozuk olan iki Müslümanın barıştırmak, aralarını düzeltmekle sorumludurlar.

Kişinin içinde yaşadığı toplumu, ait olduğu kökeni sevmesi ve bundan mutlu olması bağlamında milliyetçilik negatif anlam taşıyan ırkçılıktan farklı bir şeydir. Sahabe-den Vâsıla b. Es-kâ Hz. Peygamber'e gelerek "Ey Allah'ın Elçisi, kişinin kavmini sevmesi asabiyet (ırkçılık) sayılır mı?" diye sormuş, Hz. Peygamber de cevaben "hayır sayılmaz. Asabiyet kişinin haksızlık yapan kavimdaşına arka çıkmasıdır" buyurmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.) "Ey Mekke! Zorla çıkarılmış olmasaydım, vallahi seni bırakmazdım" ve "Uhud bizi sever biz de onu" ifadeleri onun vatana ve yaşadığı topluma olan sevgi ve bağlılığının ifadesidir. Hatta bunun daha ötesinde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şu ifadesini görebiliriz: "Sizin en hayırlınız, günaha girmemek kaydıyla aşiretine arka çıkandır."

3. Hadislerde Olumsuzluk An-

lamda Milliyetçilik (Asabiyet ve Irkçılık)

Arapçada "kök, damar, nesep," gibi anlamlara gelen ırk (عرق) kelimesi eski Araplarda "soy üstünlüğü ve asalet" anlamında kullanılsa da ırkçılık daha çok asabiyet kavramı ile ifade edilmiştir. Özellikle "Cahiliye döneminde baba tarafından kan bağı bulunan topluluğa "asabe", bu topluluğun bütün fertlerini birbirine bağlayan topluluk arasındaki dayanışma duygusuna da "asabiyet" denilmekteydi. Cahiliye toplumunda bu duygunun kabile üyelerinin savunulmasına imkân sağlaması yanında kabileler arasında asalet çekişmelerine, zulüm ve haksızlıklara, savaşlara yol açtığı bilinmektedir."

Cahiliye döneminde müşriklerin "Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et" sözü asabiyeti en güzel biçimde ifade etmektedir. Cahiliye dönemi Arapları asabiyet duygusu gereği bir savaş anında, bir mücadelede kardeşinin haklı ya da haksız olmasına bakmaksızın kabilesinin, soy bağının bulunduğu kimselerin yanında durup onlara destek verirdi. İslamiyet geldikten sonra da Hz. Peygamber sahabeğine "Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et" tavsiyesinde bulununca sahabe "Ey Allah'ın Elçisi, mazlum kardeşimize yardım edelim, ama zalim olana nasıl destek oluruz" diye şaşkınlıklarını ifade etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) "zalim kardeşinin zulmüne engel olarak ona yardım edebilirsin" cevabını vererek körü körüne ırkçılık ve kavimtaparlık yapılmasının doğru olmadığına işaret etmiştir.

Kur'an-ı Kerim insanların farklı dillerde ve farklı renklerde yaratılmış olmasını Allah'ın kudretinin bir göstergesi sayar. Dillerin ve renklerin ve ırkların bu farklılığı herhangi bir üstünlük vesilesi olarak

kabul edilemez. Hâlâ içlerinde asabiyet hissi olduğu izlenimi veren bir grup insan Hz. Peygamber'e gelerek "İnsanların en değerlisi kimdir?" diye sormuş, Efendimiz (s.a.v.) de "İnsanların en değerlisi, işlerinde Yüce Allah'ı en çok dikkate alan ve kötülükten sakınanlardır." cevabını vermiştir. Ama sordukları sorunun yanlış anlaşıldığını düşünen bu kimseler "biz sana onu sormuyoruz." dediler. Hz. Peygamber tekrar "insanların (soy-sop açısından) en değerlisi, babası peygamber, dedesi peygamber, dedesinin babası Halilullah olan Allah'ın peygamberi Yusuf'tur" cevabını verdi. Aynı kişiler "biz sana onu da sormuyoruz" deyince Hz. Peygamber: "anladım siz bana Arap soylarını soruyorsunuz?" dedi. Soru sahipleri: "Evet" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Sizin cahiliye döneminde hayırlı olanınız İslam'da da en hayırlınızdır" cevabıyla bu konudaki ölçüyü koymuştur.

İnsanın kendi tercihi ile belirlemediği kökeninin ve soyunun bir övünç ya da aşağılama vesilesi yapılmasının doğru olmayacağı hadislerde sıkça vurgu yapılan bir husustur. Hz. Peygamber Efendimiz bu konuda "Toplumlar, ölüp gitmiş, cehennem yakıtı olmuş ataları ile övünmekten vazgeçmezlerse Allah katında, burnu ile pislik eşeleyene haşerattan daha değersiz olurlar. Allah sizden cahiliye kibrini ve atalarıyla övünme kötülüğünü gidermiştir. İnsan ya takva sahibi bir mümindir ya da eşkiya bir günahkârdır. (Bunun dışında) bütün insanlar Âdem'in oğullarıdır. Âdem de topraktan yaratılmıştır" buyurmuştur. Peygamber Efendimizin müezzini, İslam'ın bağıri yanık mümini Hz. Bilâl, Habeşî siyah tenli idi. Bir gün sahabeden Ebu Zer el-Gıfârî ile bir konuda yaptıkları bir tartışmanın ardından Hz. Ebû Zer Bilâl Habeşî'yi siyah kadı-

nın oğlu diyerek annesi ile ayıplamıştı. Durum Hz. Peygamber'e aktarıncı Allah Rasûlü Ebû Zer'e "Onu annesinden dolayı mı ayıplıyorsun? Demek ki sen, hâlâ cahiliye zihniyetinden kurtulanmışsın" buyurarak insanı kökeninden dolayı ötekileştirmenin çirkin bir cahiliye âdeti olduğunu ifade etmiştir.

İrkçılığı bir ideoloji haline getirmek İslam'ın son derece çirkin bulunduğu bir husustur. Hz. Peygamber'in bu konudaki ifadeleri oldukça nettir.

"Asabiyet (ırkçılık, kavmiyetçilik) davası güden bizden değildir. Asabiyet davası uğrunda savaşan bizden değildir. Asabiyet davası uğruna ölen bizden değildir."

"Asabiyet (ırkçılık, kavmiyetçilik) propagandası yapan veya asabiyete (ırkçılığa) destek veren sapkın bir topluluğun sancağı altında öldürülen kimsenin ölümü cahiliye âdeti üzere bir ölümdür."

"İtaatten çıkan ve cemaatten ayrılan cahiliye ölümü üzerine ölmüştür. Körü körüne açılmış bir sancak altında savaşıp asabiyet (kavmi) için öfkelenen, asabiyete (ırkçılığa) davet eden ya da asabiyete (ırkçılığa) destek veren savaşçı öldürülse cahiliye üzerine öldürülmüştür. Ümmeti-me karşı silahlanıp iyisini ve kötüsünü vuran, mümin olanını ayırmayan ve üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirmeyen benden değildir, ben de ondan değilim."

Yazıyı Hz. Peygamber'in Veda Hutbesindeki şu sözleri ile bitirmiş olalım. "Ey insanlar! Şunu iyi bilin ki, Rabbiniz birdir, atanız birdir. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a, beyazın siyaha, siyahın beyaza üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvadadır."

Cahiliye döneminde müşriklerin "Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et" sözü asabiyeti en güzel biçimde ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Müsned (İstanbul: Çağrı Yayınları 1992).
 Buḥârî, el-Câmiu's-şâhiḥ, (İstanbul: Çağrı Yayınları 1992).
 Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman, Sünen, (İstanbul: Çağrı Yayınları 1992).
 Ebû Davud, Süleyman b. Eşas, Sünen, (İstanbul: Çağrı Yayınları 1992).
 İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd, Sünen, (İstanbul: Çağrı Yayınları 1992).
 İbn Manzûr, Celaluddîn, Lisânü'l-arab, (Beyrut: Dâru Sâdir 1414) 10:241.
 Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman, Sünen, (İstanbul: Çağrı Yayınları 1992).
 Mâlik b. Enes, Muvaṭṭa, (İstanbul: Çağrı Yayınları 1992).
 Müslim b. Ḥaccâc, el-Câmiu's-şâhiḥ, (İstanbul: Çağrı Yayınları 1992).
 Şentürk, Recep, "Millet" DİA (Diyanet İslam Ansiklopedisi), (Ankara: TDV Yayınları 2020), 30:64-66.
 Şentürk, R., Canatan, K., "İrkçılık" DİA (Diyanet İslam Ansiklopedisi), (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19: 125.
 Tirmizî, Muhammed b. İsa, Sünen, (İstanbul: Çağrı Yayınları 1992).
 Yazır, Elmalılı Hamdi, Hak Dini Kurân Dili, (İstanbul: Eser Neşriyat, 1971).

Kavmiyet Tefrikası¹

Eşref Edib

Sadeleştiren: Ahmet Geçer

Bağdat'da yayınlanan "ez-Zühûr" gazetesi "Türk, Arap" başlığı altında yazdığı bir başmakalesinde Vahdet-i İslamiyye'yi ihlal edebilecek bir mahiyette cereyan eden Türklük ve Araplık cereyanlarını şiddetli bir surette tenkid ediyor. Bazı Türk muharrirleri tarafından biri diğerinin zıddı olmadığı iddia edilen bu iki cereyanın öteden beri kardeş, öteden beri biri diğerine yardımcı olarak gelen ve bütün mukadderata beraber katılan bu iki İslam unsuru arasında müthiş bir uçurumun ortaya çıkmaya başladığını ileri sürüyor. Tarihin iki ikiz kardeş gibi kaydettiği bu iki kavmin hiçbir ciddi sebep olmadığı halde yalnız bazı menfaatperestlerin kurmuş oldukları kavmiyet tuzağına düşmekten kendilerini engelleyemediklerine teessüfler ediyor. Türklük cereyanını idare edenler hakkında hiçbir şey demiyor ise de, Irak taraflarında Araplık cereyanı başındakilerin henüz kendilerini idareden aciz birkaç mektep çocuğundan ibaret olduğunu söylüyor. Mukadderat-ı milletin böyle henüz aklı başına gelmemiş çocuklar elinde oyuncak olmasına ve buna müsaade edilmesine hayretler ediyor. Ve nihayet makalesine devamla diyor ki: Bunlar Araplık iddia ettikleri halde hiç birisi maatteessüf Arap nesline mensubiyetlerini katiyen ispat edemezler.

Mamafih asil olan bir kavme -velev ki müntesip olsun- intisab herhalde iftihar vesilesi ise de, ben bu kavme mensubum diye diğer İslam kavimlerini hakir görmek dahi adilikten başka bir şey olmadığından, bu adiliği yapanlar öyle asil bir kavme mensubiyet iddia ederlerse, bu o kavmin şerefine bir nakısadır.

¹ Sebülür-Reşâd, 21 Teşrînisânî 1329, cilt: XI, sayı: 273, syf.: 205

Evet, sen eğer bulunduğun kavmin asaletini ortaya çıkaracak, terakkisinin tamamlanmasını istiyor isen, o kavmin şeref ve asaletini bozacak bir harekette, terakkisini engelleyecek tefrikada bulunma ki o kavim dahi senin ile iftihar etsin.

Evet, sen eğer bulunduğun kavmin asaletini ortaya çıkaracak, terakkisinin tamamlanmasını istiyor isen, o kavmin şeref ve asaletini bozacak bir harekette, terakkisini engelleyecek tefrikada bulunma ki o kavim dahi senin ile iftihar etsin.

Bu gençlerin fikirlerini neşreden, geçenlerde yayınlanan “en-Nahda” gazetesinin bir başmakalesinde “Camia-i Türkiye” diye bir makale çıktı ve bu makalede dahi Türklerin Anadolu’da, Kafkasya, Buhara, Hive (Özbekistan) ve Büyük Türkistan’daki Türkler arasında bir birlik kurmaya çalıştıkları ve bunu Arap siyasetine mugayir gördüğü için ona mukabil olmak üzere Berberistan, Yemen, Suriye ve Irak’ta bir Arap birliğinin kurulmasının lazım geldiğini bir fikri siyaseti pazarlayarak beyan ediyor.

Biz burada haktan başka hiçbir şeye tâbi olmayarak söyleriz ki: Türkler sade Kafkasya, Buhara, Hive ve Kırım’da bir Türklük birliği kurulması için değil, aynı zamanda Hind’de, Afganistan’da, Çin’de Afrika’da, İran’da bir İslam Birliği’nin kurulmasına mesai hasretmiş bulurlar ki bunu da yaşananları takip edenler, gazetelerde okuyanlar elbette bilir ve takdir ederler. Geçen sene Fas’tan Fransızlar tarafından İttihad-i İslami için çalıştıkları bahanesiyle ihraç olunan Türk subayları değil miydi? Şu halde Türkler’in bu hareketi neden kötü oluyor? Hem Türkler hem Araplar aynı maksatla aynı hareket tarzını takip etseler mi daha iyi olur, yoksa birbirine düşman iki grup halinde bulunsalar mı? Bu durumu takdir etmeyecek bir akıl sahibi bulunabilir mi?

Yerliliği Milliyetçilik Parantezine Almak

Adem CEYLAN

Bir kelimeye uzaktan bakıldığında gördüğünüzle kelimenin yanına yamacına vardığınızda gördükleriniz arasında büyük uçurumlar olabilir. Hele yakınına varacağınız kelime, kavrama dönüşmüş bir kelime ise kelimeye farklı cihetlerden bakan birçok disiplinin kelimeye yüklediği anlam, insanda hem bir şaşkınlık hem de hayranlık hissi uyandırır. Kelimelerin geniş kitlelerce anlaşıldığı çerçeveye kelimenin anlam çeperlerini mahdut hale getirmeye çalışmak en hafif tabirle sıklıkla mualleldir. Son birkaç yüzyılı; karşılaşma, unutma ve hatırlama gibi kelimelerle serimleyebiliriz. Bu çaba esnasında hem kendimizi hem içerisinde yaşadığımız toplumu kendilik-yabancılaşma dikotomisiyle izah edebiliriz.

İnsanlığın ilk insandan beri yaşadığı mekânı önce tanımaya ve anlamaya çalıştığı, ardından da yönlendirdiği, mekânın oluş biçimini etkilediği, mekânın da insanı hem fiziken hem ruhen etkilediğini söyleyebiliriz. Beden ile, mekânın ilişkisinin sorgulanmaya başlaması Rönesans dönemine kadar geri götürülse de 17. yüzyıl sonrası yaşanan paradigmal değişim yeni epistemolojiye mutabık bir insan-mekân ilişkisi kurmayı başarmıştır. Bu süreç içerisinde mekân kavramının anlamı değişime uğramış, kavuşturduğu yeni anlam ise felsefenin ve fiziğin birbirini destekleyen gelişimlerini yansıtmıştır. Gerçekliğin tüm birimlerinin ayrı ayrı tanımlandığı ve nesnelerin katı bir belirleyicilik içerdiği Newton fiziği, hiyerarşik ve düalist düşünceye modern bir dayanak oluşturmuş, öngörülebilir ve mekanik işleyişe sahip bir dünyanın fikri temeli sağlama alınmıştır.

Kartezyen düşünce sistemine göre mekân, geometrik bir yayılım olarak görülür. İnsan mekân içinde özne olarak bulunmaktadır. Özne, içinde bulunduğu mekândan bağımsızdır. Mekân da kendi içinde bağımsız bir gerçektir. Descartes'a dayandırılan bu düalist düşünce (özne-nesne ayrılığı), insan-mekân birlikteliğinin de parçalanması anlamına gelmektedir.

Bu düşünce sisteminin insanın kendisiyle ve doğayla kurduğu ilişkide ki neticesi ise ancak yabancılaşma ve kriz hali ile izah edilebilir. Bu kriz, Platon ve Aristoteles ile çerçevesi çizilen Antik düşüncenin yer/mekân anlayışı ile modernitenin eşiği olarak değerlendirilebilecek Galileo, Newton ve özellikle Descartes'in düşünceleri etrafında şekillenen önemli bir kesinti/kopuşun, etkisi hala devam eden bir mekân metafiziğini belirginleştirdiği anlamını taşır.

"Ne olduğumu dikkatle inceledim ve hiçbir bedenim olmadığını, içinde bulunduğum ne bir dünya ne de bir yer olmadığını farz edebildiğim halde, bu yüzden kendimin var olmadığını farz edemediğimi; tersine, sırf başka şeylerin doğruluğundan şüphe etmeyi düşünmemden, kendimin var olduğu sonucunun pek açık ve pek kesin bir şekilde çıktığını...ben, bütün özü (mahiyeti) ve doğası düşünmek olan ve var olmak için hiçbir yer'e ihtiyacı bulunmayan ve maddî hiçbir şeye bağlı olmayan bir cevherim. Öyle ki, bu ben, yani kendisiyle ne isem o olduğum ruh, bedenden tamamıyla farklı-

dır, hatta bilinmesi onu bilmekten daha kolaydır ve beden var olmadığı halde bile, ne ise o olmaktan geri kalmaz." (Descartes, Metot Üzerine Konuşmalar 1984, s.33).

Yukarıdaki satırlar mekân epistemolojisinde, mekân metafiziğinde ve mekân ontolojisinde köklü bir değişiklik anlamına gelir. Ben'in mutlak temellendirmesi olarak Dekartçı "düşünüyorum" ediminin öznesi, mekânı öznenin temel belirleyeni olmaktan ziyade onun yayılımı ekseninde bir nicelik olarak değerlendirmektedir. Mekânı nicelleştiren bu ilk adım, birçok disiplinin şekillenmesinde de etkili olmuştur. Nesnelere önünde-hazır varlıklar olarak gören ve onları çerçeveleyen insan, yerleşmeyi de bilişsel süreç, araç ve yöntemlere dayalı bir düşünme sistemi ile değerlendirmektedir. Hesaplayıcı, parçalayıcı ve sınırlandırıcı bu yeni anlayış, yerleşmenin hakikatini anlamaktan oldukça uzak görünmektedir. Oysa yerleşme, Heideggerce ifade edilecek olursa "İnsanın dünyada olma biçimi"dir.

Biraz sonra daha da yakınına varmak için dik yamaçlarından tırmanmaya çalıştığımız yer-li-

Kartezyen düşünce sistemine göre mekân, geometrik bir yayılım olarak görülür. İnsan mekân içinde özne olarak bulunmaktadır. Özne, içinde bulunduğu mekândan bağımsızdır. Mekân da kendi içinde bağımsız bir gerçekliktir.

İnsan deneyiminin ontolojik niteliği, bir mekân ile ve mekân içerisinde hareket etmeye yazgılı olmasıdır.

lik kavramını kartezyen geleneğe bağlı olan epistemoloji temelli anlayışların aksine, insan yaşamının yer ile olan ilişkisini ontoloji temelli bütüncül bir bakışla anlamaya çalışmanın daha sarıh ve sahih bir reçete olabileceğini düşünüyoruz. İnsan deneyiminin ontolojik niteliği, bir mekân ile ve mekân içerisinde hareket etmeye yazgılı olmasıdır. İnsan varlığı, Heidegger'in ifadesiyle "dünya-içinde-varlık (being-in-the-world)" olarak mekân-bağımlı bir varoluştur. (Varlık ve Zaman, 2018) Dünya-içinde-varlık olarak insan; toplumsal, kültürel ve mekânsal bir yaşam dünyası tarafından çevrelenmekte ve dolayısıyla bu çevrenin sınırlarına da tabi olmaktadır. Bir mekâna kök salma duygusu ve sosyo-kültürel aidiyet, insan hayatında söylemsel, temsili ve edimsel anlam çerçeveleri üretir. Rahmetli Akif Emre'nin diliyle söyleyecek olursak bir yere ait olmak, kök salmak her ne kadar orada bulunmakla ilintili ise de kişi bulunduğu yere, coğrafyaya- tarihe- mekâna- bedene ya-

bancılaştırabilir. Dolayısıyla aslında aidiyet duygusuyla da refere edebileceğimiz yerlilik için orada olmak-orada kalmak ne gerek şart ne de yeter şart olarak takdim etmemiz mümkün değil. Zira bize göre yerliliği tanımlamamıza yardımcı olacak en önemli kavramlardan birisi de hududullahıdır. Böyledir, çünkü Allah-evren-insan ilişkisindeki insicamı ifade eden tevhit, hem ontolojinin hem de epistemolojinin temelidir.

Modern dönem düşünce dünyamızın fasıllarla da olsa gündemine gelen "yerlilik" kavramına felsefeden sosyolojiye, coğrafyadan antropolojiye, mimariden edebiyata birçok disiplinin kendi terminolojileri çerçevesine yaklaştıkları müsellemler olsa da uzunca bir dönem Türkiye'de düşünce dünyasında tedavülde bulunamamıştı.

Yerlilik düşüncesi demek bizim için Türkiye'nin nomosu olarak İslam'ı görmek demek olmalıdır. Aynı şekilde İslam'ı Türkiye'nin nomosu olarak gören İslami hareket çevrelerinin ise Türkçe konuşma ve düşünmenin Müslümanca düşünmeye tearuz oluşturduğunu ima eden entelektüeller tarafından baskılanmış olması uzun yıllar bu çevrelerce kavramın istihmal edilmesinin de önüne geçmiştir. (Yerlilik kavramının İslami düşünceye muaraza oluşturduğunu söyleyen entelektüellerin düşünce dünyasında ki maluliyetler yazımızın konusu olmadığı için burada detaya girmek mümkün olmayacak.) Şimdilerde kavramın kullanımında artış göze çarpıyorsa da İslami çevrelerden kavramı kullananları; kavramı kendi bağlamına oturtmaya çalışanlarla, kavramı siyasi mekanizmaların yüklediği anlamla kullananlar şeklinde tefrik

etmemiz icap eder. Bu ayırım aslında bizi hem İslamcılık -muhafazakârlık ayırımına götürür hem de yerlilik-yerellik ayırımına.

Türkiye’de 2010’lardan sonra yaşanan siyasal gelişmelere paralel bir biçimde kullanımı artan ve siyasi arenada popülaritesi gittikçe yaygınlaşan “yerlilik-millilik” söylemi, yerli ve milliyi özdeş sayarak iki kavramın birbirine dönüştürme muğlaklaşmasına yol açarken, siyasetin mütehakkim gücü bu kavramların arkasındaki düşünce birikiminin de üzerini örttü. Oysa özellikle yerlilik kavramı, antropolojinin, coğrafyanın, sosyolojinin ve edebiyatın konusu olarak geniş bir literatürün ve tartışma ağının merkezinde yer almaktadır. Yerlilik düşüncesinin taraftarı ve muhalifleri olsa da kavramsal ağ içerisinde olan yerellik-yersizlik-yerlilik gibi kavramlarla ilgili çalışmalar, literatürümüzde neredeyse yok denecek kadar azdır.

Yerlilikle yerelliği eşitleyen, yerlilikle milli-yetçi-liği eşitleyen bakış, hem kavramı diline pelesenk edenlerce hem de kavrama muhalefet edenlerce aynı çerçevede kullanılmaktadır. Kavramın sarahate kavuşması için çaba harcaması gerekenlerin kavramı araçsallaştıranlarla aynı alfabeyi kullanarak başka cümleler kuruyor olmaları yaşadıkları zihinsel teşevvüştü mi kaynaklanıyor yoksa İslam’la İslam düşüncesi arasındaki en temel farklılığı idrak edemeyecek terminolojik uzaklıklarından mı kaynaklanıyor bilemiyorum. Yerliliği milliyetçiliğin bagajına yerleştiren siyaset yapma biçiminin Türkiye’yi götüreceği muhtemel yerden muhataplarını korkutarak yerliliği milliyetçilik parantezine almaya çalışanların siyasal pozisyonları

son kertede muarızlarıyla farklı ve zıt kanallardan aksa da aynı potaya doğru akmaktadır.

Bir kısım Müslüman entelektüellerce üzerinde durulmayan ama Kemalist modernleşme projesinin mimarlarınca dahi fark edilen toplumsal meşruiyet için kök bulma meselesi yerlilik bahsinde temas etmek zorunda olduğumuz noktalardan birisi. Kök bulma meselesine-sorununa Kemalist projecilerce üretilen çözüm; anakronizme düşme pahasına da olsa İslam öncesi tarih yüceltisi, Anadolu uygarlıkları adına pagan kültürlerin varisi olmak gibi sahte ve saçma çözümler oldu. Ne var ki dini düşünce ve din hayat ilişkisini millilik-yerlilik aynileşmesi zemininde inşa etmeye çalışan yerel muhafazakâr kesimin yaklaşımı tek kelimeyle tutarsızlık. Müslüman entelektüellerin ise İslamcı çevreler için meşruiyet ve kök bulma meselesine reçetesiyse, iki yüz yıllık değişimi görmezden gelen kaçamak bir reçete: “Biz hiç yabancı olmadık ki şimdi de yerli olalım.”

Uzun ve önemli bir meseleye ancak dibace kabilinden sayılabilecek bu yazının hatimesi sadedinde şunları ifade etmekte fayda görüyorum: Dinî düşüncenin toplumsal, siyasal, tezahürleri söz konusu olduğunda yerlilikten yerelliğe, evrensel olandan ulusalcı bir hatta kayan yaklaşımın-kesimin yine İslamcı geçmişten gelen siyasetçileri-partileri de kuşatacak bir etki alanı oluşturmuş olmasını izah etmek için atalarımızdan istimdad ediyoruz:

“Rüzgâr eken fırtına biçer”

Müslüman entelektüellerin ise İslamcı çevreler için meşruiyet ve kök bulma meselesine reçetesiyse, iki yüz yıllık değişimi görmezden gelen kaçamak bir reçete: “Biz hiç yabancı olmadık ki şimdi de yerli olalım.”

İrkçılığa Giden Yol Milliyetçilikten Geçer

Mucahid YILDIZ

Bir mevzuu değerlendirirken biz Müslümanların her zaman dile getirdiğimiz gibi alması gereken mihenk ölçüsü elbette Kur'an ve Sünnet'tir. Günümüzde maalesef daha başka kaygılar öne geçmekte ve bu yetmiyor-muş gibi bu kaygılara göre hareket etmek gerektiği, sanki İslami bir vazife imiş gibi öne sürülmektedir.

Mevzumuz milliyetçilik. Yakın tarihimizde dünyaya hükmeden gücümüzü kaybetmenin en önemli sebebi Osmanlı tebaası içinde kanser gibi yayılan milliyetçiliktir. İslam'dan jet hızıyla uzaklaşan, bugünkü uydurukça tabiriyle ulusalcı uluslar, kendilerini kurtulamayacakları bir uçuruma götüren bu korkunç akımın ne kadar tehlikeli olduğunu anlayamadılar.

Bu cereyan yalnızca Türk olmayanları değil, Osmanlı'nın aslını meydana getiren Türkleri de etkisi altına aldı ve maalesef hürriyet adına kendinden olan Osmanlı'dan ve başındaki padişahlardan nefret eden yeni bir nesil yetişti. Ne acıdır ki bugün milli şairimiz diye övmekten geri durmadığımız Mehmet Akif Ersoy'un bile Abdulhamid Han'ı gördüğünde istifra edecek derecede iğrendiğini dile getirmiş olması ne kadar üzücüdür.

İnsanları birbirlerinden uzaklaştıran, birbirine yabancılaştıran ve sonuçta birbirine düşman eden milliyetçiliği, sanki İslam'a uygunmuş gibi göstermek isteyenler, Kur'an'da zikredilen 'milleti İbrahim' mefhumunu da suistimal etmekten geri durmadılar. Halbuki Kur'an'da mevzubahis edilen İbrahim milletinin milliyetçilikle uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktur.

Diğer birçok ideoloji gibi milliyetçilik de batıdan ithal edilmiş, nasyonalizmdir. Nation (nasyon) kelimesinin anlamını araştırdığımızda, bir bölgenin yerlilerinin kastedildiğini görüyoruz. Latince 'natio' ise doğum demektir. Neticede millet, bir ülke halkına verilen, genellikle de bir ırkın kastedildiği bir kavramdır. Dolayısıyla milliyetçilik, Kur'an ve Sünnet'in ifade ettiği kardeşlik kaidesine aykırı bir görünüm arz etmektedir. Zira milliyetçilik, bir ülke halkını ya da bir ırkı diğerlerinden üstün görmektir. İslam'da üstünlük yalnızca takvadır.

Dünyanın her yanına yayılan milliyetçilik, Avrupa'da 18. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıktı. Aristokratlara, feodal beyliklere karşı başlayan nasyonalizm hareketi haklı bir dava imiş gibi görülse de sonraları özellikle Osmanlı devleti gibi çok çeşitli milletlerin bir arada huzur içinde hayatlarını devam ettirdikleri nizam ve intizamın bozulup dağılmasına neden oldu.

Para gücünü elinde tutanlar için bu akım, bulunmaz bir cevher gibiydi. Büyük devletleri parçalayıp küçük parçalara bölmeyi başaran

milliyetçilik sayesinde bu güçler küçük halk topluluklarını daha rahat kontrolleri altına alabildiler. Bu seçkinler, nasyonalizmi de komünizmi de birer sosyalist hareket olarak halk arasında yaymayı başardılar. Almanya'da Adolf Hitler'in öncülüğünü yaptığı ırkçı nazi hareketi sosyalist milliyetçi bir hareketti.

Rusya'da Karl Marx'ın ideolojik yapısını ortaya koyduğu komünizm ise milliyetçiliği yani ırk üstünlüğünü kabul etmeyen sosyalist bir hareket olarak halka benimsetildi. Aslında Rusya'da kurdukları komünist sovyet rejimini, Hitler sayesinde Almanya'da kurmak amacındaydılar. Ya bunu başaramadılar ya da Hitler üzerindeki kontrolü kaybettiler.

Günümüzde ise para ve medya gücünü elinde tutan küresel seçkinler, halkı milliyetçilik duygularıyla oyalarken, kendi yeni dünya düzenlerini daha sağlam temellere yerleştirmek gayesini gütmekteler. Bu doğrultuda her inancı ve ideolojiyi kullandıkları gibi milliyetçiliği de tüm yönleriyle kullanmaya devam edecekler.

Mevzumuz milliyetçilik. Yakın tarihimizde dünyaya hükmeden gücümüzü kaybetmenin en önemli sebebi Osmanlı tebaası içinde kanser gibi yayılan milliyetçiliktir. İslam'dan jet hızıyla uzaklaşan, bugünkü uydurukça tabiriyle ulusalcı uluslar, kendilerini kurtulamayacakları bir uçuruma götüren bu korkunç akımın ne kadar tehlikeli olduğunu anlayamadılar.1

Din ve Milliyetçilik: Tarihsel Bir Anlatı

Şehnaz FINDIK

Millet; dil, din, inanç, tarih ve kültür birliğine sahip topluluklar olarak tanımlanabildiği gibi aynı toprak üzerinde ortak ekonomik ve toplumsal çıkarlara sahip bireylerin, aynı yönetsel birime aidiyet duygularıyla bağlanmasıyla “oluşturulan” topluluk şeklinde de tanımlanabilir. Bir toplumda bu özelliklerden birinin ya da birkaçının bulunması çoğu zaman o toplumu millet yapmaya yeter. Hatta bireylerin bu ortak özelliklerden bazılarının kendi toplumlarında bulunduğu duydukları inanç dahi milleti oluşturan önemli bir etken olarak söylenebilir.

Milletin inşası konusunda milletin niteliklerinden çok niceliğine vurgu yapan politik yazar Seton Watson “Bir toplulukta önemli sayıda kişi kendilerinin bir millet oluşturduğunu varsayıyorlarsa ya da böyle olduğunu düşünerek millet gibi hareket ediyorlarsa millet ortaya çıkmış demektir”¹ diyerek millet olmanın temelde bir topluluğun kabulüne dayandığına işaret eder. Tıpkı Amerikan milli marşındaki “Yüceltsin o Güç’ü bizi bir ulus yapan ve ulus olarak tutan” dizesinde olduğu gibi bazen bir ulusun ulus olmaklığı, toplulukların ırk, dil, din, etnisite ve ortak tarihine göre değil; ortak çıkar ve toplumsal yaşamın kabulüne dayalı olarak gerçekleşir.

Öte yandan “milliyetçilik” kavramı kendi içinde siyasi içeriği çokça barındırmakla beraber toplumların en hassas olduğu kavramların başında gelir. Toplumsal hareketlerin birçoğunda itici kuvvet olarak milliyetçi hassasiyetler öne çıkar. Milli duygu ve düşünceleri incitecek her türden söz ve davranış, bahsedilen hassasiyetleri kaşıyarak istenmeyen sonuçlar doğurur. Daha iyi anlaşılması için kavramın “ulus-devlet” ve “din” gibi kavramlar arasındaki bağlantısı dikkate alınarak açıklanması önemlidir. Çünkü her milletin yerküredeki varlığını biricik, seçkin ve önemli addetmesi insan do-

ğasıyla bağlantılı olarak tabidir.

Modern kapitalist sistemin inşasında yeni bir toplum oluşturma misyonu, milliyetçiliğin salt tanımlarıyla sınırlı değildir. Bu misyonda sözde milli unsurlarla çepeçevre sarılmış “ulus-devlet” için millet, tanımlanmış ve güdümlenmiş, belirli bir ülke coğrafyasında üst-benliklerini kurmuş olmalıdır. Kapitalizmin “milleti” olarak da ifade edebileceğimiz bu form, devlet eliyle belirlenen kontrollü kimliklerin yaşam alanını konu edinir. Modern devlet, bahsedilen bu yaşam alanını ülke toprağı, bu toprağın üzerinde yaşayan topluluğu da millet olarak tanımlar. Kendi içinde organize, iş bölümünde birbirine karşı sorumlu ve kapitalist ulus-devletin bekası için hınçla çalışan bu millet artık “insanı yaşat ki devlet yaşasın” desturundan hızla uzaklaşmaya başlamıştır. Yalnızca devletin yaşatıldığı hoyrat bir sistem doğmuştur.

Evet, milliyetçilikten söz ederken esasında sınırları belli bir coğrafyadan söz ediyoruz demektir. Bu coğrafya içerisindeki yeme-içme davranışlarından tutun da dilin geçirdiği dönüşümlere kadar her şey o topluluk için ortak bir hafıza teşekkül eder. Tarihin seyrini birlikte görmüş, hâkimiyet ülkülerini birlikte düşlemiş, geniş bir duygudaşlık ile birbirlerine söz vermiş olan

bu “millet” için ortak geçmiş başlangıç noktasıdır. Başlangıç noktasından hareketle en ari, en hür, en epik ve yerkürede daha cengâveri görülmemiş olan topluluk, aynanın tam karşısında duran topluluktur. Öz, özgün ve şahsına münhasır olan milletin ta kendisidir.

Temiz bir başlangıcın ardından millet, ortak bir hayat tarzı, kültür ve değer inşa etmeye başlar. Düşman daima “öteki” olanlar içerisinde seçilen, koşulların en yabancı olanıdır. Dolayısıyla milletin dışında kalan “öteki” ile ayrışma süreci, “biz” olmanın sosyal hayattaki inşası ile daha da güçlenir. Ardından bunun da ötesine geçilerek tanımlanan bu “biz”lik, içerisinde aynı Tanrı’nın huzuruna çıkan başka renkteki yahut başka dildaki “biz” olmamalıdır artık. Yani aynı dil, ortak yaşam alanı ve diğer tüm romantik etkenler “din” etkisiyle yeni bir paradigma oluşturmaya mecburdur. Bundandır ki din, ulus devletin inşasında kurucu bir etkiye sahiptir.

Birinci Dünya Savaşı’na giden süreçte yeni bir etnik-dini milliyetçiliğin ortaya çıkmasıyla din, tarih sahnesinde bir kez daha başrol alır. Her ne kadar bu süreçte milliyetçi ve fakat dini orijinli bir devlet dizayn edilse de esasında bu tasarının kökleri oldukça eskiye dayanır.

Tıpkı Amerikan milli marşındaki “Yüceltsin o Güç’ü bizi bir ulus yapan ve ulus olarak tutan” dizesinde olduğu gibi bazen bir ulusun ulus olmaklığı, toplulukların ırk, dil, din, etnisite ve ortak tarihine göre değil; ortak çıkar ve toplumsal yaşamın kabulüne dayalı olarak gerçekleşir.

Modern kapitalist sistemin inşasında yeni bir toplum oluşturma misyonu, milliyetçiliğin salt tanımlarıyla sınırlı değildir. Bu misyonda sözde milli unsurlarla çepeçevre sarılmış “ulus-devlet” için millet, tanımlanmış ve güdümlenmiş, belirli bir ülke coğrafyasında üst-benliklerini kurmuş olmalıdır.

Dine dayalı milliyetçilik fikri, antik çağlardan bu yana kendini korumuş ve Helen uygarlığından İsrail kültürüne kadar birçok yerde varlığını sürdürmüştür. Çağlar boyunca farklı formlarda baş gösteren bu fikrin, bir ulus yaratma ve onların güdülenmesinde dinin hamaset yönünü kullanması daima etkili bir araç olmuştur. Öyle ki Kadim Yunan dininin birleştiriciliği hakkında Herodot, “Sahip olduğumuz kan, dil, tanrıların tapınakları, kurbanlar ve sürdürdüğümüz yaşam tarzı yoluyla bütün Yunanlılar akrabadır” der. Kadim Yunan Dini ve İbrani-Yahudi kültüründeki İsrailoğulları fikri, birleştirici ortak havzada bir ulus yaratma girişimi olarak önümüzde durur.

Buradaki millet düşüncesinin birçok materyali zemine alarak meşruiyet sağladığı açıktır. Buradan hareketle yarı dini nitelikteki Olimpiyat Oyunları ile milli bir birlik sağlanması, Anadolu’nun Persler tarafından işgalini ve Atina-Sparta arasındaki savaşları sona erdiren stratejik bir iştir. Aynı şekilde olimpiyatların modern zamanlarda da devam ederek milletlerarası barışı ve sözde diyalogu güçlendirmesi fikri de aynı zemine dayanan stratejik bir girişimdir.

Öte yandan Yahudi tarihinde “İsrailoğulları’na ait olma” fikrinin dinsel içeriğini oluşturan; birleştirici, öteki halklarla ayrıştırıcı “milli din” ve “seçilmiş ırkın seçilmiş dini” fikirleri de belirli bir düzlemde milliyetçiliğin din kanalıyla formüle edilmesine bir örnektir. Formülasyonun kurucu kanadında ise devletin milliyet üzerindeki hâkimiyetini pekiştiren din adamları görülür. Bunun en çarpıcı örneği olan Yahudi milleti, uzunca bir sürgün dönemi yaşamasına rağmen devletleri ol-

madan din adamlarının ortaya koyduğu katı şeriat ve millet bilincini önceleyen dini ritüeller sayesinde milliyetlerini muhafaza etmişlerdir.

Pergelin diğer ucunda Sekteryarizm yani Hizipçilik/Mezhepçilik gerçeği ile Avrupa durur. Orta Çağ Avrupası’nda milliyetçilik biraz da mezheplerin kisvesi altında kendini gösterir. Prenslere, şatoların ardındaki lordların ve merkezi krallığın hamaset yaratmak suretiyle savaşlarda üstünlük sağladığı bilinir. Yani mezhepçilik bir anlamda mikro milliyetçiliğin önünü açan iyi hesap edilmiş organize bir iştir. Buradan hareketle Anglikan Kilisesi’nden hemen önce İngiliz Skolastik düşünürü John Wycliff’in (Luther’in akıl hocası, 1328-1384) milliyetçi bir ideal ile milli devlete bağlı bir Milli Kilise öngörmesi, dönemin milliyetçilik-din ilişkisinde belirleyici adımlar atılmasında önemli olmuştur. Dolayısıyla kiliselerin milli renklere boyanması bir anlamda Hristiyanlık için milliyetçi duyguların ortaya çıkmasında anahtardır. Yani diyebiliriz ki Kilise, Avrupa milliyetçiliğinin ortaya çıkmasında istem dışı bir rol oynamıştır.

Milliyetçiliğin din ile anlam kazanmasında bazı önemli kavramların rolü büyüktür. Bunlardan Pax Romana, esasında Yunan Ortodoks Hristiyanlığına karşı milli ve devlet eliyle düzenlenmiş milli bir din olarak görülebilir. Roma Hristiyanlığı kisvesi altında evrensel bir Roma Milliyeti yaratmak, buradaki temel maksat olarak anlaşılabilir. Tek bir imparatorun kabul edildiği Akdeniz Havzası, içinde barındırdığı diğer tüm farklı toplulukları Romalılık adı altında eritmeye oldukça müsaittir. Öte yandan Corpus Christianum ise insanlığı

kuşatan evrensel bir Hristiyanlık ideali demektir. Batı Birliği'nin ilk formu olarak kabul edebileceğimiz bu ideal, modern dönemde ulus devletler birliğine evrilmiştir. Bu formun hedefleri arasında belki de en önemlisi, Hristiyan ümmeti oluşturma hedefidir. Son olarak üzerine konuşulması gereken bir diğer kavram da Gesta Dei per Francos'tur. Bu, "Tanrı Frankların eliyle işleri düzenlemektedir" anlamına gelip, Fransız milli tarihinde oldukça önemli bir yer tutar. Bu düşünce yahut inanç biçiminin emperyalizmin arkasındaki en sağlam meşruiyet araçlarından birini teşkil ettiğini söylemek yerinde olacaktır.

Bir diğer açıdan, Fransız İhtilali'ne giden yolda din adına yapılan milliyetçi hareketlerin, Avrupa'daki küçük prenslikleri de mutlak monarşileri de aynı derecede zora soktuğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda Papalık hâkimiyetine karşı milliyetçi isyanlar olarak adlandırabileceğimiz iki tarihsel vakia vardır. Bunlardan ilki, 1517 tarihli Martin Luther protestosu olup bu protesto Roma Kilisesi'ne karşı (Katolik ve Papa) reform hareketleri olarak bilinir. Esasında bu, taşradaki başkaldırıya karşı bir Luther-Monarşi ittifakıdır. Bir diğer isyan ise 1527 tarihli Anglikan Kilisesi'nin kurulması vakiasıdır ki bu kilise ile İngiliz Ulusal Kilisesi kurulmuştur. Her ne kadar bu Kilise, VIII. Henry'nin gönül işlerinden dolayı magazinsel metinlere konu olmuşsa da esasında Papa'nın otoritesini kaldırmak suretiyle bağımsız ve İngiliz halkı için Papalık temsili de bulunan güçlü bir Monark ortaya koymuştur.

Öte yandan Roma Katolik Kilisesi ile Avrupa'nın mutlak monarşileri arasındaki egemenlik mücadelesi,

mutlak otorite ve burjuva arasındaki sorunları gün yüzüne çıkarmaya başlamıştır. Buradan hareketle dinin hangi kanattan ve ne kadar ticarete tesir edeceği merak konusudur. Bilhassa Katolik halklar, kilise ile devlet arasında kalmış ve bundan dolayı da dini otorite-dünyevî otorite ayrımı baş göstermiştir. Örneğin modern milliyetçiliğin ortaya çıktığı Fransa'da Katolik Kilisesi ile laik siyasal iktidar arasındaki gerilim, başta eğitim ve yargı olmak üzere pek çok alanda sıkı bir rekabete yol açmıştır. Bundandır ki modern ulus devletler, devlet mekanizması içerisinde bilhassa "milli eğitim" kanalıyla dini, yalnızca ulusal değerlerin ve inanç biçimlerinin bir şekli olarak mesafeli şekilde "kullanmışlardır".

Sonuç itibarıyla modern zamanda milliyetçilik, dinin yerini alan ve onu başka bir biçimde kendi içinde asimile eden müstakil bir anlayış olarak değil; ancak dinin argümanlarını kendince yorumlayarak dini düşüncenin işlevsel, pratik ve doğal alanını kullanan ikincil bir anlayış olarak varlığını sürdürebilecektir. Tabi burada milliyetçilik-din bağlamında bilhassa modern ulus devletin anlaşılması için aktarılan süreç, esasen Avrupa'nın kendi içindeki ümmet kavgasıdır. İslamiyet, bu kavganın ancak Fransız İhtilali sonrasında çok azına muhatap olarak görülebilir. Sekteryанизm'in baskın olduğu Hristiyanlığın, yüz yıllar süren mezhep savaşları göz önüne alınırsa İslamiyette var olan kısmi hizipçiliğin yalnızca siyasi ayrılıklar ekseninde olduğu daha net anlaşılır.

Tarihin seyrini birlikte görmüş, hâkimiyet ülkülerini birlikte düşlemiş, geniş bir duygudaşlık ile birbirlerine söz vermiş olan bu "millet" için ortak geçmiş başlangıç noktasıdır.

¹ Hugh Seton Watson, Nations and states. London: Methuen, 1977, s. 5.

Pakistan ve Milliyetçilik

Mahmut OSMANOĞLU

Pakistan, Müslümanlar ve Hinduları iki ayrı millet olarak değerlendiren, 'İki Millet Teorisi' (Two Nation Theory) temelinde milliyetçilik üzerine kurulmuş bir devlettir. Ama bu milliyetçilik, herhangi bir etnik temel üzerine olmayıp biraz dinî renge sahip Müslüman milliyetçiliğidir.

İngilizlerin Hint Alt Kıtasını terk edeceklerinin belli olmasıyla birlikte Müslümanlar, inançlarını rahatça yaşayacakları bir ülke tasavvur etmişler ve bunu Pakistan (Temizler Yurdu) olarak nitelendirmişlerdir.

Nitekim 14 Ağustos 1947'de Pakistan bağımsızlığını ilan etmiş ve Hindistan'ın Doğusu (O zaman Doğu Pakistan, bugün Bangladeş) ve Batısından (O zaman Batı Pakistan, bugün Pakistan) oluşan aralarında 1600 km mesafe bulunan iki kanatlı bir Pakistan devleti vücuda gelmiştir.

Yukarıda kavramsallaştırdığımız "Müslüman Milliyetçiliği" üzerinde biraz durmakta fayda var. Bunu, aslında "dindaşlık milliyetçiliği" olarak da niteleyebiliriz.

Pakistan, biraz da Müslümanları bir araya getiren ve bir Müslüman yurdu olan ama herhalükârda İslami kanunlar ile yönetilecek bir ülke olarak tasarlanmadı. 23 Mart 1956 anayasası ile birlikte "İslam Cumhuriyeti" oldu, ancak Ziyaül Hak merhumun İslamileştirme (Islamization) çabalarına ve mevcut rejime bazı İslami yamalara rağmen bile şu ana kadar tamamen İslamileşemedi.

Dindaşlık, milliyetçiliği temellerinde kurulan Pakistan'a bugünkü ismi, Hayber Pahtunhah olan eyalette yaşayan ve Serhad Gandisi olarak da bilinen Abdulgaffar Han'ın 'Allah'ın Hizmetçileri' (Hodayı Hidmedgar) hareketine mensup Pahtunlar (Peştun olarak da telaffuz edilir) etnik milliyetçilik temelinde karşı çıktılar ve bağımsız bir Pahtunistan talebinde bulundular. Aslında Hodayı Hidmedgar hareketi bölünme karşıtı bir hareketti ancak Gandhi'nin Hindistan Ulusal Kongresi'nin bölünmeyi desteklemesi ile kendilerini "kurtların ortasına atılmış" hissediyorlardı.

O dönem Kuzey Batı Sınır Eyaleti olarak bilinen eyalette, bölünme ve Pakistan'ın bağımsızlığının hemen öncesinde "Pakistan'a mı yoksa Hindistan'a mı katılmak istiyorsunuz?" şeklinde iki seçeneğe referandum kararı alındı. Abdulgaffar Han'ın hareketi halk oylamasının sadece iki seçeneğe

ıçerip “bağımsızlık ve Afganistan’a katılım” seçeneklerini içermemesinden dolayı boykot etse de referandum %99 üzerinde onayla Pakistan’a katılımla neticelendi.

Hodayı Hidmedgar, o dönem ilk etnik temelli milliyetçilik hareketi idi. Pakistan’a ilerleyen dönemlerde baş ağrısı oluştursa da Pahtunlar Pakistanlaşmayı tercih ettiler.

Yeni kurulmuş Pakistan’da ikinci etnik temelli sorun Doğu Pakistan’da ortaya çıktı. Pakistan’ın kurucu lideri Muhammed Ali Cinnah, ülke için resmi dil olarak Urduca’yı öngörmüştü. Urduca aslında yüzlerce değişik etnisiteye sahip Hint Yarımadası’nda Müslümanların anlaşma (lingua franca) dili olarak ortaya çıkmıştı. Ancak Pencablı, Bengalli, Sindli, Pahtun ve Beluç gibi değişik ırkları bünyesinde toplayan Pakistan’da ana dili Urduca olan yaklaşık yüzde onluk bir kesim vardı ve onlar da bölünme esnasında Pakistan’a göç eden “Muhacirler” idi ki ilerleyen dönemlerde onlar da dil milliyetçiliği üzerinden organize olup ayrı bir eyalet talebinde bulunacaklardı.

Doğu ve Batı olarak bağımsızlığını kazanan Pakistan yönetiminin

1955-1970 arası ‘Birlik’ (One Unit) başlığı altında, daha çok tek etnik ırka sahip ve nüfus olarak fazla Doğu Pakistan’ı siyasi olarak dengeleme amaçlı, bir merkezileştirme çabasının olduğunu da görüyoruz. Eyaletlerin bu çabaya sert tepkilerini de burada zikretmek gerekiyor.

Pakistan’ın doğu kanadını oluşturan Doğu Pakistan’ın nüfusu (yaklaşık %55) Batı Pakistan’dan daha fazla idi ve Batı Pakistan’ın bölünmüşlüğüne aksine çoğunluğunu tek bir kavim, Bengalliler, oluşturuyordu. Bengallilerin Urduca yanında Bengalcenin de resmi dil olarak kabul edilmesi talebi, Cinnah tarafından kabul görmemişti.

Dil ukdesi yanında Doğu Pakistan’a üvey evlat muamelesi ileride Pakistan’a pahalıya mal olacaktı. 1970’de yapılan ilk doğrudan genel seçimleri açık ara Doğu Pakistan merkezli Avami Lig kazandı ama ordu ve Batılı siyasetçiler (Zülfikar Ali Butto diye de okuyabiliriz) iktidarı Doğu Pakistanlılara bırakmak istemeyince çıkan iç savaş, Hindistan’ın da müdahalesiyle zaten fiziki olarak ayrı olan iki Pakistan’ı böldü ve Doğu Pakistan Bangladeş ismi ile ayrı bir devlet olarak bağımsızlığını kazandı.

İngilizlerin Hint Alt Kıtasını terk edeceklerinin belli olmasıyla birlikte Müslümanlar, inançlarını rahatça yaşayacakları bir ülke tasavvur etmişler ve bunu Pakistan (Temizler Yurdu) olarak nitelendirmişlerdir.

Hodayı Hidmedgar, o dönem ilk etnik temelli milliyetçilik hareketi idi. Pakistan'a ilerleyen dönemlerde baş ağrısı oluştursa da Pahtunlar Pakistanlaşmayı tercih ettiler.

Etnik ve bölgesel milliyetçiliğe nüfusunun yarısından fazlası ve yüz ölçümünün yaklaşık sekizde birini kurban veren Batı Pakistan, dört eyaleti ve daha sonradan Pakistan'a katılacak "Özgür Kabile Bölgeleri" (Azad Kabail) ile baş başa kaldı.

Yeni yeni ulus devlet olmaya başlayan Pakistan'da şimdi etnik temelli milliyetçiliğin güçlenmesi gerekirdi ama öyle olmadı.

1973 anayasası federal sistemi güçlendirip iki meclisli bir yasama sistemi oluşturunca Pakistan'ın etnik milliyetçilikle imtihanı ileriye doğru kolaylaştı.

Eyalet meclisleri ve eyaletlerin dış politika, savunma dışında kendi kendilerini yönetmeleri etnik milliyetçiliği belli sınırlar içerisinde bıraktı. Merkezden atanan bir vali marifetiyle merkez-eyalet ilişkilerinin düzenlendiği, eyaletin kendi meclisi, başbakanı ve kabinesinin olduğu yönetim oluşturuldu.

Ayrıca, eyaletler federal meclise nüfus oranları nispetinde milletvekili göndererek orada da temsil edilmeye başladılar. Hatta kabinelere girdiler. Senato'da Pakistan'ın dört eyaleti, eşit oranda temsil edilmeye başlandı. Eyalet temsilcilerinin federal milletvekili, federal bakan, başbakan ve hatta devlet başkanı olması önüne bir engel oluşturulmadı. Böyle olunca da mahrumiyet duygusu azaltılmış, Pakistanlılık aidiyeti güçlendirilmeye başlanmış oldu.

Mevcut durum itibarıyla Pakistan eyaletlerine etnik milliyetçilik gözlüğü ile bakacak olursak:

Pencab: 242 milyonluk ülke nüfusunun neredeyse yarısını oluşturan Pencab eyaleti, bu noktadaki en rahat eyaletlerden biri ve hatta ülkeyi onların çekip çevirdiği suçlamalarına muhataplar. Siyaset, ordu ve bürokraside etkinler. Bir mahrumiyet söz konusu değil.

Şu da var ki Pencab eyaletinin güneyinde bir tür dil milliyetçiliği

üzerinden Güney Pencab ya da Saraikistan isimli ayrı bir eyalet taleplerini dillendiren Sarayeki topluluğu vardır. Federal yönetime gelip giden iktidar partilerinin de sıcak baktığı bir konudur ama henüz o aşamaya gelmemiştir.

Sind: Sind milliyetçiliği ülke çapında pek neşvü nema bulan bir hareket değil. Bunun ana sebeplerinden biri, bu eyalet merkezli, ülkenin üç ulusal ve köklü partisinden biri olan Pakistan Halk Partisi'nin (Butto Hanedan partisi diye de okuyabiliriz) ülke siyasetinde ve hatta kaderinde özellikle 1970'li yıllarla birlikte sürekli önde olması. Ayrıca, eyalet bazlı ittifaklarla zaman zaman ülkeyi domine etmeleri. Sind'den etnik temelli ve hatta dil milliyetçiliği üzerinden bir öğrenci hareketi olarak başlayıp güçlü bir siyasi partiye **dönüşen Muhacir Ulusal Hareketi** (MQM) üzerinden Pakistan'a bir tehdit vardı ve büyük bir baş ağrısına da sebep olmuştu ama merkezin müdahalesi ve lider kadronun akıllıca bir manevrası ile ulusal bir hareket olmaya karar verdi ve hatta ismini de **Birleşik Ulusal Hareket** olarak değiştirdi. Şimdi hem eyalet ve hem de federal bazda kilit oyuncu olarak politikada rol oynamaya çalışıyor. Ancak Pakistan içerisinde ayrı bir eyalete sahip olma ülküsünden vazgeçmiş değiller.

Hayber Pahtunhah: Pakistan'ın Afganistan sınır bölgesinde ve üzerinde Afganlıların egemenlik iddia ettiği bir eyalet. İngilizlerin Durand Anlaşması ile Afganistan'dan kopardıkları parça ve iyi yönetilmezse Pakistan ile Afganistan arasına konulmuş saatli bir bomba.

Bu eyaletteki "Hodayı Hidmetgar" hareketinin Pakistan'ın kuruluşunda katılıma karşı çıktığını, bağımsız bir devlet talebinde bulunduğunu ve hatta bunun bir referanduma yol açtığını zikretmiştik. Ancak, zamanla bu eyalet mensuplarının devlet

başkanlığı da dâhil federal devlette, özellikle de orduda iyi temsilinin (üst düzeyde yüzde kırklara ulaşılıyor) etnik milliyetçiliği epeyce zayıflattığını, Pakistan aidiyetinin güçlendiğini söylemeliyiz.

Eyaletin etkin milliyetçi partisi de milliyetçi sloganlar üretmekten çok ülke genelinde etkin olmaya doğru dümen kırmış durumdadır.

Hayber Pahtunhah'ın ana problemi şu an milliyetçi olmayan, militan bir hareket olan Pakistan Taliban Hareketi'dir. Bu hareket, sadece eyaletin değil tüm Pakistan'ın istikrarını tehdit etmektedir.

Beluçistan: Ülkenin yüz ölçümü olarak en büyük (yüz ölçümün neredeyse yarısı) ama nüfus olarak en düşük (ülke nüfusunun yirmide biri) doğal kaynak olarak ise ülkenin en zengin eyaletidir. Afganistan, İran, Afganistan arasında stratejik bir konuma sahiptir, ülkenin okyanusa en uzun kıyısı olan eyaletidir. Beluç halkı, üç ülke arasında bölünmüş durumdadır.

Pakistan-Çin ortak kalkınma projesi ve Çin Pakistan Ekonomik Koridoru'nun son noktası olan stratejik Gwadar, derin deniz limanı da Beluçistan'dadır.

Eyaletin Pakistan'la ilişkileri başından beri iyi olmadı. Beluçlar bölünmeden sonra 1948, 1958, 1962 ve 1973 yıllarında olmak üzere Pakistan ordusu ile dört kez karşı karşıya geldiler.

Etnik milliyetçi ve ayrılıkçı silahlı hareketler bağımsızlık talebiyle bugün de faaldirler. Aynen Doğu Pakistan'daki Bengalliler gibi Beluçlar da kendilerine üvey evlat muamelesi yapıldığını, eyalet tabii kaynaklarının Pakistan tarafından yağmalandığını ve kendilerinin bundan pay alamadıklarını iddia etmektedirler.

Pakistan'ın dört eyaletine nispetle etnik milliyetçilik üzerinden en ciddi tehdit Beluçistan'dan

gelmektedir. Sınır kontrolünün zor olduğu bir coğrafyada Pakistan'a muhalif silahlı bir ayrılıkçı hareketin Pakistan'ın gizli ve açık düşmanları tarafından istikrarsızlaştırma amaçlı olarak desteklenmesi kaçınılmazdır.

Netice olarak söylemek gerekirse Pakistan, Doğu Pakistan'ı etnik milliyetçilik üzerinden kaybettiikten sonra bir dindaşlık milliyetçiliği olan Pakistanlılaşma sürecini hızlandırmış ve bunda büyük oranda başarılı olmuştur.

Etnik milliyetçilik belasından tamamen kurtulmak mümkün olamayabilir. Sind ve Hayber Pahtunhah örneklerinde olduğu gibi eyaletleri federal yönetime daha fazla katmak, adaletli paylaşım etnik milliyetçiliği (Pakistan'da ayrılıkçılık olarak niteleniyor) önleyecektir.

Unutulmaması gereken başka önemli bir konu ise Pakistan'ın çimentosunun İslam olduğudur. Pakistan'ın İslam bağından kopması, çözülmesinin de önünü açar.

Netice olarak söylemek gerekirse Pakistan, Doğu Pakistan'ı etnik milliyetçilik üzerinden kaybettiikten sonra bir dindaşlık milliyetçiliği olan Pakistanlılaşma sürecini hızlandırmış ve bunda büyük oranda başarılı olmuştur.

Milliyetçiliğin Pakistan'ın Toplumsal Hayatına Etkisi

Ahsan SHAFIQ

İLKE Vakfı Uluslararası İlişkiler
Koordinatörü

Pakistan, nüfus bakımından dünyanın en büyük altıncı ülkesidir. Nükleer caydırıcılığa sahip tek Müslüman Güney Asya ülkesi olup, doğuda Hindistan, batıda Afganistan ve İran, kuzeyde Çin ve güneyde Umman Denizi ile sınırları paylaşan bölgede yer almaktadır. Pakistan'ın toplam yüzölçümü yaklaşık 881.913 kilometrekaredir (340.509 mil kare) ve bu da onu yüzölçümü bakımından da Güney Asya'daki en büyük ülkelerden biri yapmaktadır.

Pakistan doğal güzellikleri açısından eşsiz bir manzaraya sahiptir. Duyuları büyüleyen ve ülkenin doğal ihtişamına bir bakış sunan çeşitli güzel manzaralarla kutsanmıştır. Ülke, Kuzey'deki güçlü Himalayalar'dan Güney'deki popüler Arap denizine kadar güzel bir karışıma sahiptir. Ülke sadece Pencap'ın yemyeşil topraklarına ev sahipliği yapmakla kalmayıp aynı zamanda Kuzey Batı'daki göl ve yaylaların yanı sıra Sindh eyaletindeki yakıcı sıcak çöllere de sahiptir.

Bu çeşitlilik sadece coğrafya ile sınırlı değildir. Pakistan, her biri kendine özgü kültürel, dilsel ve tarihi özelliklere sahip çeşitli etnik kökenlerden oluşan bir nüfusa sahip ülkedir. Bu etnik kökenler bir yandan farklı kültür ve geleneklerden oluşan güzel bir mozaik yaratırken, diğer yandan da sosyal uyumdan ekonomik eşitsizliklere ve ırksal çizgilerdeki siyasi bölünmelere kadar toplumsal yaşamın çeşitli yönleri üzerinde bazı yansımaları sahiptir.

Pakistan'daki başlıca etnik gruplardan bazıları şunlardır:

Pencaplılar

Pencaplılar, Pakistan'daki en büyük etnik gruptur ve esas olarak Pencap eyaletinde yaşamaktadırlar. Geleneksel müzik, dans ve mutfak dahil olmak üzere zengin bir kültürel mirasa sahiptirler. Bölgede yaygın olarak Pencapça konuşulmaktadır.

Sindiler

Sindhi etnik grubu, Sindh eyaletinin yerlisidir. Kendilerine özgü bir kültürel kimlikleri vardır ve Sindhi dilini konuşurlar. Sufi gelenekleri ve kültürel uygulamaları Sindhi kültürünün önemli yönleridir.

Peştunlar

Pathanlar olarak da bilinen Peştunlar, öncelikle Hayber Pakhtunkhwa eyaletinde ve Belucistan'ın bazı bölgelerinde yaşamaktadır. Peştuca ana dilleridir ve zengin bir kabile kültürüne ve tarihine sahiptirler.

Beluciler

Beluç etnik grubu Belucistan eyaletinde yoğunlaşmıştır. Kendi dilleri olan Beluci diline ve kabile gelenekleri ve göçebe yaşam tarzlarıyla karakterize edilen farklı bir kültürel mirasa sahiptirler.

Muhacirler

Muhacir, genel olarak 1947'de alt kıtanın bölünmesinin ardından Hindistan'dan bugünkü Pakistan'a göç eden herkesi ifade etse de bugünkü bağlamda Muhacirler esas olarak 1947'de Britanya Hindistan'ın bölünmesi sırasında Pakistan'a göç eden Urduca konuşan göçmenlerdir. Başta Karaçi olmak üzere kentsel bölgelere yerleşmişler ve ülke ekonomisine ve kültürüne önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Seraikiler

Seraikiler öncelikle Pencap'ın güneyinde ve Hayber Pakhtunkhwa'nın bazı bölgelerinde yaşamaktadır. Seraiki dilini konuşurlar ve Pencap ve Sindhi kültürlerinin unsurlarını harmanlayan benzersiz bir kültürel kimliğe sahiptirler.

Pakistan'ın etnik yapısının karmaşık olduğunu ve genellikle tarihi, siyasi ve sosyo-ekonomik faktörlerle iç içe geçtiğini belirtmek önemlidir. Bunlar başlıca etnik gruplardan bazıları olsa da, her etnik grup içinde birçok alt grup, topluluk ve varyasyon bulunmaktadır. Ayrıca Pakistan'ın nüfusu göç, kentleşme ve kültürel değişim gibi faktörler nedeniyle sürekli olarak değişmekte ve bu da daha fazla çeşitliliğe yol açabilmektedir.

Farklı milliyetlerin Pakistan'ın sosyal yaşamı üzerindeki etkisi, kültürel çeşitlilik, tarihsel geçmiş, ekonomik eşitsizlikler ve siyasi dinamikler gibi çeşitli faktörleri içeren karmaşık ve çok yönlü bir konudur. Pakistan, çeşitli etnik, dilsel ve kültürel gruplardan oluşan nüfusuyla çeşitlilik arz eden bir ülkedir.

Kültürel Çeşitlilik

Milliyetlerin Pakistan'daki kültürel çeşitlilik üzerindeki etkisi, tarihi, sosyal ve coğrafi faktörlerin karmaşık ve dinamik bir etkileşimidir. Yerli kül-

türler, tarihsel göçler, kentleşme, küreselleşme ve daha fazlası arasında ki etkileşimler, Pakistan'ın çok yönlü kimliğini yansıtan zengin ve çeşitli bir kültürel manzaraya katkıda bulunmuştur. Birden fazla ulusun varlığı Pakistan'ın zengin kültürel dokusuna katkıda bulunmaktadır. Farklı etnik gruplar kendi geleneklerini, dillerini ve adetlerini beraberinde getirerek ülkenin kültürel manzarasını şekillendirmektedir. Festivaller, mutfak, giyim ve sanat farklı bölgelerde değişiklik göstererek çeşitli ve canlı bir sosyal ortam yaratır. Kuzeyde Gilgit-Baltistan sakinleri, kuzeybatıda Peştunlar, Pencap ve Hayber Pakhtunkhwa eyaletleri kuşağında Hazaralar ve güneyde Blochiler, Saraikiler ve Sindilerin hepsinin kendilerine özgü gelenek ve göreneklere genellikle birbirinden oldukça farklıdır ve sonuçta bu durum kültürel çeşitliliğe katkıda bulunur.

Dil

Pakistan, Urduca ulusal dil olmak üzere çeşitli dillere ev sahipliği yapmaktadır. Bununla birlikte, Pencap, Sindhi, Beluci ve Peştuca gibi çeşitli eyaletlerin kendi dilleri vardır. Dil, genellikle belirli bir etnik gruba aidiyet duygusunu yansıttığı için sosyal etkileşimlerin ve kimliklerin şekillenmesinde önemli bir rol oynayabilir. Çoğu zaman olumlu olarak görülse de bu durum Pakistan'daki birçok etnik grup için bir istismar noktası olmuştur. Toplumsal yaşamda bozulmaya yol açmayı amaçlayan kötü niyetli sesler genellikle bölgesel diller ve bölgesel kaynaklar üzerinde haklar gibi klişe ve sloganların arkasına saklanmaktadır.

Sosyal Uyum ve Bölünme

Çeşitlilik bir toplumu zenginleştirebileceği gibi gerilim ve çatışmalara da yol açabilir. Tarihsel olarak Pakistan'da toplumsal dinamikleri etkileyen etnik ve dilsel gerilimler yaşanmıştır. Farklı milliyetlerin çıkarlarını ve haklarını dengelemek ülke için süregelen bir zorluktur.

Siyasi Temsil

Farklı etnik gruplar genellikle ses-

lerinin duyulmasını ve çıkarlarının korunmasını sağlamak için siyasi yapılarda temsil edilmeye çalışırlar. Bu durum bazen güç mücadelelerine ve kaynak dağılımı tartışmalarına yol açabilir, zira çeşitli milletler siyasi nüfuz ve kontrol için yarışabilir.

Ekonomik Eşitsizlikler

Milliyetlerin ülke içindeki ekonomik eşitsizlikler üzerinde etkisi olabilir. Bazı bölgelerde eşitsiz kalkınma ve kaynaklara erişim yaşanabilir, bu da etnik hatlar boyunca sosyal ve ekonomik dengesizliklere yol açabilir.

Kentsel ve Kırsal Dinamikler

Milliyetlerin etkisi kentsel ve kırsal alanlarda farklı şekilde gözlemlenebilir. Karaçi, Lahor ve İslamabad gibi şehir merkezleri, göç ve ekonomik fırsatlar nedeniyle genellikle daha çeşitli nüfuslara sahiptir. Öte yandan kırsal alanlar daha yoğun etnik nüfusa sahip olabilir.

Kültürel Değişim ve Entegrasyon

Pakistan gibi çeşitlilik içeren bir ülkede milletlerin bir araya gelmesi kültürel alışverişi ve entegrasyonu teşvik edebilir. Farklı geçmişlerden gelen insanlar etkileşime girer, birbirlerinden bir şeyler öğrenir ve yeni geleneklere uyum sağlar; bu da çeşitliliğin ortasında bir birlik duygusu yaratabilir.

Eğitim ve Medya

Eğitim sistemi ve medya, milliyetlere ilişkin algıların şekillenmesinde rol oynamaktadır. Farklı gruplar arasında kapsayıcılığı, hoşgörüyü ve anlayışı teşvik etmeye yönelik çabalar daha uyumlu bir sosyal atmosfere katkıda bulunabilir.

Milliyetlerin genel olarak hiçbir yerde ve Pakistan'da sosyal yaşam üzerindeki etkisinin statik olmadığını; ekonomik kalkınma, değişen siyasi ortam ve toplumsal değişimler gibi faktörlere bağlı olarak zaman içinde geliştiğini belirtmek önemlidir. Etnik gerilimler ve eşitsizliklerle ilgili zorluklar olsa da tüm milletlerin katkılarına değer veren, çeşitli ve kapsayıcı bir toplum için fırsatlar da vardır.

Ulusalçılık ile Küreselcilik Kıskacında Balkanlar ya da Üçüncü Yolun İmkânı

Mustafa ŞENTÜRK

Prof. Dr., Trakya Üni. İlahiyat Fak.

Giriş

Eski Türkçe’de “çamur” anlamındaki balık kökünden “bataklık yer” anlamına kullanılan birleşik balık+an kelimesinden gelen Balkan ismi, müsemâmısla uyumlu olarak “sarp ve ormanla kaplı sıra dağları” ifade eder. Kelime Macarca ve Bulgarca başta olmak üzere dünya dillerine de Türkçe’den geçmiştir. Bölgenin Türkler ve Osmanlılar nezdindeki müsemâmına uygun bir diğer ismi *Rumeli’dir*. Malûm, ismi de müsemâmı da müsemâmî tayin eder. Buna göre Türk’ün zihninde ve gönlünde Balkan ve Rumeli tesmiyesinin yeri ile Güneydoğu Avrupa isimlendirmesinin yeri aynı olmasa gerektir. Zira ilk ikisi, köklerini merkezine koyduğu kendi tarihi ve kültüründen alan, üstelik coğrafya ile de uyumlu birer adlandırma iken sonuncusu yabancılaşan bir zihnin Kıta Avrupa’sını ve bâhusus İngiltere’yi merkeze alan ve adlandırmayı bu merkeze göre yapan bir yaklaşımdır. Ne yazık ki, yabancılaşan anlayışın bir tezâhürü olarak bu ülkenin bazı üniversitelerine bağlı olarak *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Merkezi* adı altında sözde akademik birimler kurulabilmiştir. Demek ki ilk adım, nereden bakılacağına belirlenmesidir ve bu belirleme bölgede yaklaşık altı asır hüküm süren bir millet olarak bizim için olduğu kadar bölgede yaşayanlar açısından da önemlidir.

Bilindiği gibi Balkanlar; ülkemizin Trakya bölgesini ve bugünkü adlarıyla Bulgaristan, *Yunanistan*, *Kuzey Makedonya*, *Arnavutluk*, *Kosova*, *Karadağ*, *Sırbistan*, *Bosna-Hersek*, *Romanya*, *Hırvatistan*, *Slovenya*’yı içine alan bölgedir.

Balkanlar sadece coğrafi olarak değil beşerî ve dolayısıyla ictimâî, kültürel ve siyâsî olarak da “sarp” bir bölgedir. Zira yukarıda anılan ülkelerde yaşayan halklar, dînî ve etnik kökenleri itibarıyla kozmopolit bir yapıya sahiptir. Açmak gerekirse -Gagavuzlar’ı da düşününce- Türkler’in, Yunanlılar’ın, Bulgarlar’ın, Hırvatlar’ın, Pomaklar’ın, Boşnaklar’ın Makedonlar’ın, Arnavutlar’ın ve Romanlar’ın hem Müslümanları hem de -çeşitli mezhepleriyle birlikte- Hristiyanları vardır ve bu durumun doğurduğu “etnik milliyetçilik” potansiyeli, kozmopoliteyi daha da girift hale getirmektedir. Bu

noktada bir bölgenin, kendi içinde daha küçük bölgelere ayrılıp parçalanması sürecini ifade eden Balkanlaşma terimini hatırla(t)mak gerekecektir. O nedenle bölge, tarih boyu Makedonlar'dan Romalılar ve Bizanslılar'a, Hunlar'dan Kumanlar ve en uzun süre Osmanlılar'a, son olarak da Yugoslavya Devleti altından Slavlar'a kadar pek çok milletin hâkimiyeti altına girmişse de, bölgede hiçbir zaman tam bir hâkimiyet kurulamamıştır. Bu durumun, bölgenin tarihine olduğu kadar geleceğine de ışık tuttuğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle Balkanların, bu yazının başlığında yer alan ulusalcılık ile küreselcilik arasındaki konumuna dâir fikir verebilir.

Âidiyet, insânî bir duygu olup o minvalde ulus âidiyeti kadîm bir duygu olsa da bizde daha *çok Milliyetçilik olarak kullanılan daha az da Ulusçuluk, Nasyonalizm ve/ya ayrımcılığı ve "ötekine" düşmanlığı çağrıştıran Irkçılık şeklinde anılan Ulusalcılık*, Fransız Devrimi'ni (1789) müteâkiben ortaya çıkan ve toplumu daha çok etnisite temelinde ulus olarak tanımlayarak ulusun yüceltilmesi ile ulus devletin güçlendirilmesini savunan bir modern dönem anlayışı ve/ya ideolojisidir. Ticâretin gelişmesi sonucunda aristokrasiyi temsil eden hânedanlıklara karşı burjuvazinin ya da diğer bir tabirle seküler orta sınıfın güçlenmesi ile egemenliğin hânedânlardan alınıp doğrudan 'halkın kendisine' verilmek sûretiyle her ulusun kendi devletini kurmasını savunan bu anlayış, imparatorlukların dağılmasına yol açmıştır. Bu bağlamda ulus ile devleti âdetâ aynıleştiren ulusalcılığın, "Tanrı merkezli" evren anlayışından "insan merkezli" evren anlayışına geçiş süreci olarak; *rasyonalizm, pozitivizm, hümanizm, laisizm ve sekülerizm...* gibi kavramlarla birlikte ortaya çıktığı söylenebilir.

Doğduğu Batı'da da bizde de Glo-

balizm adıyla da anılan ve merkezinde Kıta Avrupa'sının olduğu modernitenin son aşaması olarak kabul edilen ve -aşırı (hiperglobalist) kuşkucu (sceptic) ve evrimsel-dönüşümsel (transformationalist) yaklaşımlar mahfûz tutularak- haberleşmenin, kültürel, ticârî ve siyâsî faaliyetlerin serbestiyet (!) kazanıp toplumların yaklaşması olarak tanımlanan Küreselcilik ise ABD merkezli bir ideoloji olarak, aslında ABD'nin ve diğer ülkelerin (!) küresel güvenliğini sağlamak için beraber (!) çalışmasını ve ABD'nin bu ülkeleri desteklemesinin dünyayı daha iyi bir duruma getireceğini iddia eden bir ideolojidir.

Bu noktada modern dönemde ulusalcılık ile küreselcilik birbirinin alternatifi ve/ya zıddı gibi görünse de -ilkinin yapı sökümü ikincisinin yeniden inşâya olmak üzere- aynı amaca hizmet eden iki ideoloji, belki de daha doğru bir yaklaşımla 'aynı ideolojinin iki yüzü' olduğunu söylemek mümkündür. Bu yaklaşıma göre önce ulusalcılık toplumları partikülerize ederek parçalamış, sonra küreselcilik onları tek/düze bir yapı altında birleştirme amacını gütmüş ve gütmektedir.

Ulusalcılık ve Küreselcilik Kısacasında Balkanlar

Tarihî kökleri olan ve literatürde Balkanlaşma kavramıyla ifade edilen Balkanlardaki kozmopolit yapının üstüne; modern dönemde Balkanlarda ulus ve ulusal kimlik bilincinin oluşumunda; ulusçuluk akımının, Osmanlı'ya ve Rum Ortodoks Kilisesi'ne karşı girişilen mücâdelenin, ve seküler eğitim ile ulaşım ve iletişim araçlarının yaygınlaşması ile din (religious nationalism) ve mezhep ulusçuluğunun (sectarian nationalism) etkili olduğu söylenebilir. Osmanlı, güçlü iken geliştirdiği ve dînî etnisiteye dayanan *millet sistemi* ile nispeten daha kolay idare edebildiği Balkan

***Bilindiği gibi
Balkanlar; ülkemizin
Trakya bölgesini ve
bugünkü adlarıyla
Bulgaristan,
Yunanistan, Kuzey
Makedonya,
Arnavutluk, Kosova,
Karadağ, Sırbistan,
Bosna-Hersek,
Romanya, Hırvatistan,
Slovenya'yı içine alan
bölgedir.***

topraklarında ayrılıkçı isyanlar başlayınca millet sistemini tahkîm etmek için önce *İslâmçılık* siyâsetini, tutmayınca da ulus ve din ayrımı gözetmeksizin Osmanlı vatandaşlığı temeline dayanan Osmanlıcılık siyâsetini götüysede parçalanmanın önüne geçememiştir. Bu noktada yukarıda sözü edilen siyâsî anlayış ve uygulamaların bazı handikaplarından söz edilebilirse de, asıl faktörün Osmanlı'nın zayıf düşmesi olduğunu gözden ırak tutmak gerekir.

Bugüne gelindiğinde, soğuk savaşın ardından, SSCB ile liderliğindeki Doğu bloğunun ve o arada Yugoslavya'nın yıkılışı ve ABD öncülüğünde tek kutuplu yeni dünya düzeni ile Balkanlardaki uluslar birer birer bağımsızlıklarını ilan etmiş oldular. Ulusalçılık, Balkanlarda 90'lardan itibaren yükselen "değer". Yugoslavya'nın dağılmasının ardından oluşan belirsizlik ve ona bağlı güvensizlik ortamı, bilâhère işsizlik ve yoksulluğun artması, bölgedeki etnik unsurların siyasetçilerini bu tür durumlarda her zaman "prim yapan" ulusalçı bir söyleme itmiştir. Nitekim ülkemizde son yıllardaki ekonomik dalgalanmanın, "bazı" siyâsîlerin mültecilere dönük ırkçılığa varan söylemini ve zenofobiye artırdığı malûmdur.

Arnavutlar'ın "Büyük Arnavutluk", Sırp'ların da "Büyük Sırbistan" ideallerini hâlâ diri tutmaya çalıştıkları bölgede, bugün artık Türkiye hâricinde en büyüğü 10 milyon, en küçüğü 1 milyonun altında nüfusa sahip irili ufaklı 11 Balkan ülkesi var. Üstelik hemen hepsinin demografik yapıları kozmopolit bir halde. Meselâ Arnavutluk'ta Arnavutlar dışında Ulahlar, Yunanlılar, Romanlar, Sırp'lar ve Makedonlar bulunmaktadır. Buna karşın Kuzey Makedonya'da Makedonlar'dan başka en çok Arnavutlar, sonra Türkler, Romanlar, Sırp'lar, Boşnaklar ve Ulahlar yaşar. Kosova'da Arnavutlar'dan

başka Sırp'lar, Boşnaklar, Romanlar, Türkler, Gorahılar ve Torbeşler bulunur. Özellikle bu son iki ülkede, etnik unsurlar arasında "devlet imkânlarının" paylaşımı için ciddî mücâdelelere tanık olmak mümkündür. Yine Bulgaristan'da Bulgarlar'dan sonra sırasıyla en çok Türkler, Romanlar, Ruslar, Ermeniler vd. halklar vardır. Balkan ülkelerine dağılmış toplam Türk nüfusu ise 10 milyondan fazla. Başka bir ifadeyle dağılmış halde de olsa Balkanlarda en fazla soydaşı olan ülke belki de Türkiye. "Belki de" kaydının nedeni, nüfus sayımlarının güvenilirliğinin tartışılması ve her zaman bölgedeki Türkler'in olduğundan az gösterilmesidir.

"Ben ve öteki idrâkinin" etnik kökene dayandırıldığı ortamda "öteki" halklar çoğu zaman bir tehdit olarak görülür. Nitekim Bosna Hersek'in bağımsızlık mücadelesi sırasındaki Sırp vahşetinde de görüldüğü gibi, Sırp'lar, hatta Hırvatlar için Boşnaklar; 1989 soykırımında görüldüğü gibi Bulgaristan için ve öteden beri Yunanistan için Türkler bir "tehdittir". Aslında genel olarak Türkler'in/ Müslümanların Balkanlar için bir tehdit olduğu algısı sürekli ısıtılmaktadır. O nedenle olsa gerek küreselcilerin Balkanlar'da oyunu "Türk korkusu (turco fobia)" üzerinden Gayr-i Türk Müslümanlar üzerine kurdukları ve "Türk'ün tekrar geri dönmesi" için tedbir almaya çalıştıkları görülmektedir. Örnekleme gerekirse bölgede Pomaklar'ın, Arnavutlar'ın ve Boşnaklar'ın Türk/İye ile irtibatını kesmek için, dînî eğitimlerini almak üzere ülkemize değil de daha çok Arap ülkelere yönlendirildikleri ve bunun sonucunda neo-selefi akımların bu halklar üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Tabîî Türkiye'nin bu konuda geçmişteki yanlış politikalarının olumsuz etkisi de göz ardı edilmemelidir.

Balkanların bu kozmopolit yapısı nedeniyle, bölgede etnik milliyetçilik patla(tıl)maya hazır bir bomba gibi duruyor. İşte tek kutuplu bir dünyayı savunan küreselciler tam da bu aşamada devreye giriyor. Onlar bir taraftan bölgede etnik hassâsiyetleri canlı tutarak halkları partikülarize etmek diğer taraftan bu halkları tek bir merkeze bağlamak amacındadır. Yani tipik bir "böl, parçala, yönet!" taktiği.

ABD ve Balkanlar söz konusu olduğunda Almanya'nın başını çektiği "Batı Kanonu"; küresel iletişim araçları, küresel bilim, kültür, düşünce ve sanat kuruluşları, küresel şirketler vd. enstrümanları ile bölgede bir hegemonya kurmakta zorlanmayacaklardır. Bu da Balkanlar'ın kendine has yapısını ve kültürünü kaybetmesine yol açacaktır. Zira küreselleşme ile sınırların aşılıp bütün dünyaya yayılması umulan iktisâdî, ictimâî, siyâsî ve kültürel "ortak değerlerin" aslında Kapitalist Batı merkezli (western centric & euro centric) değerler olduğu inkâr edilemez bir gerçektir.

Diğer taraftan bir diğer bölgesel güç Rusya'nın, hinterlandı ve "önbahçesi" olarak Balkanlar'da hâlâ etkili olduğu bir gerçektir. Rusya hegemonik bir güç olarak, geçmişte Varşova Paktı ile "demirperdeyi" oluşturduğu eski Komünist/ Sosyalist Doğu bloğu ülkeleri başta olmak üzere bölgede ticarî, ekonomik, kültürel ve politik işbirliğini canlı tutuyor.

Öyle görünüyor ki, Balkanlar birbirinin alternatifi ve/ya zıddı gibi sunulan ama aslında "kırk katır-kırk satır" dilemmasından başka bir şey olmayan ulusalçılık ve/ya küreselcilik kısılcına alınmak istenmektedir. İster iki ayrı ideoloji ister bir ideolojinin iki yüzü olarak algılsın, sonuç Balkanlar açısından değişmeyecektir. Ulusalçılık da küreselcilik de Balkanların parçalanıp ekonomik, kültürel ve belki de

en önemlisi beşerî açıdan sömürülmesine hizmet edecektir.

Peki, Balkanlar için üçüncü bir yol mümkün müdür?

Üçüncü Bir Yolun İmkânı ve Balkanların Geleceği

Bölgeyi nispeten tanıyan ve bölgede tanıklıkları olan bu satırların yazarına göre Balkanlar'da üçüncü bir yol mümkündür ve Balkanların geleceği buna bağlıdır. O da Balkanlar'ın Türk/İye ile yapacağı işbirliğidir. Osmanlı sonrası dönemde, bölgedeki eğitim kurumlarında Türkler'in emperyalist olduğu algısı oluşturulmaya çalışılmış ve bu algı bir nesil üzerinde etkili olmuşsa da tarihî gerçekler bunun aksini göstermektedir. Zira Türkler, bölgeye adalet ve asırlar süren bir "Osmanlı Barışı" (Pax Ottomana) getirmişlerdir. Tarihî kayıtlar göstermektedir ki, Türklerin Balkanlar'dan topladıkları vergi yine Balkanlar'a yatırım olarak dönmüştür. Zira Türkler, bölgeyi sömürüp kaçmayı düşünmemişler, Balkanlar'ı vatan bellemişlerdir. O nedenle -hamâset sayılmazsa- Türk demek "alan" değil "veren", "götüren" değil "getiren" demektir; adâlet, emânet, inşâ, imâr, yol, köprü, han, imâret demektir Balkanlarda.

Bilindiği gibi Balkanlar'da Türk, sadece bir ırkı değil Balkan Müslümanlarının tümünü imler. Bölgede "Türk" demek sadece Kayı, Oğur, Bulgar, Peçenek, Oğuz, Kuman (Kıpçak) değil; aynı zamanda Boşnak, Arnavut, Torbeş, Roman demektir; Boşnak, Arnavut, Torbeş, Roman da Türk. Bir diğer ifadeyle, bir Boşnak ne kadar Türkse bir Türk de o kadar Boşnak'tır. Bir Arnavut ne kadar Türk'se bir Türk de o kadar Arnavut'tur. Ve bütün bu Müslüman halklar "millet-i hâkimedir". Nitekim Balkan Savaşları'ndan İstiklâl Harbi'ne kadar olan dönemde muhâceret ve mübâdelelerin "millet-i hâkime" âidiyetine göre yapıldığı malûmdur. Yani o süreçte

Pomaklar, Torbeşler, Boşnaklar ve Müslüman Romanlar ve Arnavutlar'ın önemli bir kısmı Türkiye'ye göç etmeyi tercih etmişlerdir.

Bu bağlamda Türkiye ile Balkan ülkeleri arasında yine, yeni ve güçlü bir şekilde tesis edilmesi gereken işbirliği, bölgede ulusalcılık ile küreselcilik kıskacındaki bütün halklar için hem millî benliklerini korumak hem de bölgesel güç olmak için kaçınılmazdır. Bir diğer ifadeyle üçüncü yol ne nasyonalizasyon ne de globalizasyon değil glokalizasyondur.

Peki bu işbirliğinin çerçevesi nasıl olmalıdır?

Balkan ülkeleri, sanal "Türk fobisi" algısına kanmayıp geçmişle bugünün muhâsebesini yaparak geçmişte olduğu gibi kendi din, dil ve kültürleri ile var olabilecekleri ve "gerçek ortak değerleri" paylaşabilecekleri Türkiye ile; Türkiye de ne bir "âbi" ne de "geçmişten bir alacağı olduğu" düşüncesiyle hareket etmeyerek Balkan ülkeleri ile ictimâî, siyâsî, ticârî, iktisâdî işbirliği kurmalıdır. Kurulacak bu işbirliğinden her iki taraf da kazançlı çıkacaktır.

Son olarak hatırlatmak gerekir ki Türkiye son yirmi yılda tesis ettiği *YTB*, *TİKA*, *Yunus Emre Enstitüsü*, *Maarif Okulları* ve belki de en önemlisi geçmişte olduğu gibi "gerçek sivil inisiyatif" olan gönüllü kuruluşlar ile yumuşak güç (soft power) kullanmalı; Türklüğü bölgede etnik anlamda değil bu yazıda aktarılan çerçevede yansıtarak sadece soydaş siyâseti değil akraba halkları küstürmeyecek bir reel politika gütmelidir.

Dün yapılmış ve başarılı olmuş olan bugün de yarın da ama yeni bir anlayış ve yöntemle yinelenebilir. Zira yarının temînâtı dündür.

Bugüne gelindiğinde, soğuk savaşın ardından, SSCB ile liderliğindeki Doğu bloğunun ve o arada Yugoslavya'nın yıkılışı ve ABD öncülüğünde tek kutuplu yeni dünya düzeni ile Balkanlardaki uluslar birer birer bağımsızlıklarını ilan etmiş oldular.

Balkanların Geleceğinde Milliyetçiliğin Rolü

Bayram POMAK

balkanpostasi.net Genel Yayın Yönetmeni

Bugün, özellikle Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte bağımsızlıklarını kazanan Batı Balkan ülkeleri gelecekle ilgili kendilerine AB ve NATO'ya üye olma hedeflerini koymuşlardır. Bu ülkelerin hükümetleri her ne kadar demokrat ve liberal bir profil çizmeye çalışsalar da geçmişin milliyetçiliğinden sıyrıldıklarını söyleyemeyiz. Bu tespit hem hükümetler hem de halklar için geçerlidir. Özellikle Avrupa Birliği'nin zayıflaması ve bölgeye yönelik yapılan bazı ikiyüzlü politikalar eski milliyetçi kodların yeniden ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Örneğin Kuzey Makedonya, Sırbistan, Bulgaristan gibi çoğunluğun Ortodoks olduğu ülkelerde AB yanlılığı her geçen gün azalmaktadır. Özellikle Ukrayna savaşının başlaması ile Rusya'ya karşı haksızlık yapıldığını düşünenlerin sayısı, Ortodokslar arasında artmaya başlamıştır. Bu da liberal ve Avrupa yanlısı gibi görünen halkların, zaman ve şartlar içerisinde yeniden eski kodlarına dönebildiğine işaret etmektedir.

Balkanların dünyadaki milliyetçi akımlardan en fazla etkilenen coğrafya olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim son 150 yıl ve özellikle 90'lı yıllarda gerçekleşen kanlı savaşlar bunun en önemli delilidir. 1945 yılından itibaren Yugoslavya çatısı altında beraber yaşamış olan milletler neredeyse bir gece içerisinde yeniden köklerine dönerek birbirinin düşmanı oldu. Yugoslavya'daki Sırp çetnikler ile Hırvat Ustaşalar bunun örneği olarak geçmiş düşmanlıkların son bulmadığını sadece zaman ve ortamın müsaitliğinin kollandığını gösterdi. O yüzden Bosna Hersek, Kuzey Makedonya, Kosova gibi ülkelerdeki durum hakkında konuşacak olursak buradaki barış ortamını milliyetçilerin (Sırp ve Hırvat) uygun ortamı bulduklarında bozacaklarını söyleyebiliriz. Geçmiş bize bunu öğretirken, bugünkü retorikte bunu açık açık söylemektedir.

Konuyu daha iyi anlamak için belki Balkan halklarının milliyetçi felsefelerine ucundan dokunmak lazım. Tarih, Balkanlardaki en tehlikeli milliyetçiliğin Sırp milliyetçiliği olduğunu göstermektedir. Sırp milliyetçiler, Sırbistan'ın devlet olarak hâlâ tamamlanmamış olduğunu ve tüm Sırp'lar tek bir "çatı" altında toplanmadıkça tamamlanmayacağını düşünmektedirler. Bu bakımdan Bosna Hersek ve Kosova'nın başarısız devlet olmaları için ellerinden geleni yapmaktalar. Nitekim Bosna Hersek Cumhurbaşkanlığı üçlü konseyi üyesi Milorad Dodik, artık Bosna'nın barışçıl parçalanmasının zamanı geldi diyerek, Bosna'nın bölünmesini teklif etmektedir. Dodik, Bosna Hersek devletinin başarısız bir devlet olduğunu ve varlığını devam ettirmesinin mümkün olmadığını iddia etmektedir. Aynı şekilde Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić'te bugün her ne kadar liberal ve demokrat rolünü oynamaya çalışsa da 1995 yılında Sırbistan meclisinde "Bir Sırbı öldürürseniz biz yüzlerce Müslümanı öldüreceğiz" çağrılarında bulunuyordu. Sırp savaş suçlusunu Ratko Mladić 11 Temmuz 1995'te Srebrenica'ya kat-

liam yapmak için girdiğinde tarihe atıf yaparak "Sırp Srebrenica'sına hoşgeldiniz. Buradan Türk dahilerini attık ve bunu Sırp halkına hediye ediyoruz" diyerek Osmanlı'dan öç aldıklarını ifade ediyordu.

Sırp milliyetçiliğinin en önemli aktörlerinden biri hiç şüphesiz ki Sırp Ortodoks Kilisesidir. Milliyetçiliği, kiliseden ayırmak neredeyse imkânsızdır. Kilise, milliyetçiliği din ile özdeşleştirmek adına bir mitoloji oluşturmuştur. Sırp milliyetçiliğinin merkezinde "Kosova Savaşı" yer almaktadır. Sırp'lar Kosova Savaşı'nın gerçekleştirildiği 28 Haziran 1389 gününü kutsal bir gün olarak kutlamaktadırlar. Her ne kadar bu savaşı Sırp'lar kaybetse de bugüne özel önem atfetmektedirler. Kilise, Sırp'ların kaybettiği günü, Hz. İsa'nın Çarmıha gerilmesi olarak nitelendirirken, 1912 yılında tekrar Kosova'yı almalarını ise Hz. İsa'nın dirilmesi olarak betimlemektedirler. Aynı şekilde Boşnak ve Hırvatları da Sırp olarak kabul etmekte ve onları dinlerini değiştirdikleri için hainlikle suçlamaktadırlar.

Milliyetçilik, Balkanlardaki bir diğer halk olan Arnavutlar arasında da önemli bir rol oynamaktadır. Osmanlı tebaası olarak milliyetçilik, en geç Arnavutlarda ortaya çıkmıştır. Arnavutlar, Osmanlı ile birlikte ortak kaderi paylaşmıştır. Arnavutlar, çoğunluğu Müslüman olmak üzere üç dine mensupturlar. Bu yüzden Arnavut milliyetçiliğinde din arka plana atılmış ve Arnavut olmak ön plana çıkarılmıştır. Bu şekilde Arnavutlar milli birliklerini sağlamaya çalışmışlardır. Bugün Arnavutların çoğunluğu 1878 Berlin ve 1913 Londra Konferansında Kosova ve Kuzey Makedonya'daki Arnavutlar, Sırbistan'a bırakılmış olduklarından dolayı

Balkanların dünyadaki milliyetçi akımlardan en fazla etkilenen coğrafya olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim son 150 yıl ve özellikle 90'lı yıllarda gerçekleşen kanlı savaşlar bunun en önemli delilidir.

Makedonlar kendilerinin bu toprakların asıl sahipleri olduklarını vurgulamak için bir tarih oluşturmaya çalışmaktadırlar. Kendilerinin kökenlerini Büyük İskender'e dayandırmaktan çekinmemektedirler.

kendilerine büyük bir tarihi haksızlık yapıldığına inanmaktadırlar. Bu yüzden 1912'den itibaren Arnavutların birleşmesi için çeşitli başkaldırı ve savaşlar başlatmışlardır. Kosova'nın bağımsızlığını kazanması ile Balkanlarda halkının çoğunluğu Arnavut olan iki devlet ortaya çıktı. Bu iki devletin birleşmesi ile oluşturulmak istenen "Büyük Arnavutluk" söylemi hâlâ bazıları tarafından dile getirilse de günümüzde bu söylem ciddi olarak etkisini kaybetmiştir. Çünkü tarihi süreç içerisinde iki farklı devlet ortaya çıkmış ve neredeyse birleşmenin manası kalmamıştır. O yüzden Arnavutlar bugün Avrupa Birliği'ni kast ederek iki Arnavut devlet "Brüksel'de birleşecektir" demektedirler.

Balkanlarda milliyetçiliğin en fazla vurduğu diğer bir devlette hiç şüphesiz ki Bosna Hersek'tir. Müslüman Boşnaklar, Sırp ve Hırvatların oluşturduğu devlet, yapısı nedeniyle neredeyse fonksiyonlarını kaybetmek üzeredir. Bosna Hersek devletinin yaşamasını en fazla isteyen Müslümanlardır. Sırp ise eski retoriklerini devam ettirmekte ve Dayton Barış Anlaşması'nın artık faal olmadığını ve bu yüzden Bosna'nın dağılması gerektiğini açık açık ifade etmektedirler. Hırvatlar ise her ne kadar bütünlükten yana

olduklarını ifade etseler de şartların oluşması durumunda anavatanları Hırvatistan ile yola devam etmek isteyecekleri açıktır. Bu bakımdan milliyetçilik Bosna Hersek devletinin yaşaması için hayati bir öneme sahiptir.

Milliyetçiliğin geleceğini belirleyeceği diğer bir ülke de Kuzey Makedonya'dır. Tam olarak resmi bir rakam olmasa da Arnavutlar bu ülkenin %25'inden fazlasını oluşturmaktadırlar. Ancak Yugoslavya'dan 1992 yılında ayrılan Makedonya, Arnavutları neredeyse basit bir azınlık olarak tanımlamış ve görmezden gelme politikası izlemiştir. Bu sebeple Arnavutlar 2001 yılında silahlı bir kalkışma gerçekleştirmiştir. Araya uluslararası arabulucuların girmesi ile Ohri Barış Anlaşması yapılmış ve bu anlaşma ile bazı belediyeler Arnavutlara verilmiştir. Aynı şekilde Arnavutça üniversite açılmış ve Arnavutça, Arnavutların yoğun olarak yaşadığı yerlerde resmi dil olarak kabul edilmiştir. Ancak aradan 22 yıl geçmesine rağmen bu anlaşmanın yürütülmesinde sıkıntılar bulunmaktadır. Kuzey Makedonya'da devletin tanımlanması konusunda ciddi tartışmalar mevcuttur. Makedon milliyetçiler, burasının bir Makedon devleti olduğu konusunda ısrarcıdır. Arnavutlar ise kendilerini kurucu halk olarak niteleyerek Makedonya'nın çok uluslu bir devlet olduğu konusunda tartışmalar yaratmaktadır. Ancak iki ulus arasında neredeyse büyük bir iletişim kopukluğu mevcuttur. Arnavutlar, Makedon devletini kabullenmekte zorlanmaktadırlar. Makedon devletinin tarihi bir hata olduğunu ve Arnavutların asıl vatanının Arnavutluk olduğunu, ulus olarak doğrusunun da Arnavutluk'a katılmak olduğunu bu yüzden

gerekirse artık Makedonya'nın bölünmesi gerektiğini dillendirmektedirler. Makedonlar ise Arnavutların Makedonya için bir tehlike olduğunu düşünmektedirler.

Makedonlar kendilerinin bu toprakların asıl sahipleri olduklarını vurgulamak için bir tarih oluşturmaya çalışmaktadırlar. Kendilerinin kökenlerini Büyük İskender'e dayandırmaktan çekinmemektedirler. Nitekim Üsküp'ün çehresini değiştirmek için yaptıkları "Üsküp 2014" projesinde merkeze Büyük İskender'in babası Filip, Büyük İskender, Goce Delçev, Dame Gruevski gibi tarihi figürlerin anıtlarını diktiler. Bu şahsiyetler, Makedon devletinin sürekliliğini temsil ediyordu. Bu proje Antik Makedonya ile günümüz Makedonyası arasında bir bağlantı kurmak ve tarihi sahiplenmek için yapıldı. Yunanistan ise Makedonya'yı kendi tarihi şahsiyetlerini çalmakla suçlamaktadır. Yunanistan, Makedonya devletinin ismini tanımazken Bulgaristan'da Makedon halkını tanımamaktadır. Bulgaristan'a göre Makedon halkı yoktur, Makedon denilen halk aslında Bulgar'dır.

Makedonya'nın bu şekilde içerisinde bulunan Arnavutlarla olan anlaşmazlıkları ve komşularıyla olan tarihi ve siyasi sıkıntıları bu ülkenin geleceğini tehdit altına almaktadır.

Balkan halkları kendi milliyetçiliklerini onaylamak için her zaman tarihten kendi paylarına bir şeyler çıkarmaya çalışmaktadır. Özellikle Orta Çağ krallıkları ve antik Yunan en fazla başvurulan kaynaklardır. Bu yüzden sürekli olarak tarihi şahsiyetler konusunda anlaşmazlıklar mevcuttur. Büyük İskender Arnavutlar'a göre bir Arnavut, Yunanlara göre bir Yunan, Makedonlara göre bir Makedondur. Büyük İsken-

der, çerçevesinde verdiğimiz örnek daha birçok tarihi şahsiyet için geçerlidir. Aynı şekilde hemen hemen her halk bu bölgenin en "eski" halkıdır. O yüzden tarihi olarak bu halkın orada veya burada olması gereklidir. Bu düşünceler ise Balkan halkları arasında katliamlara neden olmuş tehlikeli ve zehirli düşüncelerdir.

Bu milliyetçi söylemler hâlâ çok büyük etkiye sahip olsalar da günümüzde bunları sorgulayan, geçmişle doğru bir şekilde yüzleşmesi gerektiğini, bu düşüncelerin zararlı olduğunu dile getiren entelektüel tarihçiler, yazarlar ve büyük halk kitleleri de bulunmakla birlikte yeterli değildir. Çünkü geçmişin hayaleti hâlâ Balkan halklarının peşini bırakmamaktadır. Çoğu kişi bu coğrafyada oldukça "diğeri" ile birlikte yaşamayı öğrenmek gerektiğinin farkına varmaya başladı. Ancak acılar çok taze olduğu için bir Boşnak veya Arnavut'un Sırplarla ortak bir gelecek tahayyül etmesi neredeyse hainlikle eşdeğer.

Geçmişe dönüp baktığımızda Balkanlarda milliyetçilik, insanlara acı ve kederden başka bir şey getirmemiştir. Bu milliyetçiliklerden en fazla kazanç sağlayanların ise büyük güçler olduğunu söyleyebiliriz. Büyük kitlelere baktığımızda halkların çoğu, savaşların kazananlarının olmadığını farkına vardı. Ancak bu tehlikenin geçtiği anlamına gelmemektedir. Hâlâ milliyetçi retoriklerin canlı olduğunu da görmekteyiz. Balkanlar, büyük güçlerin alanı olduğu sürece milliyetçilik kullanışlı bir araç olmaya devam edecektir. Bunun tek çıkar yolu milliyetçilik konusunda bilinçlendirilmeğdir. Aksi halde geçmişte olduğu gibi gelecekte de bu düşüncelerin faturası çok ağır olabilir!

Geçmişe dönüp baktığımızda Balkanlarda milliyetçilik, insanlara acı ve kederden başka bir şey getirmemiştir. Bu milliyetçiliklerden en fazla kazanç sağlayanların ise büyük güçler olduğunu söyleyebiliriz.

Mahmut Hakkı Akın ile Milliyetçiliğin Sınırları Üzerine

İNSİCAM

Prof. Dr. Mahmut Hakkı Akın
İstanbul Medeniyet Üni. Edebiyat Fak.

S: Dünya tarihinin son üç asrında en etkin fikir, siyasî akım ve hareketlerin başında milliyetçilik geliyor. Sizce milliyetçilik insanlığa ne getirmiş ne götürmüştür?

C: Milliyetçilik, tarihsel, ekonomik ve siyasi şartların sonucunda ortaya çıkmış bir gerçekliktir. Diğer ana akım ideolojilerle karşılaştırıldığında, milliyetçiliğin var olduğu toplumsal gerçeklik şartlarına göre daha çok esneklik gösterebildiği ve kendine özgü karakter kazandığı durumlar daha fazladır. Bu nedenle bir milliyetçilikten çok farklılaşan ve çeşitlenen milliyetçiliklerden bahsetmek gerekir. Fransız İhtilali sonrasında dünyaya yayılmasında, kitle toplumlarına yeni ve güçlü bir aidiyet duygusu sağlaması göz ardı edilemeyecek bir durumdur. Çünkü 18. yüzyıldan itibaren Avrupa merkezli yaşanan ve dünyaya yayılan değişim, tarım toplumlarının ve klasik aidiyet biçimlerinin değişimini de beraberinde getirmiştir. Devlet vatandaşlığına dayalı vatan aidiyeti ile tarım toplumunda yaşanan köye ve kasabaya aidiyet birbirlerinden farklıdır. Bu nedenle milliyetçilik, ulus devlet vatandaşlığı, devlet bütçesinin ciddi anlamda büyük bir orduya yatırım yapması, okullaşmanın ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması gibi gelişmelere sebep olmuştur. Bir yandan da pek çok toplumun bağımsızlık arayışına milliyetçiliğin kaynaklık ettiği de dikkat çekmektedir. Sömürgecilik konusundaki mücadelenin bir yerinde milliyetçilik var olmuştur ve hatta belirleyici olmuştur. Kitleselleşme, daima bireylerin ve özellikle azınlıkların hakları konusunda risklere sahip olmuştur. Bu nedenle milliyetçilik, özellikle iktidar ideolojisi olduğunda kendisini tanımladığı temel etnik ya da kültürel aidiyetin dışında kalanlarla ilgili çatışma riskleri üretmiştir. Bir yandan da milliyetçiliğin vatanseverliği kapsayan ancak ondan ibaret olmayan bir karaktere sahip olduğunu belirtmek gerekir. Bir vatana aidiyet ve onun için

çalışmak ve hatta canını vermekle ilgili vurgular milliyetçiliğin kendine göre değerler ürettiğini gösterir. Hatta milliyetçilik teorisyenlerinden Carlton J. H. Hayes, milliyetçiliğin ritüelleriyle, sembolleriyle, tanımladığı haramlar ve helallerle modern bir din olduğunu iddia etmiştir. Bu değerlendirmenin I. Dünya Savaşı yıllarında yapıldığını göz önünde bulundurmak gerekir. Kendisi gibi olmayanı yok etmeye veya dönüştürmeye odaklanan her ideolojinin ve siyasi rejimin, insanlığa büyük maliyeti olmuştur. Ancak bu milliyetçilikten ziyade otoriter ve totaliter rejimlerin bir meselesidir ki herhangi bir ideolojiye bağlı olarak da bu tür rejimler oluşabilir.

S: Ulus devletler ve milliyetçilik bağlamında neler söyleyebilirsiniz? Neredeyse her ulus devletin sınırları içinde birden fazla ulus barınıyor. Bu durum, nasıl bir sonuç doğurmuştur?

C: Eric Hobsbawm, önce ulus devletlerin oluştuğunu ve ardından ulusun tanımlandığını iddia etmiştir. Ulus devletler de kendi vatandaşlık tanımlarına göre azınlıkta kalan hâkim kültür ve dilden, farklı kültür ve dile sahip toplulukları genelde dönüştürme yoluna gitmişlerdir. Burada bir ulus devletin federatif ya da merkezîyetçi yapıya sahip olması arasında uygulama farkları da söz konusudur.

Örneğin İsviçre ve Belçika gibi ülkelerde, belirli bir etnik kimlik odağında vatandaş tanımı yapılamamıştır. Ayrıca ulus devlet kendine göre tanımladığı milliyetçiliği azınlıklara dayatmaya çalıştığında karşısında azınlık milliyetçilikleri bulmuştur. Yani milliyetçilik karşı milliyetçilik üretme potansiyeline sahip bir ideolojidir. Ulus devletler de milliyetçilik anlayışları da tarihsel ve sosyolojik şartlara göre değişim göstermiştir. Daha fazla etnik olarak farklı azınlık topluluğuyla birlikte yaşamak, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü gözeterek demokratik toplum anlayışına bağlı olumlu örnekler de yaşanmıştır. Bir topluma ve devlete aidiyetle ilgili tanımın sınırları değişmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle farklı toplumlarda farklı uygulamalarla karşılaşmak mümkündür. Bir yandan da olumsuzluklar ve hâkim kültür-azınlık kültürleri arasındaki gerilim de devam etmektedir. Azınlığa dahil olmak, belli haklara sahip olursa bile gündelik hayatta dezavantajlı bir sosyo-ekonomik duruma sahip olmayı ve toplumsal ilişkilere gizlenmiş sosyolojik bariyerleri ortadan kaldırmamaktadır.

S: Dünyanın bugün geldiği siyasal ve toplumsal karmaşa ve sorunlarda milliyetçiliğin bir tesirinden söz edebilir miyiz? Sizce bu sorunlardan çıkış yolu nedir?

C: Dünyanın karşılaştığı olum-

suzluklar için milliyetçiliği bir günah keçisine dönüştürmek işin kolayına kaçmak olacaktır kanaatindeyim. Öncelikle ulus devlet, aşılması bir gerçeklik değildir. Son pandemi süreci de bunu açıkça göstermiştir. Pek çok değişmeye rağmen ulus devlet modelinin hâlâ güçlü ve hâkim model olduğunu iddia edebiliriz. Birkaç yüzyıldır dünyada insanlar bu modeller dahilinde vatandaş oluyor ve yaşıyorlar. Elbette 19. yüzyıl ya da I. ve II. Dünya Savaşı arası dönemdeki gibi milliyetçiliklerden ve ulus devletlerden bahsedemeyiz. Milliyetçilik, bir toplumda vatana aidiyet noktasında vatandaşlar arasında etnik temelde bir ayrımı işletiyorsa vatanseverlik dediğimiz aidiyet biçimi sadece hâkim kültüre aidiyet duyanlar için anlamlı olabilir. Bir insanın bir toprak parçasına aidiyet duyması, tarihi mücadelelerle o toprakların kazanılmasına değer atfetmesi yanlış değildir. Tam tersine insanın doğal durumunun ve sosyo-kültürel gerçekliğinin bir yansımasıdır. Bu sevgiye bağlı aidiyet “benim gibi olmayanlar yok olmalı” şeklindeki ifadeye evriliyorsa iş o zaman tehlikelidir. Yani öteki düşmanlığı üzerine inşa edilen bir milliyetçilik anlayışı tehlikelidir. Bu nedenle kültürel milliyetçilik ile siyasi ve askeri milliyetçilikleri birbirinden ayırmak gerekir. Dünyanın her yerinde milliyetçilerin kendi içlerinde de yorum farkları vardır. Daha ırkçı ve etnik vurgulara sahip olanlar, bu vurguları yüceltenler olduğu gibi kendi tarihsel ve kültürel aidiyetini güçlendirme, bir hafıza olarak yaşama iddiasında olanlar da vardır. Milliyetçilik, ırkçılıktır ya da faşizmdir demek yanlış bir iddia olur. Bu nedenle değerlendirmeler yapılırken milliyetçiliğin de farklılaşmaları ve değişimi göz önünde bulundurulmalıdır.

Afrika' nın Uyanışı

Arif ALTUNBAŞ

Bir devletin başka toplulukları, ulusları, devletleri; askeri, siyasal, ekonomik ve kültürel egemenliği baskısı altına alarak orada yayılması veya yayılmacı bir politika izlemesine kolonyalizm veya sömürgecilik denir.

Sömürgecilik 15. asrın başlarında Avrupa devletlerince köle ticareti ile başlamış ve daha sonra Afrika ülkelerini işgal ve istilacı hegemonyal bir kimliğe büründürmüştür. İngilizler buna, "Afrika'ya hücum" diyerek özetlerler.

Sömürgeciler işgal ettikleri ülkelerin yeraltı ve yerüstü kaynaklarını, iş gücünü, pazarlarını sömürmekle kalmamışlar o halkları sosyal, kültürel, ekonomik, tarihi ve demografik yapısına kadar değiştirerek oraların sahipleri olan halkları yabancı, yabancıları da ev sahibi durumuna getirmişlerdir.

İşgalci güç olarak o ülkeye dayattıkları emperyalist düzen ve sistemlerini de meşrulaştırmak ve yaymak için oralara atadıkların sömürge valileri veya vesayet, iktidar ve hükümetlerini kullanarak bugünlere kadar emperyalist amaç ve hâkimiyetlerini sürdürmüşlerdir.

Kendilerini diğer insanlardan daha seçkin ve üstün gören batı emperyalizminin beyaz adamları, Afrika'ya şimdiye kadar dünyanın yaşamadığı barbarlığı yaşatmışlardır. 19. yüzyılda Avrupa'da sözde bilimselliğe dayandırılan beyaz adam üstünlük iddiaları, daha sonra ırkçılık ve faşizmi doğurmuştur. Bu kibir saltanatı II. Dünya Savaşı'nda 100 milyona yakın insanın ve milyarlarca maddi manevi varlığın yıkım ve felaketine yol açmıştır.

1776 Amerikan bağımsızlık bildirgesinde, "Tüm insanların eşit yaratıldığını, Yaradanları tarafından kendilerine devredilemez hakların verildiğini ve bu hakların Yaşam, Özgürlük ve Mutluluğa Erişme haklarının bulunduğu gerçeklerinin apaçık ortada olduğunu kabul ediyoruz" denmesine rağmen 1965 yılına kadar Amerika'daki zenciler, beyazların girdiği otel, restoran, tren, otobüs, lavabo, tuvalet ve çay-kahve içtikleri sosyal tesislere girmesi bile yasaktı. Bu mekânların kapılarında, "Buraya köpekler ve zenciler giremez" yazıyordu.

Bu utanç verici barbar uygulama, bugün zencilerin batı ülkelerinde sadece spor, şarkı, eğlence, mankenlik veya seks objesi olarak kullanıldığı mekânlara dönüştü. Siyah derililer ve beyaz olmayanlar, batı ülkelerinde halen 2. ve 3. sınıf insan veya modern köle muamelesi görmektedirler. Amerika, İngiltere ve Fransa gibi sömürgeci ülkelerde, en kötü yerlerde, en

az maaşla, en kötü şartlarda çalıştırılan baba ve anneleri köle olarak alınarak buralara getirilen bu insanlardır.

Amerika'nın en makbul insanları Anglosakson ülkelerinden gelen beyaz ırka ait vatandaşlarıdır. Cadde ve sokaklarda polis şiddeti ile öldürülen ve toplumun dışladığı siyah renkliler ve yabancılara yapılan muamele bugün bile ne insani ne hukukidir. Zenciler, Kızılderililer ve diğer Amerika yerlileri, halen en kötü şartlarda yaşayan ve muamele gören modern köleler, sığıntılar ve yabancılar olarak görülmektedir.

Bu ayrıcalık ve zulme karşı 1965'te Amerika'da siyah derililer "Sivil Haklar Yasası" çıkması için ayaklandılar. Aynı yıl "oy verme hakkı yasası"na sahip oldular. Böylece 1965 yılında oy verme de dâhil olmak üzere temel hak ve hürriyetlerde onlar da kanun karşısında eşit sayıldılar. O zamana kadar beyaz batılının evlerinde besledikleri kedi ve köpek, ahırlarında baktıkları domuzlar, siyah derililerden daha üstün ve kıymetli idi.

Şimdi teoride eşit ama pratikte siyahiler yine de esir ve köleler gibi, kıızılderililer kadar seilmeyen ve nefret edilen insanlar olarak muamele görmektedirler. Yasalar pratikte öteki insanlarla eşit ve adil olarak uygulanmadığı sürece, su üzerine yazılmış bir yazıdan farksızdır. Halen zenciler, Kızılderililer ve Amerika'nın yerlileri, Bağımsızlık Bildirgesi'ndeki "Bütün İnsanlar..." cümlesinin dışında görülmekte ve tutulmakta olduğunu, pratikteki uygulamalarda görüyoruz.

Bu anlayış, ABD'nin, NATO ve ortaklarının Afganistan'da, Irak'ta, Somali'de, Mali'de, Nijer'de, Burkina Faso'da, Sudan ve diğer Afrika ülkelerinde de aynı mantık ve anlayışla işlemektedir. ABD ve ortaklarınca bu ülkelerde milyonlarca masum insan mağdur ve katledildi. İnat ve ısrarla bu zalim ve alçak düzen hâlâ birçok Afrika ülkesinde yürürlüktedir.

Nihayet son yıllarda Afrika halklarından bazıları bu gerçeğin farkına varıp uyandılar. Ezeli düşmanlarına ve atalarının katillerine âşık olmanın ahmakça, aptalca boş bir tutku ve ihanet olduğunu anladılar. Onun için Mali, Burkina Faso, Nijer ve daha birçok Afrika ülkesi bu zulme, sömürüye ve işgale artık bir son vermek için ayağa kalkarak cellatlarına ve yerli işbirlikçilere başkaldırma başladılar.

Nijer'de meydana gelen askeri darbeden sonra başını Fransa ve batıların çektiği "Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'nun (ECOWAS)" ülkeye silahlı müdahale konusunda onay vermesi üzerine, Rusya bu durumun "uzun süreli bir çatışmaya" yol açabileceği konusunda uyardı. Amerika ise buradaki milyonlarca dolar yatırımlarını öne sürerek askeri müdahaleye karşı olduklarını söylediler.

Batı emperyalizmine karşı darbe yanlılarının Rusya ve Türkiye bayraklarıyla sokaklar ve meydanlarda boy göstermesi, bize Türkiye'nin birçok mazlum coğrafyada olduğu gibi Afrika'da da beklenen kardeş ülke olduğunu bir daha ortaya koymuş oldu. Kafkaslar, Orta Asya, Ortadoğu, Balkanlar, Kuzey Afrika gibi Afrika da Türkiyeli kardeş ve dostlarını bekliyor. Muhteris iç muhalefetin makam ve mevki sürtüşmeleri ve çatışmalarıyla kaybedecek vaktimiz yok. Sadece Afrika değil, dünya Türkiye'nin güçlü, kuvvetli, kararlı ve istikrarlı gelişini bekliyor.

Başta Amerika ve Fransa olmak üzere ezeli rakiplerimiz ve düşmanlarımız batılı emperyalist ülkelerin bundan hiç hoşlanmadığı belli. Afrika'nın uyanış ve kıyamından millet olarak biz mutlu ve umutluyuz. Yaşasın mazlum Afrika halklarının emperyalist güçlere karşı şanlı direlişi ve direnişi.

Yaşasın Müslümanların uyanışı, birliği, beraberliği ve yeniden yer yüzüne barış ve huzur, özgürlük ve bağımsızlık getirme mücadelesi.

Batı emperyalizmine karşı darbe yanlılarının Rusya ve Türkiye bayraklarıyla sokaklar ve meydanlarda boy göstermesi, bize Türkiye'nin birçok mazlum coğrafyada olduğu gibi Afrika'da da beklenen kardeş ülke olduğunu bir daha ortaya koymuş oldu.

Japon İşgali, Göç ve Kimlik: Kore Draması Pachinko'da Kore Ulusal Bilincinin İnşası

Sevde ÖZTÜRK

İbn Haldun Üni. Sosyoloji Doktora Öğrencisi

Medya ve iletişim araçlarının bir kültürün entelektüel ve toplumsal meşguliyetlerini aktarmada son derece kritik olduğunu bir çağda yaşıyoruz. Bugün sinema ve dizi endüstrisi, düşüncenin yeniden şekillendirilebilmesi, kitlelerin doğruya veya yanlışla yönlendirilebilmesinde öncü rol oynuyor. Popüler kültürel söylemlerini ve ulusal kimliğini medya platformları ve sinema üzerinden tanıtmayı başaran Güney Kore, k-pop sektörünün ötesinde sinema alanında elde ettiği başarılarla da kendinden söz ettiriyor. Oscar ödüllü Parazite (2019) ve Minari (2020) filmlerinin ardından Pachinko (2022) dizisi global çapta izlenme oranlarıyla Güney Kore'yi zirvede tutan ve Kore-Japon ilişkisinin gerilimli tarihini yeniden tartışmaya açan önemli bir yapımdı. Güney Kore, artık sinema perdesinde tartıştığı politik, tarihi ve siyasi konuları dizi sektöründe de işlenmeye başladı. Pachinko'yu tekrar akıllara getiren unsurlardan birisi de Güney Kore'nin son hamlesi. Kore'nin 15 Ağustos Japonya'dan Kurtuluş gününde "Oppenheimer" filmi vizyona sokması çok konuşuldu. J. Robert Oppenheimer, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombasının babası olarak biliniyor. Bu hareketiyle Güney Kore, Japonya'yı karanlık geçmişine hesaplaşmaya davet ediyor gibi. Koreli yazar Min Jin Lee'nin 2017'de çok satan aynı isme sahip tarihi romanından uyarlanan Pachinko, sekiz bölümden oluşan yüksek bütçeli bir 20. yüzyıl dönem dizisi. Özellikle, Koreli kadınların Japonlar tarafından seks kölesi olarak kullanıldığı, erkeklerin köle gibi çalışmaya zorlandığı, zorla vatanından koparılan Koreli göçmenlerin acılarının aktarıldığı Japon sömürge dönemine odaklanarak başlayan dizi; sezonun son bölümünde Japonya'ya sürülmüş gerçek Koreli göçmenlerin röportajlarına da yer veriyor. Dizi yaşananların etkisinin günümüzde bile süren karanlık boyutuna dikkat çekiyor. Böylelikle, Japon işgalinin bıraktığı yaralara parmak basıyor.

Pachinko dizisi ilk olarak Apple TV'de yayınlandıktan sonra pek çok platformda seyirciye ulaştı. Pachinko, Japon kökenli bir şans oyunu ve kumar salonu anlamına geliyor. Japonya'da bugün kumar ve şans oyunları mekanları sıradan insanların sahip olabildiği işletmeler olsa da II. Dünya Savaşı'ndan itibaren daha çok Japon yakuza çeteleri ve özellikle dönemin ikinci sınıf vatandaşları olarak görülen bazı Korelilerin dahil olduğu bir sektör haline gelmiş. Dizinin konusunu Koreli göçmen bir ailenin dört neslinin Kore, Japonya ve Amerika'daki hayat hikayesi oluşturuyor. Pachinko, başarılı dönem tasviri ve oyunculuklarının yanında özellikle Korelilik ve milliyetçilik duygularını öteki üzerinden başarılı bir şekilde ortaya koyduğu için incelemeye değer. Japonya'nın pek de konuşulmayan sömürgeci tarihine şahit olmak ve sömürge tecrübesinin Güney Kore'de ulusal bilince ve kimliğe olan etkisini okumak için gelin diziyi birlikte inceleyelim.

Pachinko'nun hikayesi ilk olarak Koreli baş karakter Sunja'nın köyünden Japonya'ya uzanan hayat hikayesiyle başlıyor. Sunja'nın hikayesi tasvir edilirken her sahnede Japon işgalinin derinliğini temsil eden sahneler sunuluyor. Sunja'nın torunu Solomon'un hikayesi de Sunja ile paralel ilerlerken seyircinin zamanda ileri geri yolculuk ya-

parak bir aile üzerinden dönemin çalkantılı ve korkunç gerçekliğini görmesi mümkün oluyor. Ancak daha ilk bölümden Pachinko'nun vermek istediği özel bir mesaj olduğu anlaşılıyor. Çünkü zamanda ilerledikçe pazarda Japon askerlerine boyun eğen küçük Sunja yerine dimdik duran bir genç kız görüyorsunuz. Japonların maşası olmuş bir Koreli tüccar olan Hansu karakteriyle talihsiz yakınlaşmasının ardından hamile kalıp Japonya'ya seyahat eden misyoner Isak karakteriyle evlenen Sunja, işgal halindeki vatani bırakıp Japonya'ya göç etmek zorunda kalıyor. Japonya'da göç ettiği getto Kore mahallesinde sosyal ve insani haklardan yoksun bırakılmış işsiz ve aç Koreli erkek, kadın ve çocukların durumlarına şahit oluyor. Ağır işlerden endüstriyel fabrikalarda çalışmaya kadar her işe sürülen Koreliler, isyan etmek şurada dursun sesli olarak en küçük bir şikâyette bile bulunsa Japon askerler tarafından derhal gözaltına alınıp kayıplara karışıyor. Diğer taraftan dizinin paralel hikayesi izleyiciyi yeni bir eşığe hazırlıyor. Sunja'nın torunu Solomon çalıştığı şirkette 80'li yılların Tokyo'sunda değerli bir emlak sahibi Koreli bir kadını arazisini bu şirkete satması için ikna görevini üstleniyor. Ve ikna sürecinde Solomon'un Koreli yaşlı kadına bakışının değişmesiyle kendi Koreliliğine bakışı da deği-

şiyor. Solomon'un bin bir zorlukla ikna ettiği Koreli yaşlı kadın, arazisini Japonlara satmaktan son anda vazgeçiyor ve şöyle söylüyor: "Bize yalvarma ve hesap verme sırası artık onlarda!". Bu anlamda Koreli yapımcılar 20.yüzyıldan 21.yüzyıla doğru Kore'nin değişen konumuna dikkat çekiyor. Artık hesap verme sırasının Japonlarda olduğunu belirtiyorlar.

Pachinko dizisinin mercek altına aldığı 20. yüzyıl, pek çok dünya ülkesi gibi Uzakdoğu ülkelerinde de sömürgeciliklerin ve demokrasi müdahalelerin zirvesinin yaşandığı bir dönem. Bu dönem Kore için oldukça acı tecrübelerle geçmiştir. 1910'daki Japon işgali 1945'te tamamen sona erdiğinde Soğuk Savaş döneminin sıcak savaşı yani Kore Savaşı patlak vermiştir. Bir yandan Japon işgali sonrası kendini toparlamaya çalışan Kore halkı, diğer yandan kardeşleriyle karşı karşıya getirilmiş ve ikiye bölünmüştür. Batılı-olmayan devletlere demokrasi müdahalesi yapan özgürlükler ülkesi! Amerika sayesinde Güney Kore, 1948 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Ancak, bu süreç ilk başta pek de demokratik geçmeyip sıkıyönetim olarak devam etmiştir. Güney Kore'de Amerikan demokrasisinin lideri, 1948'de ABD'nin desteğini alan ve 1960'a kadar görev yapan tek adam Syngman Rhee'dir. 1960 yılından 90'lı yılların sonuna kadar Güney Kore'deki dönüşümler halkın katkısı olmaksızın otokratik olarak yürütülmüştür. Bu süreçte ordudan okullara, sağlık kurumlarından akademik merkezlere kadar önemli ulus-devlet politikaları gerçekleştirilmiştir. Güney Kore'de etkisi büyük olan ABD politikası, kalkınma ve ekonomiye yönelik politikaların yanında milliyetçiliklerinde de etkili olmuştur. Zira II. Dünya Savaşı'nda Amerika'nın siyasi rakibi olan Japonya, Güney Kore'nin de bir numaralı düşmanı-

Pachinko dizisi ilk olarak Apple TV'de yayınlandıktan sonra pek çok platformda seyirciye ulaştı. Pachinko, Japon kökenli bir şans oyunu ve kumar salonu anlamına geliyor.

dır. Japon sömürgesi tecrübesi, Korelileri Amerikan ulus-inşacılarla yakınlaştırmıştır. Çünkü Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinin aksine Kore Batılılar tarafından sömürgeleştirilmemiştir. Böylelikle Güney Kore'deki post-kolonyal milliyetçilik, Batı karşıtı olmamıştır. Savaş, göç ve işgal gibi tüm bu acı tecrübeler, Güney Kore'nin sinema perdelelerine ve dizi sektörüne sirayet etmiştir.

Dünya'nın Güney Kore'de yaşayanlardan haberdar olması ise 2000'li yıllarda sinema ve dizi sektöründe yükselişe geçmesiyle yaşanmıştır. Güney Kore, tarihi ve trajik yapımlarıyla dikkat çekmeye başlamıştır. Bu etki günümüzde Kore sinema endüstrisinde Güney Kore'nin yeniden varoluş hikayesini Japonya üzerinden tartışmaya açtıran yapımlar üzerinden okunabilmektedir.

1998-99 yıllarında Kore TV dramalarının Çin'de kazandığı popülerlik neticesinde Kore dizileri ve filmleri, Asya'nın geneli başta olmak üzere, Kuzey Amerika, Avrupa ve Latin ülkelerine yayılmıştır. 2000'lerin başından bugüne kadar ise Kore medya endüstrisinin yakaladığı başarı giderek katlanmış ve Kore ulusal imajı havalı bir kültür olarak inşa edilmiştir. Kore dalgasının erken dönem başarısı araştırmacılar tarafından neoliberal politika ışığında Kore hükümeti ve kültür endüstrisinin "yumuşak güç" (soft power) galibiyeti olarak yorumlanmıştır. Pachinko gibi politik tarihi yapımlar, Kore dalgasının yalnızca içerik ve biçimlerin akışını değil, karşılıklı finansal, teknolojik ve kültürel unsurların yeniden inşa edilmesine de katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Bu hususta altı çizilmesi gereken nokta ise Güney Kore'nin özellikle 2000'lerden sonra Koreliliği ve milliyetçiliği Japon işgali ve sömürge tecrübesi üzerinden yeniden inşa

etmesidir. Bu tecrübeyi sinemaya aktaran yapımcılar Korelilerin reaksiyonlarını incelemiş ve Japon işgal dönemi anlatıları üzerinden Koreli halkın kendi tarihiyle daha yakından bağlantı kurduğunu fark etmişlerdir. Özellikle, Kore kültür endüstrisindeki yapımlarla Japon öteki kavramı üzerinden Koreli biz kavramı öne çıkarılmıştır. Örneğin, 2018 yapımı Mr. Sunshine dizisinde Rusya-Amerika ve Japon işgaline karşı direnen Koreli aktivistler, erdemliler ordusu ve yurtsuz bırakılan Kore halkının mücadelesi işlenmiştir. Dizi Pachinko ile benzer şekilde Japon işgalinin başladığı 1900'lerin başında geçmektedir. Ancak, dizi yapımcıları Mr. Sunshine dizinde de diğer ülkelerin neden Kore'de olduğu sorgulamadan doğrudan Japonlara odaklanmayı tercih eder. Yine Pachinko dizisinde bazı sahnelerde Batılılara yer verilse de sömürge temsilleri Batılı öğelerle anılmamıştır. Son yıllarda dram, gizem ve aksiyon gibi farklı konularda dahi işlenen dizilerin içerisine Japon işgal dönemine dair vurgulamalar, benzetmeler ve karşılaştırmaların daha çok eklenmesi dikkat çekicidir.

Bu durum Kore-Japonya arasındaki savaşın bitmediğine sadece başka bir mecrada devam ettiğine işaret etmektedir. Pachinko dizisinin sekizinci bölümünde Solomon ve üvey kız kardeşi Hana karakterleri arasındaki diyaloglar üzerinden Güney Kore, "Kendine acımayı bırakmanın vakti geldi" diyor. Ve sinema sektöründe korkusuzca kendi tarihindeki yaraları açarken tarihi düşmanı Japonya'yı hesap vermeye davet ediyor. Bu anlamda dizinin yedinci bölümünde ise Büyük Kanto depremi ardından bir araya gelen Hansu karakteri ve Japon mafya patronun konuşması dikkat çekiyor. Güney Koreli yapımcılar "Acı çekip hayatına devam edenler ve acılarında boğulanlar" arasında Güney Kore'nin

Pachinko (2022)

hayatına devam etmeyi ve küllerinden yeniden doğmayı seçtiği vurgusunu veriyor. Bu husus, Kore ulusal bilincinin inşasında Japonya tecrübesinin ekranlara nasıl yansıtıldığını gösteriyor. Pachinko dizisinde, başrol Sunja ve ailesinin merccek altına alınan ilk ve ikinci nesillerinin hikayesi, Kore'nin Japon sömürgesi altında olduğu dönemdeki korkunç vaziyetini tüm çıplaklığıyla sunarken; Koreli üçüncü nesle dair diyaloglar, Japonlar tarafından uygulanan baskı, zorlama ve göç nedeniyle ülkesine dönememenin, Japonlara boyun eğerek yaşamının gerçekliğini anlatıyor.

Dördüncü nesil olan torun Solomon'un hikayesi ise sınıfsal farklılık ve göçmenliğin sadece Japonlarla ilgili olmadığını çalıştığı şirkette ne kadar başarılı olsa da Amerikalıların ve Japonların arasında kalma savaşıyla ekranlara yansıtılıyor. Böylelikle, Koreli Solomon'un bir yandan ne kadar iyi Japonca konuşsa da Japonya'da uğradığı aşağılanmalar, diğer yandan Amerika'nın en başarılı üniversitesinden mezun olsa da Amerikalılar tarafından uğradığı haksızlıklar dile getiriliyor. Özellikle, Hana'nın: *"Sen asla onlardan biri olamayacaksın. Hoş kıyafetlerine, yüksek derecelere rağmen. Hala*

kapıyı açık tutacaklar ki şansın var zannedeceksin." sözleri, Solomon'u huzuru göçmen olduğu Amerika veya doğduğu Japon topraklarında değil kendi topraklarında ve kendi benliğinde aramaya sevk ediyor. Bu uyanışla birlikte aslında Koreli göçmenler üzerinden ayrımcılığın ve güç dayatmasının günümüzde bile değişmeyen durumu tasvir ediliyor. Kişi göç ettikten sonra her şey değişse bile ruhu ancak kendi vatanında huzuru bulur, diyor Pachinko'nun yazarı Min jin Lee.

Kısacası, Pachinko, Güney Kore-Japonya gerilimi üzerinden ortaya koyduğu; sömürgecilik, göçmen emeğin sömürsü, kapitalizm ve asimilasyon vurgularının yer aldığı alt metinlerle seyirciyi derinden etkiliyor. Koreli göçmenlerin gerçek hayat hikayelerine dayanan Pachinko dizisi, Kore'nin global başarısını kullanarak dünyayı kendi durumundan haberdar etme misyonunun açık bir örneği olarak karşımızda duruyor. Kendine has kültürel akışıyla Kore dalgası, sinema ve dizi sektörünün kültürel üretim araçları üzerinden ortaya koyabileceği ideolojik potansiyele işaret ediyor. Doğu Asya'daki kültürel konseptin yeniden inşasında rol oynayan Kore film ve dizileri bölgenin tarihi, siyasi ve sosyal süreci hakkında önemli ipuçları veriyor. Sadece Kore kültürü hakkında değil Koreli kültüre karşı olan siyasi, tarihi ve hegemonik söylemler önemli derecede tasavvur ediliyor. Sonuç olarak, medya ile ideolojiyi birlikte düşünmenin önemi bir kez daha ortaya çıkıyor. Güney Kore'nin yükselen başarısı ülkeyi hesap sorma konumuna taşımış görünüyor ve tüm dünyaya önemli bir ders veriyor: "Acılarında boğulanlar değil acı çekip hayatına devam edenler" başarıya ulaşıyor.

J. Robert Oppenheimer, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombasının babası olarak biliniyor. Bu hareketiyle Güney Kore, Japonya'yı karanlık geçmişiyile hesaplaşmaya davet ediyor gibi.

¹ Pachinko, Bölüm 3, 20 Temmuz 2023, Erişim: <https://124.im/ml1q>.

² Brazinsky, Gregg A. "Nation Building in South Korea: Koreans, Americans, and the Making of a Democracy." The SHAFR Guide Online, 2 Oct. 2017, doi:10.1163/2468-1733_shafr_sim140160199.

³ Istad, Kim & Curran, 2022, p. 13.

⁴ Istad, F., Kim, M. J., & Curran, N. M. Banal Koreanness: National imagery in multicultural-themed television shows. Critical Studies in Television, September, 2022.

⁵ Pachinko, Bölüm 6, 22 Temmuz 2023, Erişim:

Necdet Subaşı'na Milliyetçilik Hakkında Üç Soru

İNSİCAM

Necdet Subaşı, Dr., Yazar

S: Dünya tarihinin son üç asrında en etkin fikir, siyasî akım ve hareketlerin başında milliyetçilik geliyor. Sizce milliyetçilik insanlığa ne getirmiş ne götürmüştür?

C: Tanışmak, bilişmek ve süreklilik içeren bir iletişim içinde olmak üzere yaşamaya ikna olmuş insanlık için milliyetçilik, ayrıştırıcı, bölücü ve insanları birbirine düşürücü yeni bir darlık çizgisi üretti. Yaratılmış hayali kurgular üzerinden inşa edilen etnik yapılar bloklaşmayı, rekabeti ve sınır ihlallerini olağan bir ilişki biçimine dönüştürdü. İnsanın tekil olarak sahip olduğu kıymeti, içinde yer almaya zorlandığı etnik tablo içinde görünmez kılındı. Bunun yanı sıra ulusal kimlikler, varlık dünyasındaki temel ve meşru referans kalıplarını kullanılmaz bir forma hapsedti. Ulus temelli yapılanmalar, etnik gerilimler ve bu kargaşa üzerine kurulan ulus devletler, geleneksel toplumların din, kültür ve coğrafya endeksli varlık bilinçlerini kullanılmaz bir şekle dönüştürdü.

S: Ulus devletler ve milliyetçilik bağlamında neler söyleyebilirsiniz? Neredeyse her ulus devletin sınırları içinde birden fazla ulus barınıyor. Bu durum, nasıl bir sonuç doğurmuştur?

C: 19. yüzyıldan itibaren hâkim paradigmatik müdahaleler gündelik hayattaki her kavrama olduğu gibi millet kavramına da uzanmış ve onu semantik açıdan çarpıtmayı öncelemiştir. Ulus devlet modelinin tercih edildiği modern devlet paradigmasında millet kavramı ulus kavramının soy ve nesep öncelikli yapısıyla eşleştirilmiştir. Bu kavramsal kargaşa uzunca bir süre etnik kimliklerin milliyetçi yönelimleri konusunda özellikle Müslüman toplumlarda bir kafa karışıklığına yol açmıştır. Yine bu kargaşa içinde mesela “İbrahim’in milleti” ya da “Muhammed ümmeti” gibi kavramların sosyal temsil dünyasındaki ağırlığı kaybolmuş, bunun yerine Türk milleti,

Arap milleti, Fars milleti gibi yeni terkipler kullanılmaya başlanmıştır. Oysaki Kur'an terminolojisinde yer alan millet kavramının bugün Türkçede kullanıldığı şekliyle ulus, budun, ırk, kavim ya da Batı dillerinde kullanılan formuyla "nation" ile herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır.

Soy vurgusunun çekicilik kazandığı modern ulusçu söylemlerde Müslüman toplumları birleştiren ümmet ve millet kavramları ya terk edilmiş ya da kavramın tarihsel ve kültürel ağırlığı zayıflatılmaya çalışılmıştır. Nitekim bugün din karşıtı söylemler içinde sıklıkla suçlayıcı bir itham olarak kullanılan ümmetçilik veya İslam milliyetçiliği gibi ifadelerle dile getirilen tanımlamalar da son tahlilde mevcut yönelimlerin perspektifini yansıtmaktadır.

Nihayet millet ifadesi geleneksel İslam'da din bağıyla birbirine bağlanmış toplulukları ifade ederken günümüzde bu kavram önemli ölçüde anlam kaybına maruz bırakılmıştır. Kavramın Hz. İbrahim'e atfen kullanılan "tevhid" etrafında kenetlenme vurgusu günümüzde ırk ve ulus kavramları merkeze alınarak kullanılmaktadır. Artık milliyetçilik dendiğinde kök anlamındaki dinsel aidiyetlerden ve buna bağlı yakınlıklardan ziyade etnik, coğrafik hatta kültürel kodlara vurgu yapılmaktadır.

Etnik izolasyon çabası toplumsal birliği, ortak hedef ve ufuklar içinde dayanışma ruhunu olabildiğince aşındırmış ve zayıflatmıştır. Kimliğin ulusala, etnisiteye ve ırka varacak bir daralmayla tanımlandığı yeni söylem repertuarında artık geçerli olan ölçüt, antropolojinin sömürge döneminden kalan "artık" metodolojisini güncelleyerek geçerli kılınmaktadır.

S: Dünyanın bugün geldiği siyasi ve toplumsal karmaşa ve sorunlarda milliyetçiliğin bir tesirinden söz edebilir miyiz? Sizce bu sorunlardan çıkış yolu nedir?

C: Kuşkusuz evet. Artık dünya haritaları etnik hegemonik sınırlar üzerinden çizilmiş durumda. Irklar, uluslar ve kuşkusuz ulus devletler de yeni kodlar üzerinden bir hiyerarşiye tabi kılınıyor. İnsanları bir tarağın dışı gibi sayan kurucu manevi disiplinlerden artık kurumsal yaşam ünitelerinde eser yok. Irk ayrımı ve derecelendirme politikalarının kötü etkileri ayyuka çıkmış durumda. Sadece siyah-beyaz ayrımıyla sınırlı olmaksızın dünyanın hemen her yerinde ırk tasallutu geride kalan mazlum ve zayıf milletlerin yaşama enerjisini sönmülmek için hiçbir kural tanımıyor.

Kuşkusuz evet. Artık dünya haritaları etnik hegemonik sınırlar üzerinden çizilmiş durumda. Irklar, uluslar ve kuşkusuz ulus devletler de yeni kodlar üzerinden bir hiyerarşiye tabi kılınıyor. İnsanları bir tarağın dışı gibi sayan kurucu manevi disiplinlerden artık kurumsal yaşam ünitelerinde eser yok.

Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik*

Nihal PAKIRDAŞI

Avrupa'da 1789 yılında, Fransız devrimi ile beraber monarşilerin ve kralıkların yıkılması, cumhuriyetlerin kurulması aynı zamanda ulus-devletlerin oluşum sürecini de başlatmıştır. Bu tarihsel ilerlemeler esnasında milliyetçilik fikri ile devlet kurma süreci arasında paralel gelişmeler sağlanmıştır. Fakat, Darwinizm fikrinin ortaya çıkışıyla beraber milliyetçilik düşüncesi, ırkçılığa dönen bir şekil almıştır. Bu süreçten sonra ulus-devlet oluşumunda önemli bir kavram olan milliyetçilik, Avrupa için "ötekileştirmenin" yeni argümanı haline gelmiştir. İnsan ırkını kategorilere ayırarak kendine üstünlük sağlamaya çalışan Batı, kendi isteklerini, kendilerinden daha aşağı olarak nitelendirdikleri ırklara empoze etmeye çalışmıştır. Varoluşunu sürekli "öteki" üzerinden inşa etmeye çalışan Avrupa, bu yöndeki algı ve çalışmalarına günümüzde de artan bir ivmeyle devam etmektedir. Buradan hareketle, Avrupa'da doğup gelişen ve yükselen -aşırı- milliyetçiliğin öznesini "ötekileştirme" olarak işaretleyebiliriz.

Dünya düzeninin yeniden şekil almaya başladığı 21. yüzyılın bu çeyreğinde milliyetçilik hareketleri yükseliş içindedir. Zamanımızda etkinliğini gün gittikçe arttıran, Avrupa'dan yayılan ötekileştirici tavrın paralelinde devam eden yükselen milliyetçiliğin tarih içindeki seyrini daha yakından tanıyabilmek için, Aylin Ünver Noi'nin "Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik" kitabı kaynak olacak bir derinliğe sahip. Noi'nin Yüksek Lisans tezinin belli bir bölümüne yer verdiği ve revize ederek ortaya koyduğu bu eser, konuyu geniş bir perspektiften ele alıyor. Yazar, Aylin Ünver Noi Bilkent Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde Lisans eğitimini tamamlamasının ardından akademik kariyerine Marmara Üniversitesi'nde devam etmiştir. Günümüzde ise İstinye Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nün akademik kadrosunda yer almaktadır. Aylin Ünver Noi, 2014 yılından itibaren Huffington Post'taki blogunda periyodik olarak yazılarını yazmaya devam etmektedir.

Noi, kitabın ilk bölümünü milliyetçiliğin ortaya çıkışına ve tarihsel gelişimine ayırarak okuyucusuna milliyetçilik ile ilgili genel bir perspektif vermeyi amaçlıyor. Fransız Devrimi ve ulus-devletin kurulması ile başlayan ve Soğuk Savaş'a kadar devam eden bölümde yazar; devlet kurmayı hedefleyen milliyetçilik şekline, ırkçılığın aşırı şekillerine dönüşen milliyetçiliğin tüm boyutlarını ortaya koyuyor. Yazar, bu ilk bölümde milliyetçilik adına yaşanmış önemli olayların Fransa ve Almanya'da gerçekleşmesinden dolayı milliyetçiliği bu iki ülke üzerinden ele alıyor.

* Aylin Ünver Noi, Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, (2007).

Bölüme millet ve milliyetçiliğin tanımı ile başlayan Noi, millet kavramının her bir sosyal bilimin kendine uygun bir şekilde tanımladığını vurguluyor. Millet kavramını bu değerlendirmeler bağlamında Anthony Smith'in tarifi örneğinde "bir millet oluşturmak, millet olarak tanınmak, uzun bir süre kendi toprağına sahip olmak, bir kültür yaratmak ve kendi kaderini tayin etme hakkı (self-determination) arzusuna sahip olmayı gerektirmektedir" şeklinde özetliyor. Milliyetçilik kavramının millet kavramına kıyasla tanımlanmasının daha kolay olduğunu dikkat çeken Aylin Ünver, milliyetçiliği tek bir kavramla ifade etmenin mümkün olamayacağını, çünkü milliyetçiliğin ulusal duyarlılık, ulusal ideoloji ve ulusal hareket gibi birçok kavram ile tanımlanabileceğini dile getiriyor. Yazar, bu girişin devamında tarihçi Anthony D. Smith'in yanında tarihçi Ernest Gellner ile tarihçi Carr'ın milliyetçilik açıklamalarını dikkatlere sunuyor. Noi, İngiliz tarihçi Carr'ın milliyetçilik anlatımında ele aldığı "Sosyal Darwinizm fik-

rinin ortaya çıkışının artan ırkçılığa sebep olduğunu ve İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasında artan ırkçılığın önemli rolü olduğu" fikrinin altını çiziyor. Yazar, kitabının ilk bölümünün devamında Fransız Devrimi ve Ulus-devletin ortaya çıkışı ile Alman milliyetçiliğinin ortaya çıkışını ve sonrasında bu iki devletin Birinci ve İkinci Dünya Savaşı ile Soğuk savaş dönemindeki rollerini geniş bir perspektiften ele alıyor. Aylin Ünver, birinci bölümün son çeyreğinde ırkçı ideolojinin kökenlerini irdeliyor. Kitabın bu ilk bölümü, günümüzde tüm dünyayı etkisi altına alan ırkçılığın temellerinin ve düşünce sisteminin anlaşılması açısından önemli.

Yazar kitabının ikinci bölümünü Soğuk Savaş sonrası dönemdeki AB üye devletlerinde artan ve "yeni milliyetçilik" olarak tanımlanan milliyetçiliğe yer veriyor. Noi, bu bölümdeki amacının milliyetçilik ile genel bir bakış açısının sağlanmasının yanı sıra yeni milliyetçiliği ortaya çıkaran sebeplerin ve klasik milliyetçilikten ayrılan farkların gösterilmesi olarak belirtiyor. Yazar, konuyu "Almanya'nın Yeniden Birleşmesi", "Ulusal kimliğin AB Üye Ülkelerinde Yeniden Ortaya Çıkışı", "AB Üye Devletlerindeki Milliyetçi Aşırı Sağ Partiler" bağlamında ele alıyor.

Kitabının son bölümünü "Milliyetçi Aşırı Sağ Partilerin Başarısına Destek Veren Yapısal ve Algılanan Faktörler"e ayıran Aylin Ünver, yapısal faktörleri, küreselleşme, Batı Avrupa'ya kitlesel göç, egemenliğin uluslararası bir güce -Avrupa Birliği'ne- ekonomik problemler, refah devletinin sürdürülebilirliğinde yaşanan sıkıntılar ve solun zayıflaması olarak değerlendirirken; algılanan faktörleri ise, suç oranlarındaki artış ve bunun göçmenlerle bağlantısı ve göçmenler arasında artan İslami köktencilik olarak ortaya koyuyor. Noi, son iki faktörün algılanan faktörler olarak adlandırılmasının sebebini bu faktörlerin yapısal olmayıp aşırı sağ partiler tarafından kolayca manipüle edilebilecek faktörler ol-

masına ve her parti tarafından kullanılacak yapısal faktörlerden farklı olması olarak ifade ediyor.

Aylin Ünver Noi, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ortaya yeni bir uluslararası sisteminin çıkmasını sağladığını ve kimlik, topluluk, vatandaşlık ve milliyetçilik gibi kavramların yeniden tanımlanmasına sebep olduğunu ve "diğeri/öteki" olarak kabul edilen komünizmin de bir tehdit olmaktan çıktığının altını çiziyor. Kendine yeni bir "öteki" arayan Avrupa'nın da bu sefer rotasını Müslüman dünyaya çevirdiğini vurguluyor. Noi'nin bu bağlamda ki, "Bu yeni dünya düzeni içerisinde belirsizlik ve gelecek korkusu olan Avrupalılarca ülkelerindeki refah üzerinde mevcudiyetleri bir "yük" olarak görülen, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde "asimile" edilmeyen, din ve kültür açısından farklı algılanan, zaman zaman da potansiyel köktenci terörist gibi damgalar yiyen göçmen Müslüman nüfus ki bu nüfusun önemli bir bölümünü Türk göçmenler oluşturmaktadır, aşırı sağ milliyetçi kesimlerce Avrupa'nın yeni "diğeri/öteki" olarak kabul edilmiş, ve bu dönemde gerçekleştirilen seçimlerde aşırı sağ partilere oy avantajı sağlamıştır" tespiti, yeni dünya düzeninde Avrupa'daki yükselen milliyetçiliğin kime, kimlere ve neden olduğunu gözler önüne seriyor.

İlk basımını 2007 yılında yapmış olan Aylin Ünver Noi'nin "Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik" adlı kitabı, sadece Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin geleceği açısından değil, aynı zamanda Avrupa Birliği- Müslüman ülkeler arasındaki ilişkilerin geleceğine duyulan endişe üzerine kaleme alınmış. Kitap, konunun içeriğine uygun örnekler eşliğinde gerek konunun kavramlarına gerekse tarihine ve yakın geleceğine ışık tutarak bugünün dünyasını anlamamız açısından emek verilerek ortaya konmuş değerli bir eser.

Dönüş

Hüseyin Nasrullah İNAN

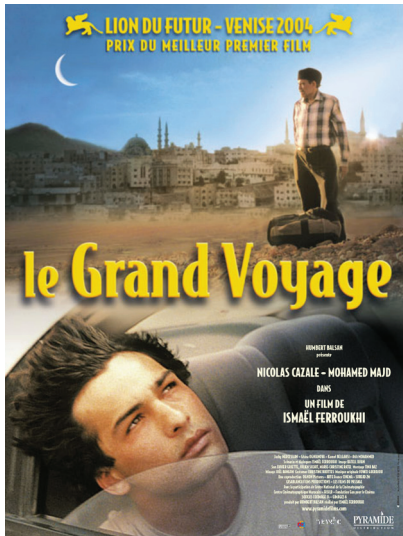
İstanbul Teknik Üni. Şehir ve Bölge
Planlama Doktora Öğrencisi

Güç yetiren her Müslümanın bir yolculuk fikrini ömrü boyunca bir dilek olarak sinesinde büyütüp durması fikri, şu çağda neredeyse her gün seyahat ve etkileşim halinde olan bizler için ilk bakışta o kadar da çarpıcı gelmeyebilir. Fakat bundan yüzyıl öncesinde bile dünyadaki insan nüfusunun çoğunun ömrünü köyü veya en fazla şehrinin sınırları içerisinde, yalnızca o kısıtlı çevrede yaşayan benzer tip insanlarla ilişki kurarak tamamladığını söyleyebiliriz. Böylesi bir ortamda, örneğin Balkanlar'da, Avrupa'nın orta yerinde yahut Afrika'nın bir köyünde yaşayan ihtiyar bir Müslüman'ın dünyadaki diğer bütün Müslümanlarla bir araya geleceği bir yolculuk fikriyle yanıp tutuşması, uzaktan bakınca rüya gibi bir şey olmalı. Bir rüya evet, ama yakınlaştıkça gerçeğe dönüşmeye başlayan ve nihayet gerçekleşen bir rüya... Uzun bir süreçten söz etmeliyiz, belki de bir yoldan ve yolculuktan...

İslam'ın şartlarından biri olarak sayılan Hac farızası Patani'den, Moritanya'ya dek dünya üzerinde yayılmış Müslümanların tamamının yüreğini bin yıllardır bir vuslatın müjdesiyle yanıp tutuşturuyor, bir yol ve yolculuk fikrini her Müslümanın zihninde devamlı surette canlı tutuyor. Müslüman, kıldığı her vakit namazında Kabe'ye yönelmesinden olacak uzaklara şöyle bir daldığında, hemen şu dağların arkasında Kabe'nin kara örtüsünün var olduğuna dair inancını çoğaltıyor. Belki daha önce hiç evinden, mahallesinden dışarı adımını atmamış Müslüman, oraya çağrılacağı günü bekleyerek günlerini geçiriyor. Hac ibadeti bu yönüyle her Müslümana ulus devlet sınırlarına ve tanımlarına sığmayan bir gönül coğrafyasının varlığından haber veriyor. Öte dünyadan haber getirir gibi... Bu yolla Müslüman, beşerî coğrafyasının koca dağlarını, engin denizlerini ve büyük nehirlerini aşan bir ufka sahip oluyor.

Böylesi büyük anlamlar taşıyan destansı bir yolculuk fikrinin beyaz perdede bir yol filmi olarak karşımıza çıkması doğrusu pek heyecan verici ve hatta dâhiyane bir iş. Le Grand Voyage filminden bahsediyoruz.

Fas asıllı Fransız yönetmen İsmâel Ferroukhi tarafından 2004 yılında çekilen bu film, Fransa'ya göç etmiş Fas asıllı bir aile babasının, gençliğe henüz adım atmış oğlu Reda'yla birlikte Fransa'dan otomobilleriyle çıktıkları hac yolculuğunu konu ediyor. Baba Fransa'dan Mekke'ye tek başına gidemeyeceği için oğlu Reda'yı zorla şoförü olması için ikna etmiştir. Kahramanlarımız otomobilleriyle Avrupa'nın bir ucundan, Balkanlar'a, İstanbul'a, oradan Suriye ve nihayet Mekke'ye ulaşır. Fransız kültürünün etkisi altında yetiştiği anlaşılın

genç, film boyunca çıktıkları yolculuğun önemini anlayamaz ve geride bıraktığı renkli hayatın yasını tutar. Baba ve çocuk arasında kültür çatışmasından doğan gerilimler yolculuk boyunca sürer. Belgrad yolunda seyahat ederlerken yolun ortasında karışlarına çıkıveren siyahlar içerisindeki ihtiyar bir kadın, izleyiciye hiçbir ipucu vermez. Yalnızca yüz hatları bir trajediden, belki korkulu hatıralardan haber verir. Kahramanlarımız bu suskun ve hüzünlü ihtiyardan hiçbir şey çıkaramaz. Fakat kamera bir anda yola döner ve Birleşmiş Milletler amblemlili bir araç hızlıca geçer. Bu işaret İslam dünyasının sınırlarına trajik bir girişi ifade eder. Bu ihtiyar, Srebrenitsa katliamının şahitlerindedir ve yüzünde o dehşetli günlerin hatıraları kol gezer. Yönetmen bizi gönül coğrafyamızda bir yolculuğa çıkarmıştır artık. Bu yolculuğun ilk durağı ise gönül coğrafyamızın Avrupa sınırları olan Balkan coğrafyasıdır. Yol boyunca bu acı, kahramanlarımızı takip eder durur. Siyahlar içindeki ihtiyar kadın kalabalık bir şehrin göbeğinde yahut bir rüyanın içerisinde ansızın ortaya çıkarır. Bir insanın yüreğine ve bazen insanı yoklamayı bilen bir acı gibidir.

Yolculuk sürer ve kış bastırır. Karla kaplı bir yerde Reda babasına döner ve neden Mekke'ye uçakla gitmeyi tercih etmediğini sorar. Daha çiletsiz bir yol... Babasının cevabı yolun ve yolculuğun hikmetinden haber verir cinstendir: "Okyanusun suları göğe yükseldiğinde tekrar saf hale gelmek için acılığını yitirir... Okyanus suları bulutlara yükselirken buharlaşır, buharlaştıkça da arınır. İşte bu yüzden Hac ibadetini yaparken yürümek at sırtında gitmekten, at sırtında gitmek arabayla gitmekten, arabayla gitmek gemiyle gitmekten, gemiyle gitmek uçakla gitmekten sevaptır." Müslüman uçsuz bucaksız ufku temaşa ederken yolu, arınmayı ve hasreti göğsünde taşır. Her adımda biraz daha yaklaşır arınmaya, muhabbete ve vuslata. Köyünden, şehirden dışarı adım atmamışsa

bile onun ufku hep kutsal toprakların hasretiyle kavrulur. Hac yolculuğu bir dönüştür. Yalnız Kâbe'nin etrafında bir dönüş değil, öze dönüş, ilkgüne dönüş ve Allah'a dönüş...

Yolun devamında zorlayıcı kış şartları yolculuğu iyiden iyiye çileli hale getirir. Reda, rüyasında otele yerleştirip atlattıkları siyahlı kadını tekrar görür. Srebrenitsa, yolculuğa hala eşlik etmekte, gönül coğrafyasından henüz nasiplenmemiş Reda'yı acıya, arınmaya davet etmektedir. Fakat Reda, yolculuğun İstanbul bölümünde tüm parayı gittiği meyhanede vakit geçirdiği bir dolandırıcıya kapıtırır. Artık yol şartları daha da çetin hale gelmiştir ve dönüş parasından harcamak zorundadırlar.

Suriye ve Amman yolları kat edilir. Yollarda hacı grupları belirleme başlar. Fakat Reda, çileli yollardan ve keyifli rotaların atlanmasından dolayı hâlâ çok öfkeli. Öyle ki Ürdün'de bir pavyona gider ve sarhoş olur. Baba bu duruma çok öfkelenir ve Reda'yı bırakarak yoluna devam etmek ister. O sırada Reda, bağıırır: Allah kahretsin! Senin dininde bağışlamak yok mu! Bu nida yolculuğun birlikte devam etmesini sağlar. Nihayet Mekke sınırlarına girilmiştir ve Hacı grupları yol boyunca belirlemektedir. Reda, hala sevgilisi Lisa'nın hatırasını zihninde taşımakta ve kutsal yolculuğun dışında kalmaya devam etmektedir. Reda bu yönüyle yol boyunca tam bir gaflet halini temsil etmektedir. Öte yandan da babasının Hacca gitme vesilesidir, elbette. İhram sınırına varılır ve yalnızca beyazlar ve siyahlar içerisinde insan kalabalığı vardır. Herkes ihramlar içerisindeyken Reda, hacılar arasında sarı tişörtüyle belirlemektedir. Herkes Mekke'ye doğru ilerlerken o kalabalıklar arasında tersi istikamette geri geri yürümektedir.

Beyazlara bürünmüş insan seli arasında Reda, bu sele kapılmış babasını aramaktadır artık. Fakat baba hayatını kaybetmiştir ve Reda, ustaca tasarlanmış bir sahnede babasının cesedine şahitlik eder. Babasının bedeninin

yanına çöker ve adeta yüzyıllardır patlamayı bekleyen küllenmiş bir yarıdağ yahut önüne set çekilmiş ve yosun tutmuş dev bir su kütlesi gibidir artık. Ağlamaya başlar, büyük yolculuk Reda'yı arındırmaktadır.

Reda, yol boyunca arınmayı bekleyen acı bir su gibidir. Babasına eşlik etmek için mecburi bir yola çıkmıştır ilkin. Otomobiliyle Fransa'dan Mekke'ye uzanan bir serüvenin içerisinde yol boyunca arınmaya hazırlanmaktadır. Yolculuğun her aşaması saflaşmak için daha güçlü bir imkandır. Ferroukhi'nin Hac yolculuğunu göğe yükselip saflaşan su kütlesi gibi bir arınma süreci olarak ele alması, yolun ve yolculuğunun önemine dair bir şeylere işaret ediyor. Buradan hareketle Merhum Akif Emre'nin yola yüklediği anlamı burada zikredebiliriz:

"Yol düşüncesi çeker insanı. Bilinmeyeni aramak, kurcalamak, keşfetmek insanlık hikâyemizle başlar. Yol olmasaydı bilinmeyene kanat çırpamak bu kadar cezbedici olmazdı belki de... Yolda olmak, sonu olmayan bilinmeze doğru çıkılan yolculuğun her adımında harf harf, satır satır yazılması demektir. Yolculuk önümde açılan çizgisiz bir defterdir..."

Le Grand Voyage (Büyük Yolculuk) filmi, Hac yolculuğunu ustaca bir yol filmine uyarlamış olması sebebiyle öncelikle başarılı bir iş. Müslüman bir yönetmenin kendi mutfağından özenle seçtiği nesnelere hazırlanmış olduğu bir yemek gibi. Anlatıyı bayağılaştırmayan, tersine onu yücelten ve anlatının derinliğini yansıtabilme-yi başaran bir iş. Burası önemli sanıyorum çünkü "İslami sinema" teması etrafında gelişen birçok temsil, meselesini incelikli bir şekilde ele almıyor. Tersine, bir misyonerlik faaliyeti sürdürmeyi amaçlayarak mesajını seyircinin gözüne sokmayı önemsiyor. Bu bakımdan Büyük Yolculuk filmi bu toprakların sinema dili nasıl kurulmalı sorusuna cevap olabilecek bir takım dersler içeriyor.

İlişkilerde İletişim Krizleri

Kerem GÜMÜŞ

Uzm. Psikolog

İletişim, insanlar arası kurulan duygu ve düşünce alışverişidir. İnsanlığın varoluşundan beri insan hayatının en belirgin özelliği iletişim kurmasıdır. Öyle ki bebek bile henüz doğmadan önce anne karnında iletişime geçer. Bu durum bize insanın iletişime ihtiyaç duyan bir varlık olduğunu kanıtlar niteliktedir.

İlişkilerde İletişim Anlatmak İçin Değil, Anlamak İçin Kullanılmalıdır
Bağlanma teorisi, sevdiğimiz kişinin hayatımızda sığınağımız olduğunu savunur. Sığınak olarak gördüğümüz kişi duygularımıza bir yanıt oluşturamadığında onunla olan bağımızın kaybolacağından endişe ederiz ve birtakım tepkiler veririz. O bağı kaybetmemek adına ya ihtiyaçlarımızı ve duygularımızı bastırırız ya da duygulara yanıt almak adına çatışma moduna geçeriz. Bu modda ilişkilerin iletişimini haklı-haksız şeklinde iki tarafa sürükler.

Çift terapilerinde haklı olduğunu gösterme çabası sıklıkla karşımıza çıkar. Oysa yapılan en büyük hatalardan biri budur. Taraflar haklı haksız savaşına girdiğinde çatışma sarmaşık hale gelir. Artık bu bir savaştır ve bu savaşta iki taraf vardır. Oysa ilişkilerde önemli olan taraf değil, bütünüyle tarafsızlıktır. Eş demek, yoldaş demektir ve siz de halihazırda bir ilişki halindeyseniz, eşinizle aynı yoldasınız demektir. Aynı yolda yürüyorsanız da farklı taraflarda olamazsınız. Dolayısıyla böyle bir mücadele, ilişkiyi bir hayli yorar hale getirecektir.

Çoğu çift, çatışmaların bu kısımda takılır kalır. İletişimi birbirlerinin halini anlamak için değil, birbirlerine halini anlatmak için kullanır. Böyle bir iletişimde bir taraf her daim savunmada kalmak zorunda hissederken diğer taraf anlaşılmanın verdiği duyguyla baş etmeye çalışır. İletişimde ana kural, karşı tarafın anlattığını anlamak ve demek istediğini özümsemektir.

¹ Hayat Dergisi, 9 Ağustos 1928, Ankara, s.89.

İlişkilerde çok sık yapılan iletişim problemleri nelerdir?

- Geçmişe odaklanmak.
- Küçümsemek, önemsememek.
- Küsmek ve duvar örmek.
- Genelleme yapmak.
- Niyet okumak.
- Üzerini örtmek.

Geçmişe Odaklanmak

Geçmişe bağlı kalmak, geçmişten kopmamak bir bakıma geçmişteki o problemleri tam olarak çözememekten kaynaklanır. Kişinin çatışmadan kaçınması, sorunların üstünü örtmeye çalışması, sorunlar tam olarak çözülmeyen geçiştirilmesi, ilişkideki problemlerden kaçması veya kendisini korumak amacıyla eski konuları tekrardan gündeme getirmesi, ilişkiyi ve çiftleri büyük derecede yıpratır. Oysaki anlık çatışmaların yaşanması ilişkiyi daha güçlü hale getirir. Geçmişteki sorunlar çözülmeyince birikir ve geçmişe bağlı bir ilişki türü ortaya çıkar. Bu durum da olayları daha karmaşık ve çözülmeyen hale getirir.

Küçümsemek- Önemsememek

Kişi baş edemeyeceği bir problemle karşı karşıya kaldığında kendini savunmak için küçümseme, önemsememe veya görmezden gelme gibi davranışlarda bulunabilir. Empati kurmak, eşini anlamak ve çözüm yolu bulmak yerine eşini manipüle ederek "Buna mı alındın, bunda üzülecek ne var? Sen de her şeye üzülüyorsun!" gibi söylemlerle suçsuz olduğunu kabul ettirmeye çalışır. Fakat şunu unutmamak gerekir olay kimin haklı kimin haksız olduğu değildir. Asıl olay, eşinin o durumda hangi duyguyu hissettiğidir.

Küsmek ve Duvar örmek

Küsmek ve duvar örmek, kısacası kendini iletişime kapatarak karşı tarafı şekillendirmektir. Bu durum ilişkinizde ciddi iletişim kopukluğuna sebep olur. Bu davranıştan kaynaklı eşiniz tam olarak sorunu anlayamayabilir. Küsen taraf karşı

tarafın suçluluk duymasına sebep olabilir. İnsan doğası gereği güvende ve rahat hissetmek ister bundan dolayı da suçlu hisseden eşiniz, ilişkiniz için güzel bir şey yapmakta zorlanır. İlk problem anında kendinize duvar örüp kabuğunuza çekilmeniz de sakinleştikten sonra eşinizle yaşanan olayları konuşmanız gerekir. Unutmamak gerekir ki objektif ve etkili bir iletişim kurabilmek için sadece küsen tarafı değil aynı zamanda karşı tarafın da açıklamasını dinlemek önemlidir.

Genelleme Yapmak

Kişi genelleme yaparak konuştuğunda bir yönden karşı tarafa "sürekli bunu yapıyorsun" mesajı verir. Mesela eşine "Sen de bana hiç değer vermiyorsun, düşüncelerimi hiç umursamıyorsun!" tarzında bir cümle kurduğunda aslında buradaki mesajı "daha önce asla bana değer vermedin veya hiçbir zaman düşüncelerimi umursamadın" şeklindedir ve böyle bir durumun var olması pek olası değildir. Bu sözleri duyan kişi kendisini çaresiz ve yetersiz hissedebilir. Böyle bir iletişim şekli seçerek partnerinizin ilişki içinde motivasyonunun düşmesine ve mutsuz olmasına sebep olabilirsiniz. Unutmamalıyız ki genelleme yaptığımızda, tüm olumlu davranışları da yok saymış olursunuz. Kişi, kendisinin yok sayıldığı bir ilişkiyi devam ettirmekte zorlanır ve zaman içinde kendini anlatmaktan yorulup eşinden kaçabilir.

Niyet Okumak

Niyet okumak yani başkasının yerine düşünmek, insanların sıklıkla başvurduğu bir yoldur. "Bensiz de mutlu gözüküyor, artık beni umursamadığından mesaj atmıyor, her zaman bu saatte arardı, kızdırdığım için aramamış olmalı vb." tarzı düşüncelerimiz daha çok bizim partnerimiz hakkındaki düşüncelerimiz ve partnerimizin benim hakkımda böyle düşünüyor dediğimiz düşüncelerimizle şekillenir. Bu tarz

önyargılarımız yüzünden iletişim kurmadan yargıya varabilir, bazı niyetlerimizi yapmaktan vazgeçebilir ve yanlış kanılara varabiliriz. Karşı tarafın düşüncelerini direkt olarak öğrenmeden bilmeye çalışmak partnerlerin arasını açabilir ve ilişkiye ciddi hasarlar verebilir.

Üzerini Örtmek

İçinize attığınız ve tartışmaktan kaçındığınız her problem, ilerleyen zamanlarda daha karmaşık bir şekilde gün yüzüne çıkar. Yaşadığınız problemleri bu önemsiz deyim geçiştirmek, şimdi bunu dile getirip aramızı bozmamayı demek, ilişkimiz kötüye gider veya beni terk edebilir düşüncesiyle içine atmak, son derece yanlıştır çünkü bu tarz bir davranış, olayları çözmez. Problemleri yaşanan anda dile getirmediğiniz zaman problem giderek büyümeye başlar ve gün yüzüne çıkıp çözülene kadar problemin karmaşıklığı da artar. Bundan dolayı tartışmaktan korkmamak gerekir. Karşı tarafa sorunu dile getirmek daha doğru bir davranıştır.

İletişimde Kriz Yönetimi

Sonuç olarak iletişimde ortaya çıkacak krizleri önceden bütünüyle engelleyecek kesin bir yöntem yoktur. Bahsettiğim yöntemler, binanın temelini sağlam atmaktır. Krizler için en güzel müdahale, iletişimi sağlam zemine oturtup öncesinde önlem almaktır. İlişkilerde her şeyi doğru yapmaya çalışsanız da kriz bir şekilde çıkar. İlişkiler için önemli olan iletişim krizleriyle başa çıkmayı öğrenmektir. Krizler insanı öfkeliendirebilir; bu öfke yerini kin duygusuna bırakmamalı, zamanla şefkate dönmelidir. Aile içi krizle başa çıkmak, aileler/ bireyler açısından etkili bir birlikteliği ve güçlü bir bağı kaçınılmaz kılar.

Şehirli İnsanın Doğayla Sınavı

Gözde ÇİMEN

Kendi içinde sürekli gelişen, değişen, canlı-cansız tüm varlıklar “doğa” olarak nitelendirilir. Hepimiz bir bütünün parçası olarak kendimize özgü yaşam biçimlerimizi sürdürürken, birbirimizin var oluşunu da etkileriz. Doğa... Ahengin özü, yaşamın kaynağı.

Zorlu doğa yaşamını terk edip şehirleşmeye başlayan insan, bu süreçte eski habitatına yabancılaşıp onunla kavga eder hale geldi. Hükmetme çabası içerisinde sanki doğanın sadece insana hizmet etme zorunluluğu varmış gibi bize boyun eğmesini istiyor, kararlarımızı sorgulamadan uygulamaya geçirip sadece bizim koyduğumuz sınırlara göre yaşamı devam ettirmesini istiyoruz. Durup şu soruyu sormak gerekmez mi? Doğa, tüm bunları kabul edebilir mi? Veya insan doğaya hükmedecek güce ve kudrete sahip mi?

Toprak, bitki, hayvan ve insan. Her birinin silsile ile birbirine bağlı ve muhtaç olduğu, kendi içerisinde fayda sağlayarak hizmet ettiği görkemli bir bütün. Bu bütünün denge ve uyum içerisinde yaşaması varken uyumsuz ve tahripkâr isteklerimizle zinciri kıran ise biz insanlarız. Sanayi devrimi ve şehirleşmeyle beraber doğa artık insanın gözünde mistik bir alem gibi. Onu tanımak, bilmek için hafta sonları “kaçtığımız”, “ulaşmaya” çalıştığımız uzak bir yol. Emeklilik hayallerimizin baş “ideali”. Şehirleşen dünyada vaatlerin en güzeli, yaşadığımız alana yakın yapılacak özel ve korunaklı yeşil alanlarımız. Halbuki doğa hem bunlardan daha fazlası hem de insanoglunun en eski dostu.

Günümüzde insan elinin değmediği değerken de kendi hırs ve arzularının yansımadağı bir alan kalmış mıdır? Çok az. Bizler büyük bir bütünün küçük bir parçası olmamıza rağmen kendimizi aynada aslan gören kedi gibiyiz. Zaman zaman doğal afetler yaşamımıza, bizleri uykumuzdan kaldıran depremleri hissetmemize rağmen; süreli korkularımız geçtikten sonra

yine aynı şekilde kendimizi dev aynasında görmeye devam ediyoruz. Halbuki parça bütünle uyumlu ve ahenkli bir şekilde yaşamını sürdürebilir, hükmetme hayallerinden çıkabilirdi. Şehir, insanı her anlamda fitrattan uzaklaşırken uzaklaştığı tüm değerlerin yerine içgüdüsel olarak başka bir şeylerle doldurmak zorunda. Fizik, boşluk kabul etmez çünkü. Ancak unuttuğumuz bir diğer mesele, biz doğanın dengesine aykırı doldurmalar yaptıkça sonuç bizlerin beklediği gibi olmuyor. İntikam karşımıza afet olarak, hastalık olarak çıkıyor. Biz ise inatla sorularımızın cevabını başka kaynaklarda aramaya devam ediyoruz.

Nasıl ki bir ahtapotu denizlerden, pengueni kendi habitatından ayrı düşünemiyorsak insan da doğadan ayrı düşünülemez. Fıtratından uzaklaşan şehir insanı, bilmeli, insan sadece paraya giyime veya beslenmeye muhtaç şekilde yaratılmamıştır. Bizlerin toprağa basmaya, akşamları öten bülbülün sesini duymaya, bir meyvenin olgunlaşmasını görmeye ihtiyaç duyarak yaratıldık. Yazın açan çiçeklerin kış geldiğinde sararıp yapraklarının düşüşünü görmek insana kendi ölümlülüğünü de hatırlatıp, tefekküre iter. Sentetik sosyal alemlerimizi bir süre de olsa bırakıp kendimizi doğada hissetsek Engin Geçtan'ın söylediği gibi "eski bir dostumuzla karşılaşmış gibi" olacağız. Son kertede biz doğadan

gelip yine doğaya karışan canlılarız.

Tüm bu yazılanlar şehirleri terk edip ormanlara avcılık yapmaya geri dönelim anlamına gelmemeli elbette. Ancak yaşadığımız çağ da doğayla bu denli sıkıntılı ilişki kurmak zorunda olduğumuz çağ değil. Suçu, zamana veya yaşadığımız döneme yüklemek yine biz insanların bahanesi. Bu dengeyi ve uyumu, hayatlarımızda ve şehirlerimizde kurmak biz insanların elinde. Hiç şüphesiz bunu yapabilmek ise bir bilinç, kültür ve medeniyet meselesidir. Bu eski dostla sulh yapıp şimdi de dostumuz olarak kalmasını isteyip yaşamlarımızı bu isteğe göre şekillendirebilmeliyiz. Zaaflarımız ve acizliğimiz ile yüzleştiğimizde doğa bize güç de katar.

Teknoloji ile zafer kazandığı zannedilen insan, sınırsızlaştıkça güçsüzleşti. Her ne kadar güçlü ve hâkim olduğumuza ikna olmuş olsak da bizler son derece sınırlı ve aciz varlıklarız. Kendi sınırını unutan varlığın evrende olan her şeye karşı sınırsızlaşması ise normaldir. Doğa da bundan nasibini almış bulunmakta. Sistemin şu anda kulaklarımıza fısıldadığı, 'her istediğini her zaman yapabilirsin çünkü sen buna değersin' dediği dünyada, hayata dair olan anlamlarımız da yok oldu. Nereden gelip nereye gideceğimizi düşünemeyiz olduk. Doğaya zarar verdikçe aslında kendimize de zarar verdiğimiz ne zaman farkında olacağız? Bir vücudun gözlerini oymaya kalktığımızda vücudun diğer azalarında da bunun bir yansıması olacağını neden düşünemiyoruz?

Hatırlamalı... İnsan, hatırlamalı. Tabiat denen içinde binlerce ihtişamı ve güzelliği barındıran alemin kendine emanet olduğunu ve yaptıklarından dolayı bir hesabın olacağını idrakine varmalı.

Doğa yoksa biz de yokuz. Birbirimize bağlı olarak yaşadığımız hayatta doğanın dengesi bozuldukça

insanın da dengesi bozuldu. Doğa, hastalandıkça bizim de hastalıklarımız arttı. Kendi sonumuzu kendimiz hazırlar olduk. New York'ta kesilen bir ağacın Üsküdar'da yansıması olabileceği gerçeği bilim kurgu senaryosu muamelesi görmektedir. İronik bir şekilde doğanın en çok zarar gördüğü dönemi de doğaprestliği de aynı anda yaşıyoruz.

Tek bedende birbirine bağlı olarak doğayla yaşam sürdüren insanlık, akli selim bir şekilde sorunu ele alabilir. Ve bu sorun kesinlikle marjinalerin hassasiyetine ve çözümlerine terk edilmemelidir. Ses çıkarma ve farkındalık oluşturma görevi tekelleştirilmemelidir. Şehirleşme gözümüzü, nefsimizi kamaştırmış olabilir. Ancak şehri yöneten idarecilerimiz, sosyologlarımız tarihçilerimiz, sanatçı ve daha nice ilgili kurumlar bugüne ve geleceğimize yönelik çalışmalarda bulunabilirler. Her birey doğaya yabancılaşmaktan kurtulup tekrar tanışıp, el sıkışabilir. Gittikçe agresifleşen, mutsuzluğuna çözümü modern hurafelerde arayan modern insan, kendi hayat çizgisini tabiat sevgisi ile yoğurabilir. Bir timsahla karşılaşacak olsa nereye kaçacağını şaşırarak insan, yeryüzünün egemen tek gücünün kendisi olmadığını kabul ettiği takdirde ister istemez çevre ve doğayla olan ilişkisi, saygı zeminine kayacaktır. Bizim dışımızdaki varlıkların da yürütmesi gereken bir sistemi olduğunu kabul edecektir. Yaratıcı, yaşamı kurarken denge ve adalet üzerine kurdu. Anahtar teslim dünyayı hizmete sunduğunda ise denge ve adaletin gözetilip şehirlerin inşa edilmesini tüm insanlıktan talep etti. Şehir, insanı bu talebi ulaşılması zor, romantik bir talep olarak algılamamalı. İnsanlık bunu üstlenecek potansiyele ve inanca mutlaka sahiptir. Ve insanlık nefisini ve hevalarını bir dizginleyebilse olmaz dediğimiz nice başarılar elde edilebilir.

İzник'te Sabah Namazı

Zübeyir ŞEKERCİ

Yine bir sabah namazı yolculuğu. Organizasyon amirimiz Gürsel Tanrıverdi abi bu sefer rotayı İstanbul dışına, İzник Ayasofya'ya kırdı. İstanbul içi yapılan sabah namazı buluşmaları bizi kesmemiş ve Gebze Çoban Mustafa Paşa Camii sonrası bu sefer rotayı İzник Ayasofya olarak belirlemiştik. Gece 00-01 gibi yola çıkıp varacak şekilde plan yapıldı. Fatih Camii'nden hareket edildi, yolculuk başladı. Osmangazi köprüsünden geçmeden hareket edildiği takdirde 10 dakika fark edeceğini hesaplayan Şeref Hocamızı, navigasyonun Ali Cengiz oyunları bekliyordu. Belirli süre gidildikten sonra mütemadiyen köprüye yönlendiren navigasyondan ötürü oldukça fazla bir vakit kaybı ve unutulmayacak gece yolculuğu hatırası gerçekleşti. Tezek kokuları, virajlı yollar ve in cin... Sabah ezanından 25-30 dakika evvel Ayasofya Camii'ne vardık. Ekibin diğer aracı bizden evvel oradaydı. Abdestleri alıp camiye yöneldik. Ezana az bir vakit kalmıştı. İzник Ayasofya uzun bir süre âtil kalmış, Yunanların saldırısına uğramış ve bir dönem büyükbaş hayvanların meskeni olmuş ancak esasında kılıç hakkı olan bir camii.

2000-2010 arasında restorasyonu tamamlanıp açılan cami "mabed" hissini tam manasıyla veremiyor. Namaz kılma yerinin bir "platform" kıvamında olması, Roma ve öncesi dönemlere ait kalıntıların bariz şekilde ayyuka çıkarılması gibi birtakım turizme dayalı faaliyetler caminin hüviyetine zarar veriyor. Ancak her şeye rağmen ecdadın kılıcın hakkını nasıl verdiğini, Mimar Sinan'ın Müslümanca dokunuşlarını ve okunan aşırılının ruha verdiği o eşsiz lezzet, manevi atmosferi yaşamımıza vesile idi. Rabbim ecdada rahmet etsin.

Namaz sonrasında müezzin, caminin tarihçesinden bahsetmiş, sünnet gereği tanışma faslı yapılmış ve akabinde İznikli bir kardeşin kahvaltılıkramına geçmişti. Kahvaltılıkramı oldukça neşeli ve zihin açıcıydı. İznik'te görev yapan ancak doğma büyüme İstanbullu ve aile dostumuz olduğunu orada öğrendiğim Coşkun Yıldız hocanın Müslümanların durumu ile ilgili entere-san tespitleri ve "ne olmalı?" ile ilgili sunmuş olduğu şeylerle devam eden

kahvaltı, bitti ve ziyaretler için yola koyulduk.

İlk durak Mahmut Çelebi Camii. Ufak ve ferah bir cami. Camiden çıktuktan sonra Osmanlı'nın ilk medresesini ziyaret ediyoruz. Nice müderrisin yetiştiği bu güzide medresenin şu an maalesef üç odası hariç çini işlerinin yapıldığı bir mekân konumunda. Coşkun hocalar uğraşıp üç odayı ihya etmeye çalışmış. Müderris odası olarak kullanılan mekân şu an İznik ile ilgili eserlerin bulunduğu bir kitaplık. Hoca içeride biraz bilgi verip diğer kısımları gezdirdikten sonra yola devam ediyoruz. Çini ve çömlek sanatlarıyla ilgilenen bir büyüğümüzün dükkanına gidiyoruz. Türkiye içinde ve dışında mesleğini kıymetli bir şekilde temsil eden amcamız, bize ufak bir sunumda bulunuyor. Oradan ayrılıyor ve İznik'in dinginliğine eşlik ediyoruz. İznik, "sakin kent" statüsü verilmiş bir belde. Nüfusu dengeli, havası temiz ve büyükçe beton yapılara izin verilmiyor. İstanbul'dan buraya gönüllü gelmiş Coşkun Hoca'ya hak vermek için yeterli sebepler...

Yeşil Camii'ye vardık, içeride soluklandık. Kimileri Tahiyetü'l-mescid namazını eda etti, kimimiz sohbet etti, kimimiz dinlendi. Ardından cami bahçesinde çay içmeler ve birtakım derin sohbetler. Coşkun Hoca, Murat Hoca, Gürsel abi, Şeref Hoca ve Ümit Bey'imizi orada bırakıp Davud Kayseri, Sarı Saltuk, Su kanalı ve Lefke Kapısı'nı görmeye yola çıkıyoruz. Yola çıktık dediysem belde küçük, 15-20 dakika en uzak mesafe. Önce Davud Kayseri'ye gidiyoruz; yerli halktan yol tarifi alıyor ve makama varıyoruz. Makam dedikse, bir parkın içerisinde, bir ağacın gölgesinde pek de bakımlı olmayan bir mezar. Osmanlı'nın fikir tohumlarının babalarından olan bir zatın mezarının hali düşündürücü. Dua edip, Sarı Saltuk merhumun makamına gidi-

yoruz. Yol üstü Su Kanalı ve Lefke kapısını görüyoruz. Asli hüviyetini kısım kısım koruyan Lefke Kapısı'nın surları maalesef dengelessiz genç âşıklar tarafından dumura uğratılmış, yazılarla hasar verilmiş bir halde. Rabbim bizi ıslah etsin.

Oradan çıkıp Sarı Saltuk'a gidiyoruz, makama varıyoruz. Sarı Saltuk hakkında pek çok farklı yerde pek çok farklı rivayet var. İznik'ten İç Anadolu'ya, Bulgaristan'dan Balkanlara kadar uzanan hikâyeler.. Makamda duamızı okuyup çay bahçesinde oturan ihtiyarların yanına dönüyoruz. Öğlen ezanına az vakit var. Yalova'dan gelenlere veda edip Ayasofya bahçesinde soluklanıp muhabbete revan oluyoruz. Gürsel abinin isteği üzerine öğle namazını başka bir camide cemaatle kılmaya gidiyor ve Çelebi Camii'nde namazı kılıyoruz, Gürsel abi, 90 yaşındaki Mehmet amcayla birlikte müezzinlik yapıyor. Sonrasında bu cami müdavimi çınarla tanışıyoruz, muhabbet ediyoruz ve vedalaşıyoruz. Akabinde öğlen yemeğini yemeye gidiyoruz. Yemek öncesinde, sırasında ve sonunda yine muhabbet. Bitmiyor Müslümanların dertleri, mübarek.

Ardından kitap ve dergi hediyeleşmesi ile geziyi noktıyoruz. Coşkun Hoca'ya teşekkür ediyoruz, diğer ekiple de vedalaşıyoruz. Şeref Hoca'mızın isteği üzerine İznik Gölü'nün kıyısına çekiyoruz ve Eşref Rumi mısraları eşliğinde gölü seyreyliyoruz. Göl, renk cümbüşü ile bizi selamlıyor. Birkaç farklı mavi tonlar güzel bir tablo oluşturuyor. Rabbim yaratmış...

Kalkıyoruz ve dönüş yolunda köprüyü kullanıyoruz. Zira bu sefer navigasyon mağduriyetine yer verme niyetimiz yok. Yoğun trafik ardından İstanbul'a varıyoruz ve ekipçe vedalaşıyoruz. Başka ziyaret/ seyahat için programı sonlandırıyoruz...

Ya nasip!

2000-2010 arasında restorasyonu tamamlanıp açılan cami "mabed" hissini tam manasıyla veremiyor. Namaz kılma yerinin bir "platform" kıvamında olması, Roma ve öncesi dönemlere ait kalıntıların bariz şekilde ayyuka çıkarılması gibi birtakım turizme dayalı faaliyetler caminin hüviyetine zarar veriyor.

BENBENBEN

6.7.2023
Hasan

SENSENSEN

Çizgi: Hasan Aycin